

ОДБРАНА

Година XIII ■ Број 280 ■ 15. мај 2017. ■ цена 100 динара ■ 1,20 евра

ВЕЖБА У НИКИНЦИМА

ЧЕЛИК 2017

Едиција ВОЈВОДЕ

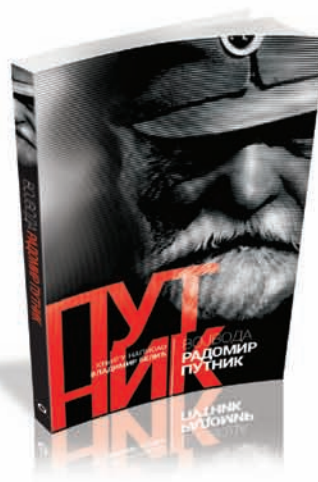
Велике годишњице су и велика подсећања, хоризонтални пресеци наше сопствене историје. Годишњица Великог рата вратила нам је у живу интересовања многе историјске личности тог периода. Биографије славних српских војвода исписују најсветлије странице наше војне и свеколике историје.

ВОЈВОДА ПЕТАР БОЈОВИЋ

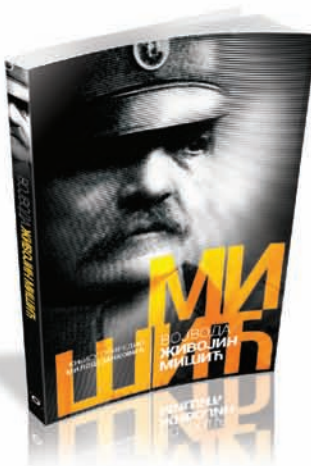
Томислав Гаврић,
Драган Симовић
Броширано,
ф. 13×20, 140 стр.
шифра: 111347
цена: 396,00
са попустом: 297,00

ВОЈВОДА РАДОМИР ПУТНИК

Владимир Белић
Броширано,
ф. 13×20, 142 стр.
шифра: 111348
цена: 396,00
са попустом: 297,00

ВОЈВОДА ЖИВОЈИН МИШИЋ

Милош Јанковић
Броширано,
ф. 13×20, 152 стр.
шифра: 111349
цена: 396,00
са попустом: 297,00

ВОЈВОДА СТЕПА СТЕПАНОВИЋ

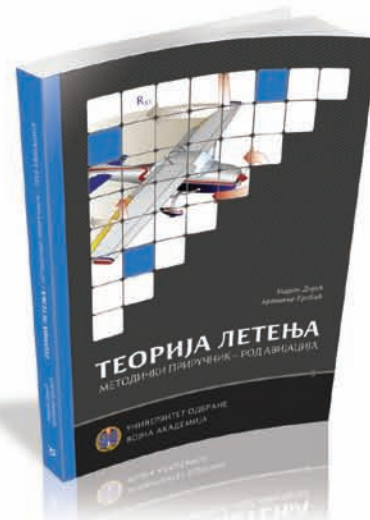

Е. Белић
Броширано,
ф. 13×20, 186 стр.
шифра: 111350
цена: 396,00
са попустом: 297,00

**ПОЗНАВАЊЕ УБОЈНИХ
СРЕДСТАВА, први део**

Ј. Богданов
Броширано
ф. 17×24, 392 стр.
шифра: 111365
цена: 1.210,00
са попустом: 847,00

**ТЕОРИЈА ЛЕТЕЊА,
методички приручник
– род авијација**

М. Додић, Б. Крстић
Броширано
ф. 17×24, стр.
шифра: 111340
цена: 880,00

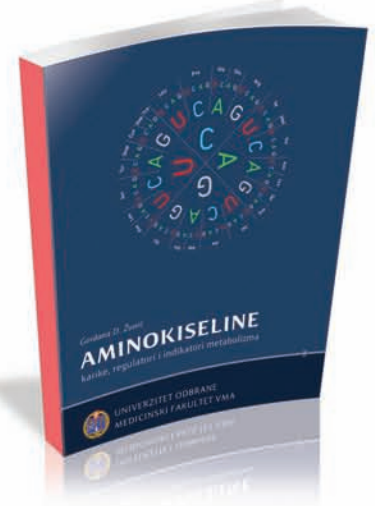
**РАНИ И ОДЛОЖЕНИ
ЗДРАВСТВЕНИ
ЕФЕКТИ ОСИРОМАШЕНОГ
УРАНИЈУМА**

Светлана Жунић
Броширано
ф. 17×24, 128 стр.
шифра: 111364
цена: 440,00
са попустом: 308,00

**Одабрана поглавља
из медицинске биохемије
– УВОД У ЕНЕРГЕТСКИ
МЕТАБОЛИЗАМ**

Светлана Жунић
Броширано
ф. 17×24, 104 стр.
шифра: 111362
цена: 330,00
са попустом: 231,00

**АМИНОКИСЕЛИНЕ
карике, регулатори
и индикатори метаболизма**

Гордана Д. Жунић
Броширано
ф. 17×24, 256 стр.
шифра: 111363
цена: 770,00
са попустом: 539,00

ОДБРАНА

Магазин Министарства одбране и Војске Србије

„Одбрана“ наставља традицију „Ратника“, првог војног листа у Србији, који је изашао 24. јануара 1879.

Издавач

Медија центар „ОДБРАНА“
Београд, Браће Југовића 19
medijacentar@mod.gov.rs

Директор

Стевица С. Карапандин, пуковник

Главни и одговорни уредник

Владимир Почуч, потпуковник

Заменик главног уредника

Александар Петровић, капетан

Уредници

Мира Шведић, Душан Глишић

Новинари

Сања Анђелковић
Владимир Вјештгић
Мирјана Крстовић, поручник
Биљана Миљић

Стални сарадници

др Себастијан Балаш, др Славиша Влацић,
Милосав Ц. Ђорђевић, др Милан Мијалковски,
др Зоран Миладиновић, др Миљан Милкић,
Будимир М. Попалић, Милош Стругар,
Никола Остојић, Александар Радић, Бојан Рајић,
Влада Ристић, Милена Милетић, Александар Киш,
Драгана Барјактаревић

Дизајн и прелом

Енес Међедовић (ликовни уредник)
Станислава Струњаш (техничка уредница)

Фотографија

Даримир Банда, Душка Стефановић, Јово Мамула
(фото-репортери)

Језички редактори

мр Наташа Николић, Слађана Мирчевски,
Јелица Живановић

Коректор

Слађана Грба

Секретар редакције

Татјана Шућин

Документација

Горан Станковић (фото-центар)

ТЕЛЕФОНИ

Директор 3241-258; 23-809

Главни и одговорни уредник 3241-257; 23-808

Секретар редакције 3201-809; 23-079

Прелом 3240-019; 23-583

Маркетинг 3241-026; 3201-765; 23-765

Претплата 3241-009; 3201-995; 23-995

Продаја 3201-810; 3241-254; 23-810

ТЕЛЕФАКС 3241-258

АДРЕСА

11000 Београд, Браће Југовића 19
odbrana@mod.gov.rs
redakcija@odbrana.mod.gov.rs
www.odbrana.mod.gov.rs

Жиро-рачун

840-312849-56 МЦ „Одбрана“

Претплата

За припаднике МО и Војске Србије преко РЦ
месечно 160 динара. За претплатнике преко
Поштанске штељонице месечно 180 динара.

Штампа „ПОЛИТИКА“ АД, Београд

ISSN 1452-2160

Магазин излази сваког 1. и 15. у месецу

„Одбрана“ је члан
Европског удружења
војних новинара

БРОЈ 280

ДЕЈСТВО РАКЕТНОГ СИСТЕМА НА ВЕЖБИ У НИКИНЦИМА

Снимио
Даримир БАНДА

СПЕЦИЈАЛНИ ПРИЛОГ
„АРСЕНАЛ“

Савремено наоружање
код нас и у свету

Вишенаменска вежба на полигону у Никинцима

МОЋ ЧЕЛИКА 2017

Обележен Дан Гарде

ОГЛЕДАЛО ЧАСТИ И ВОЈНИЧКЕ ВЕШТИНЕ

Операција „Запата“

ПАКАО У ЗАЛИВУ СВИЊА

Изложба

„Омаж Милану Комненићу – У одбрану слике“

ВРАЋАЊЕ ДУГА ВЕЛИКОМ УМЕТНИКУ

У овом броју...

- 14 **Др Срећко Букић**
ДЕБАЛКАНИЗАЦИЈА
СВЕСТИ
- 20 **Активна резерва**
у Војсци Србије
СНАГА ДОДАТНИХ
РЕСУРСА
- 22 **Старији водник Дарко Ђорђевић,**
учесник квиза „Супер људи“
КОНЦЕНТРАЦИЈОМ
ДО РАЗЛИЧИТОСТИ
- 24 **Прва награда „Застава филму“**
на фестивалу „Златна буклија“
САВРЕМЕН
И СЕНЗИБИЛАН
ИЗРАЗ
- 26 **Драгомир Ацовић, хералдичар**
СИМБОЛ ЈЕ
ПОСТОЈАНИЈИ
ОД ЧОВЕКА
- 32 **Тандем „Вечерњих новости“**
– Немања Суботић
и Дарко Дозет
ДИВИМО СЕ
ЕНТУЗИЈАЗМУ
ПРОФЕСИОНАЛАЦА
- 40 **Српски комита**
Драгиша М. Стојадиновић (2)
СВЕДОК И ХРОНИЧАР
РАТНИХ ЗБИВАЊА

Дејство бојевом муницијом више од 20 средстава наоружања – пешадијских оружја, артиљеријских ракетних система, тенкова, вишенаменских оклопних возила, авиона и хеликоптера – и акције припадника Специјалне бригаде Војске и специјалних јединица Полиције обележили су до сада ретко виђен приказ у Центру за испитивање наоружања и војне опреме Техничког опитног центра у Никинцима.

Вишенаменска вежба „Челик 2017“ организована је 9. маја поводом обележавања Дана Војске Србије, Дана победе и Дана Европе, а на њој су учесници демонстрирали способности наше војске, као и достигнути степен развоја српског наоружања и војне опреме, коју, према речима начелника Генералштаба, још развијамо и која није уведена у оперативну употребу.

Да су сви сегменти приказа били посвећени презентацији нове опреме и начина њене употребе сведочи и чињеница да се том операцијом командовало из оперативног центра командног места бригаде, чије је „срце“ мобилни комутациони чвор, који обезбеђује криптозаштићену говорну комуникацију, пренос података и слике са свим потчињеним саставима, суседима и претпостављеном командом.

Истакнути дипломата и експерт за област енергетског развоја и безбедности др Срећко Ђукић у интервјуу „Одбрани“ говори о потреби „дебалканизације свести“ народа Балкана, о „енергетској трци“ и „рату ресурсима“ између Запада и Истока, доказујући да енергетски потенцијали могу и треба да смирују страсти, а не да воде рату и сукобима.

Како истиче наш саговорник, изазови и проблеми на Балкану се множе. Многи у свету се, изгледа, поигравају с нама. Они гласно и јасно тврде да су проблеми на нашем полуострву само „замрзнути“, што значи да могу увек да их „одмрзну“. Тако се и понашају. Често се са Запада поручује како границе на Балкану треба мењати, како се територије могу разменити, једнима одузети, другима припојити. А ми Балканци исцрпљени смо фонд ратова за више стотина година! Стога др Ђукић сматра да нама треба мира и сарадње, толеранције и суседске солидарности, мудрости и поверења. Морамо се међу собом уједињавати да би се ујединили с остатком Европе.

Први пут се представио јавности у квизу „Супер људи“. До тада нико није знао о његовој способности. Увек је размишљао о томе да се утопи у средину. Трудио се да се не издваја, али је дубоко у себи знао да је другачији. На страницама новог броја доносимо причу о старијем воднику Дарку Ђорђевићу, из 224. центра за електронска дејства, учеснику телевизијског формата који помера границе и никога не оставља равнодушним.

Да је симбол постојанији од човека потврђује наш познати хералдичар Драгомир Ацовић. Он за наш лист каже да морална криза постоји у читавом свету и не треба се нешто специјално потресати због наше. Нисмо у њој нити својом заслугом, нити интелигенцијом, нити њеним мањком. Ми само пратимо светске трендове. Морална криза је много дубљег изворишта и ширег захвата. Она нас дотиче периферно, јер смо мали народ и све више опседнути сазнањем о сопственој немоћи.

Од овог броја „Одбране“, после двогодишње паузе, настављамо с објављивањем специјалног прилога „Арсенал“ о савременом наоружању и војној опреми код нас и у свету. ■

УНАПРЕЂЕЊЕ ВОЈНЕ САРАДЊЕ СА СЛОВЕНИЈОМ

Министар одбране Зоран Ђорђевић састао се 9. маја са министарком одбране Словеније Андрејом Катич. Разговарали су о могућностима даљег унапређења сарадње у области одбране, актуелној политичко-безбедносној ситуацији у региону, мигрантској кризи, те ангажовању у мултинационалним операцијама и сарадњи у процесу приступања Европској унији и у Програму „Партнерство за мир“. Посебно је било речи о заједничким пројектима у оквиру Европске одбрамбене агенције.

Саговорници су се сагласили да су развијени укупни односи две земље добар основ за још квалитетнију сарадњу у области одбране, а да су тежишне активности у 2017. години планиране у области војно-војне (обука подофицира, заједничке војне вежбе), војнообразовне, војнотехничке и војноекономске сарадње, као и рада војних архива.

Министар Ђорђевић рекао је да Министарство одбране води избалансiranу политику одбране, у складу с дефинисаним националним интересима, а да Србија транспарентном политиком и инсистирањем на економском просперитету држава у окружењу доприноси безбедности региона. ■

МИНИСТАР
ОДБРАНЕ
У ЈАКОВУ

У касарни „Мајор Милан Тепић“ у Јакову, 4. маја, министар одбране Зоран Ђорђевић разговарао је са подофицирима и професионалним војницима из Команде за развој Београдске бригаде и Другог ракетног дивизиона 250. ракетне бригаде.

Према речима министра, намера му је да у непосредној комуникацији са подофицирима и професионалним војницима сагледа проблеме у раду и помогне у њиховом решавању. Истакао је да су потешкоће често последица некомуницирања, те да је већину могуће решити без великих напора, уколико се на њих благовремено укаже.

Током састанка у Јакову говорио је подофицирима и професионалним војницима о плановима за побољшање материјалног положаја припадника Министарства одбране и Војске Србије, али и о мерама које ће додатно побољшати положај запослених у систему одбране. ■

МОСКОВСКА КОНФЕРЕНЦИЈА О БЕЗБЕДНОСТИ

На Шестој московској конференцији о међународној безбедности – „Глобална безбедност: Изазови 21. века“, на којој је учествовало више од 750 гостију, српску делегацију предводио је министар одбране Зоран Ђорђевић. Он је током скупа потврдио опредељеност наше земље за регионалну и глобалну сарадњу у области одбране и безбедности. Посебно је нагласио да је Србија значајан фактор у региону за одржавање мира и стабилности, пре свега у борби против глобалног тероризма.

– Србија се показала као успешна у решавању последица мигрантске кризе. Заједничке снаге Војске и Полиције на хуман и професионалан начин поступају са мигрантима, настојећи да ублаже њихове тешкоће – навео је министар одбране.

Према његовим речима, Србија је одговоран, поуздан и предвидљив партнер, који као кандидат за Европску унију жели да

дели одговорност с осталим земљама Уније, као и с осталим чиниоцима међународне безбедности. Министарство одбране настоји да, уважавајући спољнополитичке приоритете, у наредном периоду, додатно ојача сарадњу са стратешким партнерима, посебно у области извођења заједничких вежби.

Истакао је да је Србија чврсто опредељена за политику војне неутралности, штитећи и промовишући своје националне интересе. Уз мигрантску кризу, Косово и Метохија је и даље основни безбедносни изазов за нашу земљу.

Током боравка у Москви, министар Ђорђевић разговарао је и са министром одбране Руске Федерације Сергејем Шојгуом о перспективи будуће билатералне војне сарадње. Такође се сусрео и са министром одбране Исламске Републике Иран генералом Хосеином Деганом и министром одбране Републике Јерменије Вигеном Саргсјаном. ■

КОНФЕРЕНЦИЈА НАЧЕЛНИКА ГЕНЕРАЛШТАБОВА БАЛКАНСКИХ ЗЕМАЉА

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић учествовао је на 11. конференцији начелника генералштабова балканских земаља, коју је 10. маја у Атини отворио начелник Генералштаба Националне одбране Републике Грчке адмирал Евангелос Апостолакис. Скупу су присуствовали начелници генералштабова Босне и Херцеговине, Бугарске, Грчке, Македоније, Румуније, Турске и Црне Горе, те заменик начелника Генералштаба Оружаних снага Албаније.

После разматрања годишњих извештаја Координационе групе и радних подгрупа за асиметричне претње и за образовање, обуку и вежбе, учесници су се сагласили да њихов рад обезбеђује даљи развој и реализацију пројеката које ће учинити овај облик регионалне војне сарадње још успешнијим. О геополитичкој стабилности у Југоисточној Европи, с тежиштем на енергетским путевима, говорио је генерални секретар Организације за европску безбедност и сарадњу Ламберто Заније. Учесницима се обратио и председник Грчке Прокопис Павлопулос. На овој годишњој конференцији су као гости учествовали председавајући војних комитета НАТО-а и ЕУ, начелник Генералштаба Словеначке војске, директор Генералштаба Оружаних снага Хрватске и командант Команде здружених снага НАТО-а у Напуљу.

Током скупа генерал Диковић састао се са домаћином Конференције адмиралом Евангелосом Апостолакисом, начелником Генералштаба Војске Црне Горе генерал-пуковником Љубишом Јокићем и председавајућим Војном комитету НАТО-а генералом Петром Павелом. Наредне године ће Србија, по други пут, бити домаћин Конференције начелника генералштабова балканских земаља. ■

7

АНАЛИЗА СПОСОБНОСТИ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ У 2016. ГОДИНИ

Годишња анализа оперативних и функционалних способности Војске Србије за 2016. годину одржана је 5. маја у Дому Гарде у Топчидеру. Присуствовали су министар одбране Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић и чланови колегијума министра одбране и начелника Генералштаба.

Учесници су сагледали резултате рада Војске у 2016. години, достигнућа у изградњи оперативних и функционалних способности, способности Копнене војске, РВ и ПВО, Команде за обуку, као и Војске у целини за извршење додељених мисија. Закључили су да су оперативне и функционалне способности током прошле године подигнуте на виши ниво. Такође су дефинисали перспективе даљег јачања и унапређења способности у 2017. години. По завршетку анализе највишим званичницима система одбране приказан је део наоружања и опреме наше војске, као и издања Медија центра „Одбрана“. ■

ПОЛА ВЕКА ЦЕНТРА ЗА ПРИМЕЊЕНУ МАТЕМАТИКУ И ЕЛЕКТРОНИКУ

Педесет година од формирања Центра за примењену математику и електронику свечано је обележено 4. маја у Дому Војске Србије. Присуствовали су државни секретар Министарства одбране Ненад Нерић и начелник Генералштаба генерал Љубиша Диковић.

Честитајући јубилеј припадницима Центра, државни секретар подсетио је на историјски значај употребе криптографије на нашим просторима за војне и дипломатске потребе. Према његовим речима, Центар је успешно одржавао корак са светским кретањима у области криптографије и у најтежим условима, изналазећи квалитетна решења и обезбеђујући криптографску заштиту информација – нагласио је Нерић.

Начелник Центра за примењену математику и електронику пуковник Драган Тривић говорио је о историјату установе формиране 5. маја 1967, истичући да је Центар успешно реализовао научноистраживачке задатке у области криптологије, развијајући и верификујући сопствена криптолошка решења. Током свечаности уручена су признања најзаслужнијим припадницима Центра, као и државним и привредним организацијама које су у претходним годинама пружале помоћ тој установи. ■

МОБ ЧЕЛИКА 2017

ВИШЕНАМЕНСКА ВЕЖБА НА ПОЛИГОНУ У НИКИНЦИМА

9

Дејство бојевом муницијом више од 20 средстава наоружања – пешадијских оружја, артиљеријских ракетних система, тенкова, вишенаменских оклопних возила, авиона и хеликоптера Војске Србије и МУП-а, те акције припадника Специјалне бригаде наше војске и специјалних полицијских јединица обележили су до сада ретко виђен приказ у Центру за испитивање наоружања и војне опреме Техничког опитног центра у Никинцима

Дан Војске Србије, Дан победе и Дан Европе обележени су 9. маја централном свечаношћу под називом „Челик 2017“, у Центру за испитивање НВО Техничког опитног центра у Никинцима. Присутни су имали прилику да виде део способности Војске Србије, као и достигнути степени развоја српског наоружања и војне опреме.

Приказу су присуствовали председник Републике Томислав Николић, председник Владе Александар Вучић, чланови Владе, председник Републике Српске Милорад Додик, председница Владе Републике Српске Жељка Цвија-

новић и чланови Владе Републике Српске, министарка одбране Републике Словеније Андреја Катич, министар одбране Србије Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, представници Министарства одбране и Војске Србије, дипломатског и војнодипломатског кора у нашој земљи и многобројни гости.

„Челик 2017“ обележили су дејство бојевом муницијом више од 20 средстава наоружања – пешадијског оружја, артиљеријских ракетних система, тенкова, борбених возила, авиона и хеликоптера Војске Србије и МУП-а – и акције припадника Специјалне бригаде Војске Србије и специјалних јединица Полиције.

У најбољем светлу

Да су сви сегменти приказа били посвећени презентацији нове опреме и начина њене употребе сведочи и чињеница да се том операцијом командовало из оперативног центра командног места бригаде, чије је „срце“ мобилни комутациони чвор, који обезбеђује криптозаштићену говорну комуникацију, пренос података и слике са свим потчињеним саставима, суседима и претпостављеном командом.

Уз заглашујућу буку и успешно погођене мете, у делу свечаности посвећеном приказу гађања из стрељачког наоружања и борбених оклопних возила, у најбољем светлу на полигону у Никинцима представили су се и вишенаменска оклопна возила точкаши „милош“ и „лазар 3“, лансер ракета самоходни вишецевни модуларни „морава“ и модернизовани систем „огањ“, самоходна хаубица НОРА Б-52 155 mm, самоходни артиљеријско-ракетни систем ПВО ПАСАРС-16, роботизовано мало оклопно возило „милош“.

Први пут широј јавности приказан је и противоклопни ракетни систем АЛАС. Реч је о вишенаменском систему великог домета с принципом вођења ракета без непосредног визуелног контакта с циљем.

Демонстрирано је и дејство модернизованог тенка М-84 АС-1, последње актуелне варијанте савременог борбеног тенка развијеног на бази модификација и модернизација основне верзије М-84.

Здружено против терориста

Гости свечаности имали су прилику да виде и дејства противоклопног хеликоптера „гама“, који је намењен за ваздухопловну ватрену подршку, неутралисање и онеспособљавање оклопних борбених средстава и утврђених тачака дејством противоклопним ракетама „малутка“, као и авиона Ј-22 „орао“, намењеног за дејство по циљевима на земљи,

БРИГА О БЕЗБЕДНОСТИ ГРАЂАНА

Председник Томислав Николић изразио је задовољство оним што је демонстрирано на полигону, додајући да је током мандата присуствовао многим вежбама, али је у Никинцима реч о вишенаменској вежби, коју може да спроведе само озбиљна војска. Према његовим речима, на приказу су грађани могли да виде како Србија брине о својој и безбедности грађана.

– Видели сте производни програм Србије којим ретко која држава, изузев великих извозница оружја, може да се похвали, али и да је Србија потпуно самостална у одбрани територије, да је развила војну науку или сачувала војну науку и само додавала нова знања. Видели сте, такође, како су припадници Војске обучени и колико су спремни. Ако

знате да свако од нас своју земљу носи у срцу, онда је јасно да на овим вежбама које су овако сложене, и у којима учествују многи видови и родови, ми у ствари одвраћамо свакога ко би помислио да може да нанесе зло Србији и њеним грађанима – рекао је председник Николић.

Председник Републике Српске Милорад Додик честитао је учесницима на успешно изведеној вежби, на којој је демонстрирана способност за одбрану Србије и њеног народа.

Начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић захвалио је председнику Републике на високој оцени приказа који је изведен.

– У Никинцима смо имали прилику да видимо нешто што се ретко представља јавности, посебно имајући у виду да

је приказан велики број средстава које ми још увек развијамо и која нису уведена у оперативну употребу – нагласио је генерал Диковић.

Одајући признање свим учесницима вежбе, начелник Генералштаба истакао је да је пред Војском Србије боља будућност.

– Србија је данас земља која је способна да се сама брани од безбедносних ризика и све оно што смо приказали, надам се, кроз годину или две биће у наоружању и опреми наше војске, а учиниће је јачом, самосталнијом и биће апсолутно у функцији политике Републике Србије на међународном плану – поручио је генерал Диковић.

употребом вођених и невођених ракета и ваздухопловним бомбама различитих тежина.

У оквиру приказа оперативних способности Војске Србије демонстриране су способности јединица војне полиције у контроли територије у зони одговорности и решавање талачке ситуације, оперативне способности дела специјалних јединица Војске у садејству са специјалним антитерористичким јединицама МУП-а у противдиверзантско-терористичким дејствима, као и приказ способности санитетске евакуације ваздушним и копненим путем.

На полигону Техничког опитног центра у Никинцима престављени су и тактичко-технички збор и изложба „Југоимпорта СДПР-а“.

Биљана МИЉИЋ

Снимили Даримир БАНДА

Јово МАМУЛА

Жарко СКОКО

ДЕБАЛКАНИЗАЦИЈА СВЕСТИ

Истакнути дипломата и експерт за област енергетског развоја и безбедности, изванредни и опуномоћени амбасадор и доајен дипломатског кора у Белорусији од 2004. до 2011. године, представљао је својевремено нашу земљу и у Москви и Софији. Поред бројних путописних остварења у којима је представио богато дипломатско искуство, објавио је и неколико значајних књига о „енергетској трци“ и „рату ресурсима“ између Запада и Истока, доказујући да енергетски ресурси могу и треба да смирују страсти, а не да воде рату и сукобима.

Мада је повод за интервју књига „Ера руског гаса – гас и глобална безбедност“, у издању Медија центра „Одбрана“, то није једини разлог за овај разговор. Имам утисак, господине Ђукићу, да сте својим ранијим делима, у којима упорно истражујете односе великих сила и њихов утицај на мале земље, показали интересовање и бригу за положај малог народа, па и обичног човека у данашњем свету.

– Потичем из „малог српског народа“, „из обичне српске средине“. Али сам се, радећи у дипломатији и живећи у неколико земаља, упознајући људе из различитих делова света, уверио да је он саздан управо од мноштва малих народа, а да они „велики“ народи и нису тако велики ни тако хомогени и монолитни каквим их начелно доживљавамо, а поготово каквим се они представљају својим хегемонизмом. Никада се нисам осећао „малим“ нити сам дозвољавао такву ситуацију. Јер, имају „велики“ и те како Ахилу пету, и то не једну. Уосталом, такав је био „Титаник“, а такве су биле и све империје које историја познаје – све до једне су пропале, па и ненадмашна Византија, битишући међу њима највише 1.500 година. Велики народи су, у ствари, конгломерат народа које суштински повезује глобални „велесилски амалгам“. И ко може да представи постојање само великих народа? Многи међу њима су нестали или здобљени на попришту векова.

О Имају ли данас, у свету глобализације, „мали народ“ и „мали човек“ загарантовано место или им преци неизбежно сврставање и прилагођавање захтевима великих?

– Судбину света решаваће мали, „безимени“ народи, они који су носиоци демографске експлозије од средине прошлог века. То нису ни Американци, ни Енглези, ни Немци, ни Французи, то није нико из „западне породице народа“. У потврду тог става можемо позвати и податке Уједињених нација који нам веродостојно говоре куда се креће људски род. У нашем времену, када се све изражава и доказује „хладним и безосећајним“ цифрама, све се може прилично веродостојно израчунати. Тај синтетички показатељ јесте индекс људског развоја (Human development index – HDI), као GDP по становнику, трајање

живота, ниво писмености, медицинских услуга. Тај показатељ карактерише демографске инвестиције, при чему се претпоставља да је коначни циљ улагања – развој човека, а економски раст је само средство да се он достигне. Према тој методологији, акумулирано богатство (или физички капитал) на планети сачињава само 16 одсто укупног богатства, природни ресурси – 20 одсто, а људски капитал (или акумулирана улагања у човека) – 64 одсто. При томе у неким земљама (Немачка, Јапан, Швајцарска) удео људског капитала прелази 80 одсто. На врху ранг-листе је Норвешка, потом Аустралија, Нови Зеланд, САД, Ирска... Србија се, по том критеријуму, индексу људског развоја, налазила на 60. месту.

Али економски, еколошки и демографски развој у свету морају бити усаглашени, иначе долази до еколошке и демографске експлозије. Наша планета се убрзано креће ка магичној цифри од девет милијарди становника! То није становништво Европе, САД и Канаде, Русије. И данас се десетине па и стотине милиона тих „малих људи“ креће по свету, из земље у земљу, „трбухом за крухом“. Тога смо и ми у Србији сведоци, а колико смо свесни, друго је питање. И они ће опредељивати будућност света, којем прети хаос због глобализма „малог броја великих имена“.

О У својим најновијим радовима велику пажњу поклањате енергетским ресурсима и њиховом значају у међународним односима. Руски гас је последњих деценија постао моћно енергетско оружје у борби за превласт између САД и Русије у овом делу Европе. Може ли Русија на дуже стазе завладати Европом на основу огромних капацитета земног гаса?

– Руски гас је у Европу доспео први пут скоро пре четрдесет и пет година, онда када је Европа била у снажном успону, када је крупним корацима корачала у постиндустријско друштво, када су јој биле потребне многе нове радне руке (гастарбајтери), па и из наше земље, када јој је било потребно ново гориво, седамдесетих година прошлог века, да јој реши све те нагомилане проблеме, укључујући загађену животну средину. Било јој је потребно чисто гориво. Био јој је потребан гас – не само

као гориво него и као сировина којој припада будућност. И Европљани су тај ресурс могли наћи само у тадашњем СССР-у, којем су и те како биле потребне „западне паре“. Тако је гас постао материјална подлога међународне политике познате као детант, попуштање, Запада и Истока. И када су 1972. прве милијарде руског, совјетског, гаса потекле у Западну Европу било је јасно да је, после многих година преговарања, пробијена „гвоздена завеса“. Већ тада је било јасно да ће пасти и „зид“ између Истока и Запада.

Руски гас се данас доживљава као „веома моћно енергетско оружје у борби за превласт између САД и Русије у овом делу Европе.“ Али ја морам да кажем да је то тако само за оне који не познају суштину тог великог комплексног питања, па им се може опростити, али за оне који тиме распиреју нови хладни, или неки други рат на европским просторима, опроштаја нема. Поготово су то агресивни противници руског гаса у Европи, који јој нуде немогућа решења у виду прескупог течног гаса или гаса из шкриљаца, који је још и еколошки неподношљив. Ти исти дежурни критичари и антируски гасни лобисти, међутим, ћутали су када је ове зиме Европа, да се не смрзне, да привреда не стане, куповала из Русије рекордне количине гаса – више од 600 милиона кубних метара дневно – и када је, за последњу годину, купила више од 130 милијарди кубних метара руског гаса (више од 400 милијарди кубних метара, колико гаса годишње троши Европска унија).

Тачно је да Русија влада највећим резервама гаса на свету, практично неисцрпним, да је једина способна да гарантује глобалну гасну безбедност, али подједнако велики и још већи произвођач гаса су САД (више од 700 милијарди кубних метара гаса годишње). Међутим, оне су и још већи светски потрошач гаса.

Далеко сам од помисли да је циљ руске гасне стратегије да једно дана потпуно завлада европским тржиштем гаса. Једноставно то није ни у интересу Русије, то за њу није тржишно оптимално. Она гради моћне гасоводе за Кину („Снага Сибира“, „Алтај“), Јапан, Пацифик, има у плану Индију, отвара нове капацитете за течни гас. Осим тога, Унија има јасну гасну стратегију да не може више од че-

твртине потрошње да заснива на једном снабдевачу гаса. И да додам, управо је ЕУ инаугурисала диверзификацију снабдевања гаса из нових неруских извора, из других земаља (Централна Азија, Блиски исток, Северна Африка), и новим маршрутама, као нову политику гасне безбедности. Унија себи не може допустити да зависи само од руског гаса. Било би то супротно основној логици енергетске (гасне) безбедносне политике. Могуће је да тако нешто себи допуштају земље које немају осећај за безбедносну политику.

У свом најновијем делу „Ера руског гаса – гас и глобална безбедност“ доносиће и преглед међународних односа, посебно кроз призму великих сила и сагледавање њиховог односа према малим народима. Велики значај придајеће енергији као све ефикаснијем оружју у прекомјоновању света. Како ће се у новим условима снаћи оне земље и народи који ће ресурсе немају?

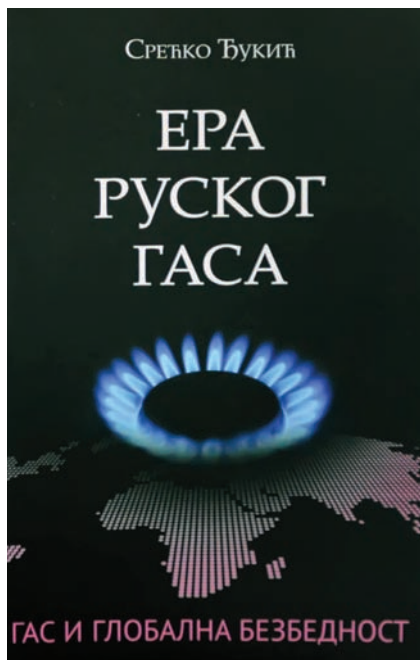
– Ми заиста живимо у ери руског гаса, будући да је он свуда око нас у Европи, да је постао незаменљив, и тиме политички чинилац. Зато сам у овој књизи посебну пажњу посветио питањима енергетске безбедности. У том контексту мислим да сам успео да докажем да нема енергетске кризе, да нема дефицита гаса и осталих енергената, него је реч о политичким играма „крупних“ играча на политичкој сцени, а цену плаћају, по обичају, они који су у тој игри најнеспремнији. Демонстрирао сам улогу енергетске дипломатије, приказао моделе данас постојеће гасне безбедности и демистификовао „фактор“ транзитних земаља у снабдевању гасом у Европи и у Србији.

Све развијене и напредне државе имају, упоредо са стратегијом (доктрином, концепцијом) националне и друге безбедности (до прехранбене и информационе), и стратегију енергетске безбедности, коју стално иновирају. С друге стране, она се проучава у војним школама и армијама које су позване да је штите. У том погледу су САД, ЕУ, НАТО, али и Русија далеко одмакли.

Малим државама преостаје да воде врло активну енергетску политику. Ми смо ту у још сложенијој ситуацији, јер је у Србији ниво гасификације веома низак (процењује се највише око 20 од-

сто друштва и привреде), а цена гаса је, због наше дуге пасивности, далеко виша него код других. Међутим, није могуће ући у 21. век без гаса, без тог најчистијег и најефикаснијег горива и сировине.

У књизи „Балканизација Балкана“ писали смо о разбијању земље која је једно време чинила већину шог полуострва, историјски презреног дела Европе. Његова судбина и улога нашег народа на овим просторима занима Вас и у делу „Нови крсташки на Балкану“. Строго сте у набрајању наших историјских грешака, али и благонаклони, с обзиром на то да и нисмо могли другачије. Како данас оцењујете њихово деловање и деловање српског народа на Балкану, у знајно другачијим условима од оних у 20. веку?

– Ми морамо много брже и много храбрије да идемо напред. Восталом, ако хоћете, у томе се наш народ и разликовао од других. И нису раније били услови бољи. Па и да су били? То мора бити мотив да се иде напред. Морамо се далеко више ослонити на сопствене снаге, а тога, изгледа, нема. Недостаје нам мотивациони фактор и зато говорим да на њему морамо радити. Поруку Европске уније да морамо урадити ово, па оно, да морамо испунити Маастрихт и остале услове, управо тако треба читати.

Нисам задовољан не само понашањем и деловањем, и не само на Бал-

кану, у периоду од распада СФРЈ. Од тада нисмо решили ни затворили ни један једини проблем, ако нисмо неки и отворили. А идемо у сусрет тридесетој годишњици нестанка „велике Југославије.“ Упоредите то са завршетком Другог светског рата 1945. и са 1975. годином? Да ли је постојао неки крупан проблем из тога рата да није решен за тридесет година?

У том смислу потребно нам је много више рада и националног јединства, које, наравно, не „пада с неба“, него се негује и кује по оним основним, магистралним питањима унутрашње и спољне политике, који важе за све владе и све боје власти.

Србија је опредељивала политичку трајекторију Балкана увек када је била политички јака, економски просперитетна, богата, када је друге помагала, а не тражила помоћ, када је због својих слобода српска држава била магнет за друге народе и људе који су тражили да живе у њој. Није се она наметала као лидер, него су је други истурили на ту позицију Пијемонта, јер нису имали оно што је Србија имала – слободу и привреду. Треба радити, „гледати своја посла“ и грабити напред. Ако ми не осмислимо сопствене циљеве и интересе, и ако се ми за њих не изборимо, нико нам неће обезбедити „угодан“ положај ни на Балкану ни у Европи.

Како оцењујете националну безбедност Србије и региона у коме се налази? Да ли је мир у овом делу Европе ојет угрожен?

– Изазови и проблеми на Балкану се множе. Многи у свету се, изгледа, поигравају с нама на Балкану. Они гласно и јасно тврде да су проблеми на нашем полуострву само „замрзнути“, што значи да могу увек да их „одмрзну“. Тако се и понашају. Мало-мало са Запада поручују како границе на Балкану треба мењати, како се територије овде могу разменити, једнима одузети, другима припојити, њихове маказе не мирују. А ми Балканци исцрпљили смо фонд ратова за више стотина година! Нама треба мира и сарадње, толеранције и суседске солидарности, мудрости и поверења. Једноставно, на Балкану нам је потребна „дебалканизација свести“, бекство од даљих деоба, свађа и поготово ратова. Морамо се међу собом уједињавати да би се ујединили с остатком

Европе. Овако „балканизовани“ нисмо никоме потребни, ни као политички ни као економски партнери. Ето откуда вребају опасности по нашу националну безбедност. Ми морамо схватити да смо у мору Европске уније и океану НАТО-а. Зато нам је потребна јака, добро артикулисана политика и добро осмишљена и прилагођена дипломатија. То јача безбедност, то су наше најфикасније дивизије! И то нам је потребно подржати уз респектабилне оружане снаге.

❶ Не либиће се да у својим радовима, поред објективног и свестраног приказа прошлости, даће и визију будућности. Аргументовано и доследно критикујете грешке почињене у годинама иза нас и веома упућено и добронамерно предлагате кораке који нам могу поправити положај. Да ли они који доносе одлуке имају разумевања за Ваше примедбе и упозорења?

– Моје знање није само моје. Оно је акумулирано генерацијама, стицано у нашем друштву, на нашим школама и универзитетима, у нашој дипломатији. Има у Србији људи који далеко више знају и умеју, који више виде и који су више прошли. Дужност је свакога ко нешто зна да то и каже. Иначе, за кога чува знање? Али, обавеза је онога ко доноси одлуке од друштвене и државне важности да искористи све што постоји у том друштвеном фонду знања. Да ли се то тако дешава? Знам када се то дешавало да су и наш народ и наша држава крупним корацима ишли напред, знам да смо имали моћну привреду, изу-

зетан углед и положај на Балкану, у свету, код суседа, који су нам на свему томе завидели. Производили смо и авионе и камионе и бродове и подморнице и тракторе и комбајне и хидро и термо централе и трансформаторе и тенкове и топове и фабрике чоколаде, ципела, кекса, фабрике су правиле фабрике. И били смо више укључени у свет него да-

нас, били смо на свим меридијанима. Да је транзиција могла да крене и другим путем, показује нам пример Кине. Дакле алтернатива увек постоји, али њу треба одабрати док није касно. Треба много знати и много питати пре него што се постави путоказ кретања друштва.

❷ Дакле, иду ли у време и савремени међународни односи наруку кад је реч о положају српског народа, Србије, малих народа и држава у целини?

– Иду. Глобализација у свом огољеном виду, када је светом доминирала једна сила, сада је иза нас. Данас живимо живот мултиполарног света. Сједињена Америчке Државе немају више неупитни примат. Оне јесу највећа светска сила, војна (рачунајте само њених 800 база разасутих по целом свету), политичка, вредносна, научна, финансијска, економска, али нису једина. Уз бок са Сједињеним Државама је Кина, према многим параметрима, Русија, Индија, Индонезија, Бразил, на пример, БРИКС, ШОС. Данас Вашингтон не може спроводити осиюну и једнострану војну и казнену политику коју је спроводио деведесетих година прошлог века, када му је Савезна Република Југославија била стална мета. Међутим, да се разумемо – немојмо очекивати да је то крај САД и Запада. Ипак, у данашњем свету ми имамо већи маневарски простор и не треба да страхујемо да ће се поновити оно што смо преживели.

❸ Сигуран сам да наше читаоце занима и због чега нам није дозвоље-

но да изградимо гасовод „Јужни ток“? Има ли нас на овом руско-турском гасоводу који је ових дана почео да се гради?

– То је важно питање јер задире у крупну светску политику, а опет погађа нас на Балкану. Код нас су радови на „Јужном току“ били свечано отворени, на највишем нивоу. Већ се рачунало колико ће пара да остаје од транзита гаса преко Србије, уз обезбеђено дугорочно снабдевање гасом, маршрутом ван Украјине, јер Русија 2019. године затвара тај правац (истиче уговор). Све је дакле било завршено, финансијска конструкција (Руси све плаћају), пројектна документација, цеви су већ биле довучене у Русију на обалу Црног мора, где су, такође уз учешће на највишем нивоу, отворени радови. Међутим, Европска комисија је, већ у складу са енергетском стратегијом да не повећава гасну зависност од руског гаса, донела одлуку да се „Трећи енергетски пакет“ на територији чланица мора поштовати. То значи да руски „Гаспром“ не може бити већински власник гасовода и да се кроз гасовод не може транспортовати само руски гас, већ и гас других произвођача. Уз додатни амерички притисак, влада Бугарске одбила је да изда потребне дозволе руском гасном гиганту за постављање цеви по дну мора. Заузврат дата су америчка обећања за скуп течног гаса с оне стране океана, за прикључење на европски „Јужни гасни коридор“.

Од тог коридора Бугари могу да имају вајде, али нас на њему нема. Нема нас ни на „Турском току“, за који је ових дана за рачун „Гаспрома“ почела да полаже цеви (оне од „Јужног тока“) највећа светска специјализована компанија. Циљ је да се гасовод заврши до 2019. године, када се затвара транзит преко Украјине. Треба подвући да прва цев гасовода, капацитета скоро 16 милијарди кубних метара гаса годишње, иде за потребе Турске, а остале три намењене су за потребе земаља Европске уније и оне ће, на захтев Брисела (једна, две или три), бити доведене истом трасом испод Црног мора на копнену границу Турске и Грчке. Нема никаквих назнака када би Европска комисија о томе могла да одлучује нити да ли ће у догледно време одлучивати. Погодност да се на „Турски ток“ прикључе Бугарска и Грчка је очита, а о прикључивању Србије нико не говори. ■

Душан ГЛИШИЋ

ОБЕЛЕЖЕН ДАН ГАРДЕ

ОГЛЕДАЛО ЧАСТИ И ВОЈНИЧКЕ ВЕШТИНЕ

18 ■ Припадници Гарде су прва слика наше земље с којом се сусрећу
гости Србије, државни званичници из целог света
— поручио је председник Републике Србије

15. мај 2017.

Свечаност поводом Дана Гарде и доделе одликовања јединицама и установама Војске Србије одржана је 5. маја у Касарни „Дедиње”, у Београду. Свечаности су присуствовали председник Републике Србије Томислав Николић, министар одбране Зоран Ђорђевић, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Љубиша Диковић, представници верских заједница, установа и организација Министарства одбране и Војске Србије и многобројни гости.

Честитајући празник елитној јединици наше војске, председник Николић поручио је да је „Гарда јединица војничке части и војничких врлина која постоји готово колико и модерна српска држава”.

– Великим жртвама и храброшћу изборено право српских устаника на оружје, оличено је у првој чети Гарде формираној у Пожаревцу, давне 1830. године. Гарда и данас успешно и високо професионално извршава постављене задатке у оквиру све три мисије Војске Србије, ослањајући се увек на часно наслеђе и поносно чувајући своју земљу. Ваш стројев корак на парадама у Београду, Москви и Пекингу, достојанстве-

но ступање и развијена застава Србије у рукама гардисте, испунила је поносом све наше грађане – рекао је председник Републике.

Према његовим речима, као огледало части, војничке вештине и беспрекорне спремности Војске Србије, с изванредним гардијским умећем, припадници Гарде су прва слика наше земље са којом се сусрећу гости Србије – државни званичници из целог света.

– Поносан сам што сам мандат председника Србије обављао окружен плавим гардијским униформама. Уверен сам да ћете, као припадници јединице која је у својој часној историји шест пута одликована орденом, наставити и у наредном периоду да одговорно и савесно извршавате све задатке. Наставите и даље да чувате част и углед Републике Србије и мир и безбедност њених грађана – поручио је Николић.

После свечаног дефилеа, командант Гарде генерал-мајор Миломир Тодоровић уручио је председнику Николићу фото-албум с фотографијама забележеним током његових посета елитној јединици Војске, а министру одбране и начелнику Генералштаба статуе књаза Милоша Обреновића.

Прва гардијска јединица у Србији формирана је на основу наредбе књаза Милоша Обреновића на Ђурђевдан 1830. године у Пожаревцу. Од прве групе младића за Књажеву гарду, њих седамдесет тројице, формирана је пешадијска чета, а већ првога дана сви кадети били су уписани и у гардијску школу због основног описмењавања. Тако су, осим војног егзерцира и тактичких увежбавања, први гардисти учили читање, писање и рачунање.

Осам година касније, 12. маја 1838, оснивање Гарде озакоњено је доношењем Указа кнеза Милоша. Гарда је тада први пут примила званично војно обележје и датум је извезен на тробојној ленти на врху копча гардијске заставе.

Гарда је 1883. године преформирана и преименована у Краљеву гарду. Од тога времена до данашњих дана командант Гарде је и ађутант шефа државе.

Садашња Гарда настала је преформирањем Гардијске бригаде у Гарду 30. новембра 2006. године. ■

Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Снимио Даримир БАНДА

ОДЛИКОВАЊА

Осим дефилеа јединица Гарде и дела јединица наше војске и представљања Репрезентативног оркестра Гарде, на свечаности су уручена и одликовања јединицама и установама Војске Србије. Председник Николић уручио је одликовања Првој бригади, Другој бригади, Трећој бригади и Четвртој бригади Копнене војске, Мешовитој артиљеријској бригади, 126. бригади ВОЈИН, Речној флотили, Центру за примењену математику и електронику, Техничко-ремонтном заводу „Чачак” и Ваздухопловном заводу „Мома Станојловић”.

Одајући признање за предани рад, председник Николић поручио је да је уверен да ће сви и убудуће наставити с успешном реализацијом наменских задатака.

– Нека додељена одликовања вама буду подстрек, а другима пример који би требало да следе – рекао је Николић.

АКТИВНА РЕЗЕРВА У ВОЈСЦИ СРБИЈЕ

СНАГА ДОДАТНИХ РЕСУРСА

У јединицама Војске Србије имамо 26 припадника активне резерве чији су уговори на снази. Припадници те категорије позивају се у јединице када то, на основу потреба, могућности и планова обуке, јединица процени. У неком од наших састава припадник активне резерве може да буде ангажован годишње до 45 дана.

Једна од новина коју је донела професионализација Војске Србије било је увођење концепта активне резерве, који подразумева ангажовање грађана у извршавању задатака и мисија Војске, с циљем да буду ефикасно и добро обучено појачање наших јединицама.

Иако је у страним армијама концепт активне резерве заживео с већим или мањим успехом, у нашој земљи појам „резервиста“ везивао се, углавном, за пасиван облик резерве. Наиме, резервни састав Војске Србије чине активна и пасивна резерва, а реч је о припадницима – официрима, подофицирима и војницима у резерви којима се попуњавају састави Војске, Министарства одбране и осталих снага одбране, ради обезбеђења потребних капацитета за извршавање послова и задатака.

Активна резерва уведена је с циљем да се обезбеде додатни људски ресурси који ће омогућити поуздану и ефикасну попуњу јединица система одбране. Имајући то у виду, активна резерва подразумева обучени резервни састав Војске, који се у одређеном периоду ангажује за попуњу наших састава и јединица, на задацима одржавања оперативне и функционалне способности, обучавања, као и у мисијама и на другим задацима.

Попуна Војске Србије активном резервом врши се на основу јавно расписаног конкурса, а може бити попуње на војним обвезницима који су служили војни рок с оружјем или су на други начин оспособљени за службу у активној резерви. Лица из те категорије могу се, у складу са законом, оспособљавати и за извршавање задатака у мултинационалним операцијама и осталим актив-

ностима у иностранству, што се регулише посебним уговором.

Говорећи о искуствима Војске Србије у вези са применом концепта активне резерве, потпуковник Дарко Ковачевић из Управе за људске ресурсе Генералштаба каже да војници на добровољном служењу војног рока, осим примарног задатка и циља, а то је попуна ратних састава, представљају солидну базу и за активну резерву.

– Активна резерва је обучени део резервног састава, који се на основу конкурса прима на дужности у јединице Војске ради обављања наменских задатака и учешћа у мултинационалним операцијама. Са тим лицима склапа се уговор који је у овом тренутку дефини-

сан на две године – каже потпуковник Ковачевић.

На основу Министарског упутства из 2015. године, реализован је и пилот-пројекат за попуна 100 упражњених формацијских места у јединицама, првенствено Копнене војске, а конкурс је био расписан у марту те године. Од кандидата се, између осталог, тражило да су држављани Србије, да су млађи од 50 година (за официра), односно 40 година (за војника и подофицира).

– На конкурс се пријавило 175 кандидата, а после спроведеног изборног поступка и селекције, за пијем су предложена 32 кандидата. Један део је одустао приликом склапања уговора

и тренутно, у јединицама наше војске, имамо 26 припадника активне резерве чији су уговори на снази. Они се у јединице позивају када то, на основу потреба, могућности и планова обуке, јединица процени. Припадник активне резерве може да буде ангажован у јединици годишње до 45 дана. За то време добија новчану надокнаду у висини плате, која је прописана у уредби о платама за тај положај, односно чин – објашњава потпуковник Ковачевић.

Законом је, такође, прописано и да припадник активне резерве добија одређену, симболичну, новчану надокнаду и када није ангажован у јединици. ■

Биљана МИЉИЋ

ИСКУСТВА СТРАНИХ АРМИЈА

У процесу планирања, организовања, законског и подзаконског уређења и реализације концепта активне и пасивне резерве у Војсци Србије коришћена су, осим домаћих, искуства и резултати из 23 државе у ближем и даљем окружењу.

У Оружаним снагама Грчке, на пример, формирана је активна резерва која се зове Резерва високе спремности, настала на основу модела активне резерве, пре свега, Сједињених Америчких Држава и Велике Британије. Уведена је само за Копнену војску, а први, пилот-програм, са 700 припадника резервних снага, изведен је 2007. године у Тракији и на два острва. Резерва високе спремности Грчке позива се сва-

ке године у времену од једног до четири месеца, у два годишња периода, на основу годишњег распореда који је направљен у Копненој војсци. У време кризе они се одазивају одмах, без обзира на претходне позиве у тој години, и у том случају распоређују се у састав активних јединица.

Када је реч о земљама бивше Југославије, активна резерва у Оружаним снагама Словеније заснива се на концепту професионалне војске, на принципу добровољног склапања уговора с Министарством одбране Словеније на одређени период. Припадници активне резерве имају цивилно запослење и позивају се у резерву само на вежбе и у случају потребе одбране државе. Ни-

хов основни задатак је увежбавање и обука за војнике, подофицире или официре, у зависности од жеље и квалификација. „Регрутовање“ лица за активну резерву врши се на добровољном принципу.

У Црној Гори активна резерва део је резервног састава Војске с бројном величином од 400 лица – 30 резервних официра, 70 резервних подофицира и 300 резервних војника. Припадници активне резерве ангажују се, на основу уговора, ради попуне упражњених формацијских места, обуке, вежби, учешћа у међународним снагама и извршавању посебних задатака који захтевају додатне снаге.

СТАРИЈИ ВОДНИК ДАРКО БОРБЕВИЋ, УЧЕСНИК КВИЗА „СУПЕР ЉУДИ”

Први пут се представио јавности у квизу „Супер људи”. До тада нико није знао о његовој „способности”. Увек је размишљао о томе да се утопи у средину, јер није знао како би људи реаговали. На тај начин размишља од малена. Трудио се да се не издваја, али је дубоко у себи знао да је другачији.

Идеја да се пријави у квиз „Супер људи” потекла је од колеге Бориса Пројовића, припадника 224. центра за електронска дејства, који је препознао Дарков таленат и могућност да коначно јавности, а и себи, покаже шта уме. Продуценти емисије јавили су му да је изабран да учествује у такмичењу и саопштили да ће његов изазов бити игра „Близанци”. Ни публика ни Дарко нису знали шта га чека.

– Пред мене су извели двадесет четири пара једнојајчаних близанаца идентично обучених у гардеробу беле боје. Имао сам три минута да их погледам и запамтим њихова лица. На почетку задатка свако од њих седео је поред свог пара у шест редова и осам колона, да би се после, током наредна три минута, насумично измешали. Није било проблема да упамтим мушкарце, али са девојкама је било тешко. Чак сам у једном моменту помислио да у студију седе и четворке. Стварно су се потрудили да ми максимално отежају задатак. После сам имао исто толико времена да их размештене погледам и запамтим и у наредних три минута да, окренут леђима, погађам и спајам парове близанаца.

КОНЦЕНТРАЦИЈОМ ДО РАЗЛИЧИТОСТИ

Звучи невероватно, али успео сам и пласирао сам се у полуфинале – каже Дарко.

Треба бити храбар

Старији водник признаје да му је „у магли“ сећање на део емисије од тренутка када је почео да погађа парове. Како каже, изоловао се од камера, публике, жирија и водитеља и само је размишљао о близанцима. Рекао је себи, током снимања, „ако прођем близанце ја сам супер човек“.

– Нисам смео да направим ниједну грешку, јер ако погрешим пар близанца аутоматски сам погрешно два. То је била специфичност мог задатка. Била ми је потребна максимална концентрација. Моја предност јесте то што нисам паничар. Такав сам и приватно и пословно, и често кажем себи „само хладне главе реагуј“. Та смиреност у животу ми је много помогла. Можда сам баш зато добио задатак с близанцима, јер сам сазнао да је било проблема да се пронађе такмичар за ту игру, те да су продуценти проценили да сам први и прави кандидат и да то могу. И били су у праву – објашњава подофицир Војске Србије.

После емисије за Ђорђевића су сви имали само једно питање – како? Нашалио се и објаснио да и он има брата близанца, те да их је све спојио према том „близаначком осећају“.

– Све је то способност фотографског памћења, односно велика моћ ви-

зуелизације. То је оно што мене карактерише. Не настојим да се форсирам само помоћу замишљених слика, него у великој количини у процес укључујем и логику. Такође, значајно је и присуство математичког дела, односно коришћење математичких координата. Настојим што више тога да запамтим и потом у глави „одвијам филм“ и замишљам како се то дешава – истиче Дарко.

Старији водник наглашава да је током снимања емисије упознао много невероватних људи различитих талената и способности.

– Жао ми је што сам се „крио“ свих ових година, јер сада знам да постоји још људи с таквим или сличним особеностима. Невероватни су математичари, са изузетном меморијом... Најснажнији утисак на мене оставила је Милица Дробњаковић, ћерка нашег колеге из 224. центра за електронска дејства, девојка која зна све децимале броја π . Али, свакако, сви такмичари квиза „Супер људи“ имају неки талент и дар и треба бити храбар и изнети то како треба – поручује учесник квиза.

И „супер људи“ плачу

Према речима Ђорђевића, увек је присутна сумња да ли ће у животу моћи да изведе било који задатак успешно. Тако је било и у квизу.

– Када сам почео да погађам близанце рекао сам себи да ја то могу. И то је била моја прва помисао. Бринуло ме је само да ли ћу постићи потребан ниво концентрације, јер око мене су рефлектори, камере, публика и жири, што уме да деконцентрише. Занимљиво је да нисам имао трему, тачније, нисам имао времена за трему, али сада мислим да је то био веома тежак задатак – каже Дарко.

На снимању емисије изненадила га је видео-порука супруге Аните из мировне мисије у Централноафричкој Републици. То је „супер човеку“, али и свима у студију, после успешно изведеног задатка, изазвало сузе радости.

– Супруга је у договору са продуцентима емисије снимила видео-поруку. То ме је баш изненадило и расплакало и веома ми је значила њена подршка удаљена хиљадама километара – појашњава старији водник.

Ђорђевић не крије да му је та вестина помогла и у послу. Као припадник 224. центра за електронска дејства ка-

ПОДОФИЦИР, МЕМОРИЧАР, УМЕТНИК

Тридесетшестогодишњи старији водник Дарко Ђорђевић припадник је 224. центра за електронска дејства. Ожењен је Анитом, запосленом у Војномедицинском центру Славија, која је тренутно припадник контингента наше војске ангажованог у мировној мисији Уједињених нација у Централноафричкој Републици. Обожава сликање и музику, а жеља му је да једног дана организује самосталну изложбу. Има брата близанца, такође припадника Војске Србије. Анита и Дарко су поносни родитељи Анастасије и Огњена, ученика 4. и 3. разреда основне школе.

же да сваком задатку прилази веома добро припремљен, труди се да максимално схвати задатак у потпуности и припреми различита сценарија за долажење до решења. Каже и да је перфекциониста и да док не испланира све кораке – не реагује.

– Ово је први пут да себе представљам јавности. Нико до сада није знао ништа о мојој способности. Искрено, нисам очекивао оволико пажње и позитивних реакција. Увек сам размишљао о томе да се „утопим у средину“, јер не знам како би људи реаговали на све то. Тако размишљам од малена и колико год сам се трудио да се не издвајам у себи сам знао да сам другачији. Наисао сам на огромну подршку колега на послу. Центар за електронска дејства спада у једну од најелитнијих јединица Војске Србије и обилује школованим кадром. Стога ми посебно значи што добијам похвале од таквих људи и импонује што о мени имају добро мишљење – каже старији водник.

Он поручује људима сличним њему да се не крију и да се потруде да свој талент искористе за добробит свих.

– Имам поруку и за све људе – знајте да је породица основна ћелија друштва, а да су деца огледало сваке породице. Негујте их јер ће и они можда постати „супер људи“ – закључује Дарко. ■

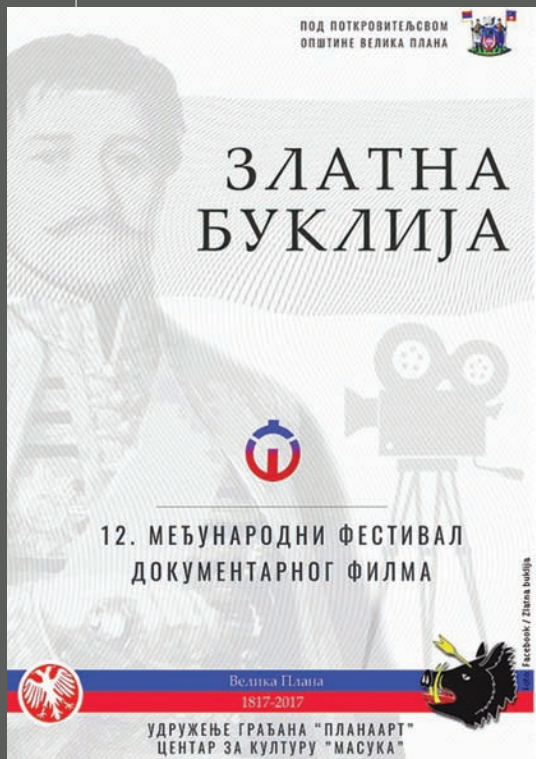
Сања АНЂЕЛКОВИЋ
Снимио Јово МАМУЛА

КВИЗ КОЈИ ПОМЕРА ГРАНИЦЕ

Квиз „Супер људи“ нови је формат емисије такмичарског карактера у којој се надмећу људи посебних интелектуалних вештина и невероватних способности, који до сада нису били пред очима јавности. Регионалног је карактера, јер учествују „супер људи“ из Србије, Хрватске, Црне Горе и Босне и Херцеговине. Правило је да жири од шест кандидата у емисији предложи три најбоља, а да публика у студију изабере једног од њих. Победник сваке епизоде директно се пласира у полуфинале, а најбољег чека 25.000 евра и титула „супер човека“.

ПРВА НАГРАДА „ЗАСТАВА ФИЛМУ“ НА ФЕСТИВАЛУ „ЗЛАТНА БУКЛИЈА“

САВРЕМЕН

Biljana Miljić
novinar MC Odbrana

На 12. међународном фестивалу документарног филма „Златна буклија“ у Великој Плани, у конкуренцији 200 филмова, од чега 49 иностраних, Војнофилмски центар „Застава филм“ добитник је прве награде за три документарна остварења – „СРБКОН 10“, „У посети српским мировњацима у Централноафричкој Републици“ и филм „Топлички устанак“

Према оцени жирија – редитељ Никола Лоренцин, сниматељ Жарко Пекез и глумац Иван Вучковић – за сензибилно и визуелно изражајан приступ драматичним борбама у зараћеним областима у Либану и Централноафричкој Републици награде су добили новинари Биљана Миљић и Владимир Вјештић, као и монтажери Душан Милуновић и Марко Драгишић, док су за савремено и изражајно представљање историјских чињеница у филму „Топлички устанак“ награђени редитељка Драгана Милошевић и монтажер Марко Драгишић.

Запис о српским мировњацима

На уручењу награда, у име филмске куће и награђених, признања је примио директор „Застава филма“ потпуковник Горан Иконић.

– Наша кућа учествује на највећем телевизијском фестивалу у земљи од

његовог оснивања, али ово је први пут да смо награђени за три филма. Осећај је посебан, а резултати су потврда да смо урадили нешто добро и да се наш рад вреднује. То нас мотивише да наставимо још боље – каже први човек „Застава филма“ и подсећа да су аутори два награђена остварења, настала у гротлу ратних околности, у потрази за материјалом за своје филмске приче, прешли више хиљада километара.

Сценарио једног од три награђена филма, снимљеног поводом стогодишњице Таковске буне, писао је пуковник др Миливоје Пајовић, редитељка је Драгана Милошевић, а покровитељ пројекта били су председник Републике Србије и Одбор за неговање традиције ослободилачких ратова Владе. Потпуковник Горан Иконић истиче да је идеја о снимању филма настала тек месец и по дана пред обележавање тог датума из националне историје.

– Први сценарио имали смо двадесетак дана пре премијере, уложено је много рада, и само су велика жеља, воља и знање успели да надоместе скром-

ни буџет и ограничене ресурсе који су нам били на располагању.

Ауторка филма „СРБКОН 10“, Биљана Миљић, новинарка магазина „Одбрана“, с колегом из „Застава филма“, заставником прве класе Срђаном Грчићем, боравила је у Либану у септембру 2015. године.

– Била је то јединствена прилика да направимо филмску причу о људима који тамо бораве у оквиру мировне мисије Уједињених нација UNIFIL. Имали смо задовољство да будемо са њима седам дана, да видимо како наши мировњаци раде, како живе и решавају задатке који су им додељени. Договорили смо се да од материјала који смо прикупили на терену направимо филм, у ствари, видео-причу која би пренела наше утиске из Либана – каже ауторка и додаје да јој је драго што је новинарски задатак испуњен, али да добијена награда није само признање за екипу, већ и за наше људе ангажоване у Либану.

Према њеним речима, било је потребно доста времена да се од вишесатног снимљеног материјала направи прича, а задовољи предвиђена форма.

– Идеја нам је била да више представимо животе људи, њихове утиске. У првом плану да буде човек, војник, који далеко од своје куће чува мир у једној страни земљи.

Мисија у мисији

Новинар који пише ово подсећање на фестивал „Златна буклија“ аутор је такође награђеног, четрдесеттминутног путописног остварења „У посети српским мировњацима у Централноафричкој Републици“.

Филм је снимео Жарко Пекез, у октобру и новембру 2015. године, у Бангију, главном граду крвавим сукобима захваћене подсахарске афричке земље, у којој је друга ротација српског

контингента у мировној мисији Уједињених нација MINUSKA, тада већ пети месец, успешно извршавала постављене задатке у Српској војној болници, и, уз знатно повећан број пацијената, поготову оних са повредама од ватреног оружја и експлозивних направа, реализовала своју „мисију у мисији“.

Приказана је „права“ Африка – локално становништво, њихове животне навике. У Централноафричкој Републици људи кратко живи, али су мештани и мештанке изненађујуће чисти и лепо обучени, поносни у својој немаштини, тако да се на улици не може видети да неко проси.

Тakoђе, забележена је свакодневица наших људи у Бази „Морава“ – ка-

ко се одмарају, славе рођендане и крсне славе, о чему маштају припадници нашег контингента, четири и по хиљаде километара удаљени од куће.

Потпуковник Иконић, говорећи о раду припадника „Застава филма“, наводи да су од почетка године завршили три филма и неколико спотова. Један од филмова премијерно је приказан на јавном сервису.

– Тренутно радимо један документарни, један наставни и два информативно-пропагандна филма, и сви ће бити завршени у наредних месец дана – каже директор „Заставе“. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ

Владимир Вјештић
новинар „Одбране“

ДРАГОМИР АЦОВИЋ,
ХЕРАЛДИЧАР

СИМБОЛ ЈЕ ПОСТОЈАНИЈИ

Кад је о хералдици реч, данас смо, после свега, на чудном месту. Јер кад прођеш кроз што смо ми прошли, имаш велики проблем да се сетиш одакле си кренуо. У једном великом граду, током расправе о грбу, три године смо се убеђивали с градским оцима око мотива рањене вепрове главе. И без обзира што смо објашњавали да то што је, рецимо, Карађорђу, та рањена вепрова глава била неспорна, њима је спорна, па су ме питали, је л` ви то нас видите к`о свиње. То показује колики је амбис који дели свест потомака од природе и историје предака – каже Драгомир Ацо-

вић, хералдичар, српски архитекта, историчар уметности и председавајући Крунског савета Краљевског дома Карађорђевића, који је 1991. године, са још једанаест интелектуалаца, основао Српско друштво за хердалику, генеалогiju, вексикологију и фалеристику „Бели орао”. Дуго година био је председник, главни херолд и копредседавајући Регистра грбова и уредник „Стематографије”, а члан је и Америчког друштва за ордене и медаље, Друштва за проучавање ордена и медаља Уједињеног Краљевства, Швајцарског фалеристичког друштва, Уније немачких фалериста и хералдичких друштава Енглеске, Украјине и Русије, баш као и Европског друштва културе.

криза је много дубљег изворишта и ширег захвата. Она нас дотиче периферно, на неки начин, јер смо мали народ и све више опседнути сазнањем о сопственој немоћи, те на нас то има драматичан ефекат. Иначе, ми јесмо прилично слуђени, али то није настало ни данас, ни јуче. То се у овој средини негује и стимулише. Да не би било тако, услов јесте да поседујете, пре свега, способност да разликујете добро и зло, што је, за разлику од онога што већина мисли, једна од најтежих ствари. А када вам се системски и систематски намећу ставови, који су у корену ишчашени из било каквог поимања морала, чак и погрешног, онда сте суочени с нечим што превазилази нормалне границе свести.

Да кренемо ипак од приче која је повод нашег разговора. Хералдика. Прећославам да ћа занимљива грана појразумева широко образовање, познавање историје, уметности...

Однос према симболу показује и ваш однос према будућности, а она не постоји уколико није заснована на садашњости, као ни садашњост која не почива на прошлости. Не можете створити кохерентну слику друштва у будућности ако она не почива на одређеном искуству из прошлости.

ОД ЧОВЕКА

– Само немојте, молим вас, да напишете да сам доктор или професор, због тога најчешће исправљам новинаре.

Узгред, кажу да је нај феномен управо један од кључних индикатора моралне кризе кроз које као друштво пролазимо...

– Морална криза, кад ме већ питате, постоји у читавом свету и не треба се нешто специјално потресати због наше. Нисмо у њој нити својом заслугом, нити интелигенцијом, нити њеним мањком. Као и у многим другим стварима, ми само пратимо светске трендове. Морална

Државни грб Републике Србије

– Хералдика је помоћна историјска наука или, да учније звучи, анциларна (анцила – лат. слушкиња). Јер је, дакле, таква, морате добро да познајете историју. Даље, реч је о језику симбола, а симбол може бити звучни, видљив и невидљив. Онда кад га претворите у систем знакова, и графички га симпликујете, приближили сте се појму хералдике. Сви имамо одређене, можда и пренаталне, склоности ка одређеним звучним или визуелним или тактилним и другим синтагмама, а хералдика, у извесном смислу, представља један виши степен организације те врсте осетљивости.

Чини се да се појавила као, рекло би се, утилитарна ствар, као средство да се прецизно распозна ко је ко. То је било нарочито важно на бојишту, када се војници помешају, а слично су одевени.

– Да, било је важно знати да не погодите свога или га не ударите секиром. Дакле, то јесу мотиви настанка, али извор хералдике су, на неки начин, крсташки ратови. Међутим, и пре њих, хералдика постоји и у класичној антици и у неким раним вековима Византијског царства. У раду врло познатог шпанског хералдичара дата је занимљива теза, по свој прилици тачна, да је опредељење за изражавање преко хералдичких слика било у тој мери препознато као практична ствар, да оно није само замењивало, мање или више изражену, писменост, него је на много начина служило као општи знак помоћу кога се нешто, на једном ограниченом подручју, лако препознавало као ознака нечијег власништва. Према његовој теорији, црква је прва препознала тај потенцијал.

Да ли због ипак уског коришћења хералдике у њеним првим вековима имамо, могло би се рећи, врло ограничен репертоар ознака?

– То је разлог, наравно. Служила је само за распознавање. Неко има хоризонталну, неко косу пругу, неко таласасту... Људи тог времена били су углавном стационарни, на том ограниченом простору знало се ко и шта коме припада, није било потребно бити посебно маштовит.

Кажете да је хералдика помоћна наука историје, на њу ослоњена. Да ли је, у том смислу, имајући у виду актуелна визуелна решења, код нас доследно примењена?

– На то је тешко одговорити. Хералдика је свуда резултат историјских дешавања, која посматрате као позитивна или негативна, али су она део ваше историје и ви се неког дела историје одричете само по цену одрицања од самога себе, јер не постојите само као производ повољних и пожељних околности, него као плод својеврсне мешавине повољности и трагедија. Свака нација има дилему коју сте отворили и она је подложна и код нас политичким утицајима, тако да смо и ми прошли кроз необичне турбуленције. Било је периода када су се симболима код нас бавили изузетно посвећени, интелигентни и надарени људи. Рецимо, такав је био Стојан Новаковић. Иза њега је остало богато наслеђе, сваковрсно, па и хералдичко, а онда дође моменат када државу и народ више не представља Стојан Новаковић него Живан Берисављевић. И ви не можете да очекујете да ће он бити на нивоу Стојана Новаковића, чији рад одлази у архиву, а на ред долази некаква ревизија. И тако укруг.

Имамо обичај да полазимо од претпоставке да се све лоше ствари на свету дешавају код нас. Да ли је ипак и какав је реч о хералдици?

– Нисмо добар пример за то. Хералдика каква данас постоји, која је обележила претходни миленијум, интимно је везана с Француском, која је, пак, заљубљена у своју демагогију толико да кажу да је најзначајнији дан у њиховој историји – пад Бастиље. То је, сматрам, најбесмисленији датум! Јер падом Бастиље ништа се није десило. Оно што јесте оставило трага јесте терор који је годинама трајао. И сад та Француска, која је мајка хералдике, одједном се одриче своје традиције. Ми знамо, чули смо, читали како је изгледало то револуционарно махнутање. Треба да погледате како су изгледале пријаве разних, из

Грб Лебана у процедури усвајања

Грб Београда у време СФРЈ

тог времена, које су сачуване. Како је комшија упалио лампу, па су кроз прозор проспијунирали да је на камину у соби остао стари грб. Нећеш ти нама! Па онда пријаве достављају локалном револуционарном одбору, како би комшију требало посетити и, по могућству, скратити за главу.

О *Свуда је иако, чини се, када у друшћиву дође до шурбуленција, промена, прво сирагају симболи.*

– Човека лако елиминшете, ако тако одлучите, и он вам више не представља проблем. Али симбол, то је нешто у чему се људи препознају. То је посебан изазов. Језик симбола је необично јак, али нису они ту да би некога иритирали, већ да би се припадници заједнице, на неки начин, међусобно визуелно идентификовали. И последице уклањања симбола увек су веома значајне и непредвидиве. Тада се у једној нацији рађају мини-нације, субнације или наднације, почну да круже небулозне идеје, које су, саме по себи, нова врста социјалне лоботомије, а кажу вам – ово се не доказује, у ово морате да верујете. И ако у то не верујеш, не значи нити да си глуп ни интеллигентан, већ да си опасан.

О *Ризично је, дакле, и враћање симболима?*

– То је посебна прича. Данас кад отворите у новинама страницу с читуљама, можете да видите да, мимо највећег броја објављених крстом, имате и оне с петокраком. Она није верски, већ идеолошки знак. Дакле, неки људи идентификују се према вери, а други на основу идеологије. И да је код ових других идеологија у потпуности заменила веру. Ако сте хералдичар, ви то све морате да региструјете, да реагујете такође, јер то су различите ствари. Однос према симболу показује и ваш однос према будућности, а она не постоји уколико није заснована на садашњости, као ни садашњост која не почива на прошлости. Не можете створити кохерентну слику друштва у будућности ако она не почива на одређеном искуству из прошлости. Када прогласите да нешто постоји – од сада, па у вјек и вјекова – ви намећете своју визију непостојећег стања, које сматрате сликом будућности.

О *Као да имаће на уму неки пример док о њој говориће?*

– Еклатантан пример лоше употребе симбола јесте оно што се дешава у Босни и Херцеговини. Међународна заједница, шта год под њом подразумевали, прогласила је да је једини допуштени симбол онај који нико не препознаје као свој. Другим речима, симбол представља све зато што не представља никог.

О *Зар њо није утилитарно, имајући у виду болно искуство раћа на њом просћору?*

– То није утилитарно, јер да би било морало би имати смисла. То је једна врста новог насиља. Наиме, не смеете се препознати у нечему што вас заиста представља, него у ономе за шта вам ми кажемо да вас представља! Ми смо, истина, то прошли, јер је историја комунизма управо историја тога. Својевремено смо Уставном суду Босне и Херцеговине скретали пажњу на „ултра вирес“, правну норму која је општа, и студенти права уче је на првој години факултета – постоје ствари о којима закон и законодавац не могу да се изјашњавају. То је ван њихове моћи. Не можеш ти да се изјашњаваш како ћу ја да се осећам! Е, сви симболи су по дефиницији „ултра вирес“! Они или значе одређени појам или не. Нема ту изјашњавања. Нема – ово мора! Кад видиш крст с четири оцила, нема ко шта да ти објашњава. Ако си Србин, знаш, ту припадаш!

О *Како се у хералдици, заправо, дође до консензуса?*

– Никако! О грбу, застави и сличним симболима може се гласати, али се не може надгласати. Ако је то део правила, уставна обавеза да неко мора то да изгласа, изгласајте, али увек се те ствари усвајају вољом онога ко зна. Додуше, грб можете добити и туђом вољом, а и то може бити на различите начине. Рецимо, као дар, признање. Неко ко је у том тренутку власт, он вам дарује симбол. Може и да вам га наметне. Сјајан је пример шпанског града Сиудад Реала, који има леп грб, али вољом дародавца вековима морају да га носе наопачке, јер су у једном тренутку историје одбили да поштују наређење свог владара и он је тако одредио да би их подсећао на њихову непослушност. Данас им то нико не би могао наредити, али они га и даље носе наопачке, јер после то-

Грб града Сиудад Реала

ликих векова то уопште више није поруга, већ посебност по којој се препознају. И сад, незамисливо је да неки суд за људска права, позивајући се на пријаву неког грађанина коме то смета, може да им наложи да то промене. Ако те вређа, ти дуби на глави па ће грб да ти изгледа како треба!

◉ *Малојре смо причали о нашој симболичкој доследности. Има ли недоследности у томе што је Србија република, а на грбу носи круну?*

– Све зависи од тога шта човек мисли да круна значи. Фридрих Велики описао је круну као шешир који пропушта кишу. Није постављена, тако да ћеш на киши покиснути. С друге стране, круна је, у ствари, апсолутни суверенитет. Круна је знак суверена, суверене државе. Има доста држава које нису монархије, а на грбу имају круну: Русија, Бугарска, Србија, Црна Гора, Мађарска. Имате и Сан Марино, који је најстарија република на свету, никад није био монархија, а одувек има круну. Грб, иначе, није питање демократије, као што није ни то да ли сте рођени лепо или ружно, високи или ниски... Али пошто је демократија већ дуго код нас реч чије тачно значење није познато, може да се користи према потреби и да захвати све. Па, кад се ради грб неког града, чујете – ми имамо право. Тачно, као што имаш право да ти се не свиђа боја траве. Нема ту демократије! Као што је нема у фудбалу, мораш пре почетка игре да прихватиш правила.

◉ *Дакле, како се долази до грба неког града, на пример?*

– До грба се долази тешко, а најтеже је ако покушаш да кроз грб и његов садржај разрешиш све своје амбиције и фрустрације. Грб је успео ако си на неки начин с њим комфоран. Да те „не жуљи“, а да те представља. Нема једноставнијег грба него што је грб града Цириха.

Једноставност на примеру грба Цириха

Штит који је косо пресечен – једна половина је плава, а друга бела. Ништа не значи, али Цирих тај грб има хиљаду година. Што је грб млађи, тражи се да све више прича причу, и тада настаје компликација. Грб не може да исприча целу причу, он је слика која мора бити нужна и једноставна, да би се брзо препознала.

◉ *Чини се да је у Титоово време прича била баш шапка, једноставна...*

– Истина! До пре двадесет година све општине у Србији имале су у грбу клас жита или клип кукуруза, један до два фабричка димњака, шљиву и талас неке реке. И, да би све било у складу с јединством радника и сељака, обавезно је морао на грбу да се нађе и зупчаник. И није било битно да ли је реч о Брусу, Неготину, или Сенти, од тога се није могло побећи. Разлика је могла бити само у боји зупчаника, и било је све легитимно док се горе види црвена петокрака, која је била знак да је ствар оверена.

Q *Сад кад смо њо разрешили, ђрилика је да оѡвори-мо нову ѡему, и да нам кажеѡе како Вашем оку данас изгледају униформе Војске Србије?*

– Униформе Војске Србије... То није питање само ознака. Оно је много сложеније. Најпре, морали бисмо знати шта ми Срби хоѡемо од Војске. Друго, да ли је угледна ствар у друштву бити војник. Даље, где се све војник појављује, где учествује у јавном животу. То су све инпути. Ми смо 1994. године поставили слично питање представницима Војске, које и данас делује егзотично – да ли је, по мишљењу Војске, официр господин или није? Ништа не прејудицирамо, али одговор на то питање је апсолутно битан. Господин је неко ко има одређени статус у друштву и ко се понаша у оквиру једног вишег стандарда правила. Према коме се људи тако и односе. Правила, не ко ће коме да салутира и колика му је плата, него свест да припадаш професији која је угледна, која се у друштву цени. Као што лекар, какав год да је, има известан статус, и поштован је, макар и невољно. Војник, подофицир, официр... Да ли је то неко према коме људи имају поштовање и због чега га имају. Због професије, понашања или што тако изгледа? Морају бити на делу сва три разлога. То је недељиво!

Q *Али ѡѡа се дешава кад вам неко каже да нема довољно новца да би све било ѡако?*

– Ми смо сиромашни били увек, али постоје дуги периоди у којима су српски војник и официр изгледали озбиљно. Нису једва чекали да скину униформу и обуку цивилно одело, него су је носили кад год им је било стало да се зна да су то што јесу. Постоји у историји комунистичких армија једна традиција, која је пажљиво негована – војник, официр, не сме да изгледа допадљиво. То није пожељно. Официр мора да изгледа непријатно. Због тога су прављене и комбинације боја, за које је чак и далтонистима било јасно да то не бива. Дречаво плаво и браон, на пример. Али поента је била да га сама чињеница да је војник, тера да живи у гету. И да се дружи с другим војницима, јер само међу њима твоја плава блуза и браон панталоне неће изгледати карикатурално. Код нас постоји шума оправдања зашто неке ствари морају да буду такве. Шта ћемо, имамо материјала за униформе те боје на лагеру... Или, то нико не производи. Па није могуће?! Или, имамо уговор с том фирмом, а они производе само ову нијансу. Није, дакле, само важно да неко буде препознат, него кад се појави у јавности, у друштву, кад га видиш на радном месту – какав утисак одаје. И не може аргумент против опасача да буде то што ће да га жуља кад седи.

Q *Знаѡе ли за боље ђримере?*

– Постоје данас војске у свету које љубоморно чувају традицију. То раде не зато што воле да имају лаковане

чизме, већ зато што то оставља утисак! А кад остављате утисак, онда се и ви према свом послу друкчије односите. Јер, нисте ви ту да само вама буде удобно. Ви сте део слике, а удобност је само један од критеријума. Нисте као војник све време на бојном пољу или на полигону. Ви учествујете у јавном животу, и не можете да се појављујете као неко за кога ће људи да се питају да ли се овај шали.

Q *Да резимирамо. ѡѡа год мислили о ѡоме да ли је наш официр господин или није, да ли Вам слика о њему коресѡондира с оним како он данас изгледа?*

– Не! Зато што само кад га видим у маскирној униформи, знам о чему је реч. Али не може стално да је носи, јер то ствара погрешан утисак. Слика која нужно мора да се шаље јесте она да су се за војску одлучили посебни, да је то посебна, елитна институција, у коју се одлази да би се живело опасно, али због вишег циља. Међутим, ако то изгледа као нека рутина, где ви носите маскирну униформу као специјалац, а у руци зембил за пијацу, ту нешто није у реду. Данас, нажалост, праву свечану униформу имају само високи официри, а некад је било другачије. Јер војска почива и на поручницима и капетанима. Можда их они формално имају, али се оне не разликују од дневних. Када сте видели поручника или капетана у тамноплавој униформи, сем ако је у морнарици. Нисам то видео две и по деценије. Иначе, 1994. године радили смо комплетан предлог униформи и ознака за Војску, који је био делимично прихваћен. Био је одштампан и као прилог војног часописа. Онда је то дошло у интендантуру и ту је запело... Почело је прецртавање, многобројне интервенције, и ништа од свега...

Q *ѡѡа је, дакле, решење?*

– Поновићу, решења нема док не одлучимо шта је нама Војска. Имамо ли је само из навике или је код нас она нешто што је народу потребно и до чега му је стало. Ако је то случај, војници морају да изгледају на начин да се то види.

Q *ѡоменули сѡе инѡересанѡну чињеницу да огнос ђрема симболу ѡоказује и огнос ђрема будућноѡи...*

– Патетично је, али и застрашујуће ако вам неко упорно говори о томе да не смете мислити ни о прошлости, најбоље ни о садашњости, него само о будућности. Парадоксално је, али и непобитно, да највеће невоље у историји света нису изазивали удружени песимисти, већ оптимисти. И, на неки начин, врло сам срећан што сам стар. Старост вас доводи у ситуацију да, хтели ви то или не, морате да се суочите с чињеницом да немате будућност. Кад то једном учините, живот вам је много лакши. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ
Снимео Горан СТАНКОВИЋ

ТАНДЕМ „ВЕЧЕРЊИХ НОВОСТИ” НЕМАЊА СУБОТИЋ И ДАРКО ДОЗЕТ ХРОНИЧАРИ ВОЈНИЧКЕ ЗБИЉЕ

Тамо смо где су наши саговорници – на киши, снегу, у блату, на дебелом минусу или под ужареним сунцем, да би читаоци добили верну информацију о нашој војсци. Може то и другачије, јер је техника напредовала, али је не користимо више него што је то неопходно, зарад људи о којима и за које пишемо – кажу искусни извештачи угледног листа.

Завршио сам Карловачку гимназију, уписао историју, догурао до апсолвента и упустио се у новинарске „воде” – започиње причу Немања Суботић, новинар „Вечерњих новости”, који се тим послом бави готово две деценије. Каже да је трагао за нечим што ће да га заинтересује и закупи, а да му се новинарство учинило као прави изазов. – Опробао сам се најпре на тадашњој Телевизији Нови Сад, у редакцији „Новосадских

разгледница” и одлучио да, успут, ипак завршим факултет. Следе рад на Телевизији „Мост”, где сам започео као спикер, а касније био новинар и уредник, а затим и у „Танјугу”. Војни рок служио сам у Гардијској бригади, где ми је командант батаљона био Миливоје Пајовић, сада пуковник, начелник Центра за мировне операције – каже Немања Суботић, који је после војске посао нашао у „Вечерњим новостима”, где ради већ 15 година.

Посвећеност позиву

Кренуо је од пијачног барометра, реда возње градског саобраћаја, привреде, пољопривреде, а онда су дошле на ред репортаже, које је, истиче, толико желео и ишчекивао – о Војсци.

– Од малих ногу васпитаван сам у патриотском духу, да на униформу и Војску гледам с поштовањем, да је доживљавам као своју.

Први текст писао је о рониоцима Речне флотиле, о обуци у зимском зрањању под лед, дебљине двадесетак сантиметара. Каже да је био толико фасциниран причом да се и данас јасно сећа сваког детаља. Следиле су бројне „војничке” приче, о близанцима у униформи, девојци возачу тенка, извиђачима Прве бригаде и њиховим захтевним ноћним маршевима, умећу стапања с природом, преживљавању, на које су читаоци одлично реаговали.

Немањи је тешко да издвоји најлепши утисак, али истиче да га фасцинира ентузијазам војних професионалаца који пожртвовано извршавају задатке и у најтежим и најкритичнијим борбеним и вежбовним ситуацијама, али и по међавама, поплавама, клизиштима...

– Када гледам како се не штеде током извршавања задатака, схватам да не могу ни ја другачије него да дам најбоље од себе, и увек сам предан томе да читаоцима пренесем најлепше приче о нашим војницима. Истина, имам и среће што радим у новинама које радо објављују прилоге о Војсци, али и што сарађујем с људима попут поручника фрегате Драгана Спасојевића, референта за односе са јавношћу у Речној флотили, који је потпуно посвећен активностима које промовишу његову јединицу.

Међу својима

За фотографију, незаобилазни део сваког новинског текста, често још сна-

ДИВИМО ПРОФЕСИ

СЕ ЕНТУЗИЈАЗМУ ОНАЦА

жнији од писане речи, задужен је Дарко Дозет, који објективима својих апарата непогрешиво бележи војничку збиљу.

После Средње графичке школе, смер фотограф, запослио се у новосадском „Дневнику“, нешто касније у „Танјугу“, а већ девет година његове фотографије заузимају значајна места на страницама „Вечерњих новости“. Да је реч о врсном мајстору фотографије говори и приређених педесетак самосталних изложби у земљи и иностранству, али и заступљеност у бројним фото-монографијама.

Такође, Дарко је оснивач и председник „Фото-асоцијације Војводине“, која је за кратко време успела да изнедри вредну фото-монографију о колегама фотографима од Другог светског рата до данашњих дана и организује низ запажених изложби, посебно у јавним просторима. Међу њима су и оне које подсећају на тешке тренутке кроз које смо прошли, с посебно великим и значајним одјеком у домаћој и широј јавности.

Каже да је током вишегодишњег рада с војском, од севера до југа, било много лепих тренутака, те да је тешко издвојити најлепше.

– Признајем да ми најтеже падају протоколарне ствари. Насупрот томе, вежбове активности, људи и судбине, киша, снег, колико год били напорни, представљају ми далеко већи лични и професионални изазов. Велики број људи у униформи су ми пријатељи. Пола фамилије су ми паори, а друга половина војници и официри, па ваљда и отуда та веза с војском, ту се осећам међу својима, готово генетски сам повезан с људима у униформи – прича Дозет.

Истиче да га управо љубав према војсци професионално зближава с Немањом, те да су због тога углавном заједно на задацима извештавања о Војсци Србије и систему одбране.

– На наше задовољство, већ годинама смо нераздвојни тандем. Надамо се да су и наши читаоци срећни због тога! ■

Будимир М. ПОПАДИЋ

ОПЕРАЦИЈА „ЗАПАТА“

ПАКАО У ЗАЛИВУ СВИЊА

Мало је пројеката ЦИА који по апсурдности, расипништву и озлоглашености могу да се упореде с неуспелом инвазијом САД у Заливу свиња. Програм је представљао један од првих покушаја свргавања тадашњег кубанског лидера Фидела Кастра, али је запамћен као катастрофалан неуспех. Председник САД Двајт Ајзенхауер оставио је Кенедију у наслеђе неукротивог и све „црвенијег“ Фидела Кастра, вођу кубанске револуције, којег ће и сам Кенеди оставити својим наследницима, укупно осморици њих.

Услед изузетних социјалних, друштвених, територијалних и других разлика и диспаратета, читав постколонијалистички период на Куби биће прожет политичким и економским превирањима. Круну тих превирања представљао је диктаторски режим Флугенсија Батисте, чије су особености биле корумпираност и страхо-влада репресивног дела полицијског и војног апарата.

Борци покрета „26. јули“ улазе у Хавану после победе, 8. јануара 1959. године

Операцију инвазије у Заливу свиња одобрио је председник САД Ајзенхауер, кога је после неколико месеци заменио Кенеди. Акција је планирана дуже од годину дана. Замисао је била једноставна.

Уз материјалну и логистичку подршку САД, али без директног војног ангажовања њених ваздухопловних и поморских снага, око 1.511 кубанских азиланата, заклетих непријатеља Фидела Кастра, уз непосредне инструкције и оперативну помоћ ЦИА, искрцало се на обалу Кубе и кренуло ка Хавани.

Због све суровије диктатуре, већ 26. јула 1953. појавиће се револуционарни покрет који је за циљ имао рушење режима диктатора Батисте. Кључни човек тог покрета био је Фидел Кастро, који је касније формирао и Комунистичку партију Кубе. Први потез тог покрета био је напад на касарну „Монкада“, у Сантјагу де Куба, са око 300 људи. Међутим, тај напад није успео, већина нападача је побијена, а Кастро је, са још неколицином сабораца, затворен. У затвору је остао све до 1955. године. По изласку из затвора Кастро је отпутовао у САД, а потом у Мексико, где је са својим истомишљеницима, међу којима је био и Че Гевара, основао револуционарни покрет „26. јули“.

Друга фаза кубанске револуције трајала је од децембра 1956. до краја 1958. године. Побуњеници су јахтом „Гранма“ стигли на Кубу и уз борбу са снагама диктатора Батисте, упутили се у правцу планине Сијера Маестре, која се налази у југоисточном делу Кубе. Истовремено, САД уводи санкције диктаторском режиму. Међутим, сам режим имао је подршку америчких бизнисмена и мафије.

Захваљујући обавештајном и пропагандном раду покрет је све више ширио свој утицај на кубанско друштво. Батиста је покушао да покрет уништи током операције Верано, која је покренута јуна 1958. године. Око 12.000 војника, од којих је 7.000 било регрута који нису проциди обуку, невољно је кренуло ка положајима покрета, који је бројао између 1.000 и 2.000 бораца. Упадајући у минска поља и заседе, трупе диктатора Батисте имале су знатне губитке, који су проузроковали и масовну предају војника.

Нагло ослабљена војска Кубе у сукобу са борцима покрета губила је провинцију за провинцијом. После пораза код Санта Кларе, растуће конфузије и панике, 1. јануара 1959. године Батиста је напустио Кубу. Оперативна команда кубанске војске престала је због настале ситуације да борбено делује према борцима покрета. Снаге покрета „26. јули“ победоносно су ушле у Хавану 8. јануара 1959. године.

Уочи инвазије

И поред тога што је Кастро покушавао да успостави добросуседске односе са својим великим комшијом, одговор САД био је негативан. Наиме, Кастро је одбио да се повинује дотадашњој турској улози Вашингтона и почео је да национализује америчке фабрике и фирме у Куби. Уз то, почео је све отвореније да се окреће према Совјетском Савезу. Из СССР-а је добијао нафту и машине, а заузврат, удовољио је очекивању Москве и прогласио Кубу социјалистичком земљом.

Председник САД Ајзенхауер то није могао мирно да гледа и наредио је обавештајној служби САД да припреми план Кастровог рушења. Међутим, план покушаја Кастровог рушења био је већ у поодмаклој фази, кад се у Белу кућу уселио нови станар. Џон Кенеди једва је знао за план за који је, како ће се видети, потрошено 13 милиона америчких долара. Кад је сазнао за план о инвазији, припреме

Припадник Народне армије Кубе показује заробљену падобранску униформу припадника инвазионих снага

су биле подоста одмакле. Кенеди је схватио да ту операцију, чак и да је у њен успех сумњао, није лако зауставити. Америчка јавност негативно је гледала на кубанског црвеног вођу, који је дрско изазивао великог суседа са севера. Акцију су диктирале снаге које су имале снажан утицај на америчку политику према Куби – конзервативна америчка елита, милионска колонија антикастровске имиграције, моћне мафијашке групе са Флориде, из Њујорка, Чикага и Лас Вегаса, за које је кубанско острво до доласка Кастра било рајско уточиште и база за деловање.

Кенеди, заправо, није имао избора. Одобриво је инвазију, али је пре тога наредио генералима и Пентагону да, са легалне тачке гледишта, америчка администрација не сме бити умешана. Цела операција препуштена је Кубанцима, настањеним у САД и организованим у антикастровским заверничким групама. Наравно, акција је припремана у организацији ЦИА и других америчких обавештајних служби, уз свесрдну материјалну, стручну и техничку помоћ САД.

Планирање за инвазију почело је још током председничке кампање и трајало је све време избора у САД, тако да није постојала никаква шанса да се од ње одустане, ма ко да је изабран за председника. Током председничке кампање Кенеди је оптужио Ајзенхауера да не ради ништа против Кастра. У ствари, администрација Ајзенхауера покренула је план инвазије, иако током кампање Ајзенхауер није много говорио о томе. Уместо тога, он је Кенедију оставио скоро готов план, тако да је он морао да га спроведе у дело.

Замисао је била једноставна. Уз материјалну и логистичку подршку САД, али без директног војног ангажовања њених ваздухопловних и поморских снага, око 1.511 кубанских азиланата, заклетих непријатеља Фидела Кастра, уз непосредне инструкције и оперативну помоћ ЦИА, искрцало би се изненада на обалу Кубе и кренуло ка Хавани, потпомогнуто дејствима сопствене авијације.

У међувремену, амерички тајни агенти требало је да подигну на ноге противнике Кастровог режима у земљи,

Милицја Кубе пред полазак ка Заливу свиња

како би се ударило и споља и изнутра. Био је то план шефа америчког Стејт департмента Џона Фостера Даласа. Помоћ му је пружио његов брат, Ален Далас, директор ЦИА. Операцију инвазије у Заливу свиња одобрио је председник Ајзенхауер, кога је после неколико месеци заменио Кенеди. Акција је планирана више од годину дана.

Марта 1960. године ЦИА започиње обуку око 300 противника Фидела Кастра. После договора са председником Гватемале, у јуну исте године, обука се наставља у тој земљи. Ради ширења пропаганде, ЦИА поставља снажну радио-станицу на острву Велики лабуд. Током састанка са Ајзенхауером, предочава му се план. На састанку Савета за националну безбедност, 14. априла 1960, Ајзенхауер је званичницима администрације наредио почетак пропагандних акција према Куби. У то време оперативци ЦИА проводили су по неколико дана на Куби како би утврдили право стање и ставове Кубанаца према револуционарној влади у Хавани.

Месецима пре него што је, 1961. године, дошло до потпуног нарушавања дипломатских односа између Хаване

Борбе на обалама Залива свиња

и Вашингтона, ЦИА је почела да регрутује и обучава кубанске избеглице. Иако су припреме започеле за време Ајзенхауерове владе, план инвазије је у ствари прогутао тадашњи потпредседник Ричард Никсон. ЦИА је већ имала доста искустава у збацивању непожељних режима (случај иранског премијера Мохамеда Мосадека 1953. или збацивање гватемалског председника Јакоба А. Гузмана 1954. године) и њени оперативци били су уверени у успех акције.

Првобитни план предвиђао је искрцавање интервенистичке бригаде у близини старог колонијалног града Тринидад, који се налазио у централној кубанској провинцији Санти Спиритус, приближно 400 километара удаљеног од Хаване. Та локација изабрана је првенствено због тога што је становништво Тринидада било већином против Кастра, а стручњаци су сматрали да би тешко приступачне планине Ескамбрај инвазионој војсци могле послужити као одлично склониште и база за евентуално покретање герилских акција, у случају да инвазија не крене жељеним током.

Бомбардери инвазионих снага В-26 успели су да униште неколико аутобуса Народне армије, у којима су били војници који су упућени као помоћ снагама које су се бориле против 2506. бригаде

Међутим, по ступању Кенедија на власт кључни детаљи тог плана промењени су тако да је успех операције постао немогућ без опсежне америчке помоћи. Промењене су локације искрцавања, па је 2506. бригада по новом плану требало да се искрца на Кубу у провинцији Матанзас, 202 километра југоисточно од Хаване, на источном крају полуострва Запаата, у такозваном Заливу свиња. План искрцавања назван је операција Запаата, по истоименом полуострву на којем је инвазиона бригада требало да се искрца.

Проблем за Американце и инвазиону бригаду представљало је то што је Фидел Кастро знао за планове инвазије. Наиме, Кастро је податке о планираној америчкој инвазији добио од КГБ, па је на време могао да организује одбрану.

Захваљујући добијеним информацијама, Народна армија Кубе на време је заштитила своју борбену авијаци-

ју, коју је употребила у преломним тренуцима сламања инвазије.

Уочи самог почетка инвазије, 2506. бригада премештена је из Гватемале у Никарагву. Дан пре инвазије, на Флориди је формирана кубанска избегличка влада, са Миром Кардоном на челу. Планирано је да се ова влада, по уласку инвазионих снага у Хавану, прогласи за нову власт на Куби.

Иако је Кастро знао тачан датум и време искрцавања, остало му је непознато место искрцавања интервенционистичких трупа. Већ 15. априла 1961. авијација инвазионих снага бомбардовала је стратешке тачке на Куби, како би скренула пажњу Кастрових снага са планиране инвазије. Тог дана бомбардери В-26, који су носили ознаке Революционарног ваздухопловства, бомбардовали су кубанске аеродроме Сан Антонио де лос Бањос, међународни аеродром Антонио Масео и аеродром код Сиудад Либертада. Тако је започела операција против ваздухопловних снага Кубе, под шифрованим именом Пума. Циљ операције био је да се ефикасним дводневним ваздушним нападима потпуно уништи кубанско ваздухопловство и тако обезбеди ваздушна супериорност пре самог искрцавања 2506. бригаде у Заливу свиња. Међутим, потпуни успех тог подухвата онемогућен је одлукама америчке владе, према којима бомбардовање није настављено по плану, другог дана. Наиме, истог дана кад су нападнути аеродроми на Куби, на аеродром у Мајамију слетео је кубански војни авион, из кога је изашао пилот у кубанској униформи, који је рекао да је побегао са Кубе, да је тамо расуло и да Кастро губи контролу. То је потврдио и амерички амбасадор Адлај Стивенсон. Међутим, да је вест лажна, открили су амерички новинари који су тврдили да „Куба није имала такав модел авиона“.

На југу, у Никарагви, ноћ уочи инвазије, пред завереницима се појавио и тамошњи диктатор Сомоса, који је од завереника тражио да му донесу прамен Кастрове браде.

Из Никарагве према Куби, 17. априла 1961, у Залив свиња упућена су четири транспортна брода са 1.511 војника 2506. бригаде. Њих су пратила два брода ЦИА за пешадијско искрцавање, који су носили залихе и опрему.

ИНВАЗИОНЕ СНАГЕ

Инвазионе снаге биле су наоружане пиштољима „колт“ М-11А1, пушкама „гаранд“ М-1, аутоматима М-3 и „томсон“, пушкомитраљезима БАР, митраљезима 7,62 mm М-1919 и 12,7 mm М-2, ручним бомбама Мк-2, минобацачима 81 mm и бестрзајним топовима калибра 57 mm и 75 милиметара. Поред тога, располагали су експлозивом С-3 и С-4 и радио-станицама PR-6 и PR-10, а имали су пет тенкова М-41.

Ваздухопловна компонента располагала је са осам транспортних авиона С-46, шест транспортних авиона С-54 и са 16 бомбардера В-26.

За искрцавање на обалу располагали су са осам десантних бродова.

Сам успех тог плана умногоме је зависио од подршке локалног становништва. ЦИА се надала да ће инвазија запалити искру масовног устанка против Кастра.

Међутим, пре него што ће отпочети инвазија, служба безбедности Кубе разоткрила је људе задужене за сарадњу са САД. Главни актери те сарадње су побијени, а остали су похапшени. Није дошло до масовног устанка и инвазионим снагама пружена је више него скромна помоћ. Искрцавање инвазионих трупа ипак је успело. Падобранци су искакали из авиона С-46 и С-54. Иако су се снаге кубанске армије на месту искрцавања убрзо предале, постало је јасно да инвазија без ефикасне подршке локалног становништва неће постићи циљ.

Дејство кубанске армије

Убрзо по откривању места искрцавања инвазионих снага, покренута је ударна снага Народне армије Кубе. Кубански борбени авиони „си фјури“ и Т-33 уништили су оба брода која су имала задатак да инвазионим снагама осигурају подршку у материјалу, због чега је операција већ у почетној фази била осуђена на пропаст. Кастро је из

Батерија хаубица 152 mm М-1943 (Д-1)
на ватреном положају

Фидел Кастро у свом препознатљивом стилу

Хаване одјурio на обалу, сео у тенк и повео војнике у борбу. Че Гевара је послат на исток острва да држи тај део фронта, ако се борба прошири у том правцу, а Раул Кастро на север. Борбе су биле тешке, Кубанци су из артиљеријских оруђа гађали бродове, а на обали се водила борба прса у прса. Потом су пристигле и оклопне јединице кубанске

Последице неуспеха

После два дана борби, 19. априла 1961, окршаји су били завршени. Заробљено је 1.189 припадника 2506. бригаде, а погинуло је њих 116, док је око 206 припадника бригаде успело да побегне бродовима. Губици кубанске армије износили су 176 погинулих и 300 рањених (према другим изворима помиње се бројка од 2.000 погинулих, рањених и несталих припадника Народне армије).

Неуспех инвазије нанео је велику љагу Кенедијевој администрацији и учинио је Кастра опрезним на будуће америчке интервенције на Куби. Као резултат неуспеха, директор ЦИА Ален Дулес, његов заменик Чарлс Кабел и помоћник за операције Ричард Бисел били су приморани да поднесу оставке. Сва тројица били су одговорни за планирање ове операције. Одговорност Кенедијевој администрацији и Стејт департамента за измену планова испрва нису објављени.

На Куби је уследило испитивање заробљених завереника и то пред ТВ камерама. Утврђено је да је њих 800 било из богаташких кубанских породица, 175 су били професионални војници диктатора Батисте, а остали су били криминалци. Неколико заробљених осуђено је на смрт, а већина на дугогодишње затворске казне.

Послуга четворобојног митраљеза 12,7 mm ДШК Народне армије дејствује по лаком бомбардеру В-26 инвазионих снага

армије, које праћене пешадијом разбијају инвазионе снаге.

Плашећи се негативног имиџа у међународној јавности, амерички председник Џон Кенеди отказује ваздушну подршку инвазионим снагама и одбија слање америчких marinaца на Кубу.

СНАГЕ КУБАНСКЕ АРМИЈЕ

Кубанска армија је у Заливу свиња, поред пешадије, ангажовала и тенкове Т-34/85, ИС-2, ловце тенкова СУ-100, хаубице од 122 mm М-30, хаубице од 152 mm М-1943 (Д-1), топ-хаубице од 152 mm М-1937 (МЛ-20), минобачаче од 120 mm и другу опрему која је неколико месеци раније послата из СССР-а.

После годину и више дана преостали завереници ослобођени су у замену за помоћ кубанском народу у храни, лековима и тракторима, вредну готово 53 милиона америчких долара. Председник Кенеди лично је одобрио да се кубански завереници замене за пољопривредне машине, храну и медицинску опрему. Кад су завереници ослобођени, лично их је дочекао на великој парадни у Мајамију.

Упркос неуспелој инвазији, америчка администрација је и наредних година наставила са тајним операци-

Телевизијско испитивање заробљених припадника
2506. бригаде

Војници кубанске армије посматрају дејство
сопствене артиљерије

Председник САД Џон Кенеди лично је дочекао
ослобођене припаднике 2506. бригаде и уручио им
заставу, што је био јасан знак америчке умешаности
у инвазију у Заливу свиња

јама на Куби и покушајима дестабилизације Кастровог режима, укључујући и покушаје атентата на самог Кастра.

Као одговор на сталну америчку претњу, Кастро се за помоћ обратио Совјетском Савезу, те су после инсталације совјетских пројектила на острву октобра 1962. године догађаји кулминирали најтежом хладноратовском кризом између Москве и Вашингтона.

Дешавања у Заливу свиња учврстиће Кастрову позицију, окренуће власт на Куби према СССР-у и трајно је изоловати од САД.

Ускоро, амерички председник Џон Кенеди признао је пуну одговорност за неуспех мисије коју је одобрио, али коју је почела да припрема претходна администрација председника Ајзенхауера. Истраживања јавног мњења у првих 100 дана владавине Кенедија показала су да је имао 74 одсто подршке јавности. ■

Данко БОРОЈЕВИЋ

ОДБРАНА

СВЕДОК И ХРОНИЧАР РАТНИХ ЗБИВАЊА

Заједно са својим сниматељима и фотографима Драгиша је у Солуну организовао снимање свих важнијих збивања, од суђења Апису и „црнорукцима”, до догађаја који су претходили припреми војске за пробој фронта. Уочи пробоја Солунског фронта набавио је сав потребан материјал и сниматељи су имали довољно траке да прате и сниме све победе српске војске од Солуна до Београда.

Драгиша Стојадиновић рођен је 12. маја 1886. у селу Јасеници код Неготина, у бројној породици свештеника Милоја и мајке Ленке. Основну школу завршио је у родном месту и Букову, а гимназију у Зајечару. Био је добар ђак, али немиран дух. Истицао се међу вршњацима као један од најбољих стрелаца у целом граду.

Учествовао је 1905. године код Челопека у најславнијој бици српских комита против Турака. Матурирао је исте године после повратка из чете, и то је описао:

„...Стигао сам у Зајечар и срео сам мога оца, поп Милоја, на улици где иде ка мом стану. Чуо да сам стигао па је потеглао из Неготина да ме види. Ја сам се поздравио са њим као да ништа није било, а он је мудро рекао само: 'Добро дошао! Како си са здрављем?' Ни речи више о мом четовању. Ни тада, ни доцније. После сам се наслушао од других о уцвеленом плакању моје мајке и мојих сестара, јер су сматрали да им се никад више нећу вратити, нити да ће ме икад видети”.

Стојадиновић долази на студије у Београд 1905. године. О томе пише: „Желео сам да завршим машински одсек, али једнога дана изазваше ме из учионице моји стари познаници, комите из првог преласка границе. Ко да одоли искушењу када ме почеше уверавати да је дошло време пречишћавања питања слободе у Старој Србији и да ми, који смо први почели, морамо наставити рад до краја. Или слобода или смрт”.

Први ручак после преласка Албаније

Несуђени инжењер

Због тога је напустио технику и прешао да студира права, где није било обавезних вежби, ра је могао да одствује и да се са друговима бори против Турака и Бугара који угњетавају Србе. Постао је један од најистакнутијих српских комита, који се борио по Македонији у свим великим биткама. У песми „Српска ми труба затруби“, испеваној о борби на Дренову 1907. године, помиње се као чувени стрелац.

Драгиша Стојадиновић уживао је велики углед међу комитама и војводама, а своје ратне доживљаје описује у часопису „Дело“. Убрзо се афирмисао као публициста и стални сарадник „Политике“, „Малог журнала“ и других београдских дневних и недељних листова. По завршетку Правног факултета ради као библиотекар Народне скупштине, али наставља да се дружи са најистакнутијим личностима четничке акције: народним послаником Живојином Рафајловићем, политичарима Љубом Давидовићем, Јашом Продановићем, војводом Јованом Бабунским, Јованом Наумовићем, познатим као војвода Осоговски, мајором Војом Танкосићем и другим четницима из првих година четовања.

Драгиша Стојадиновић ушао је и у историју српске авијације. За хонорар који је добио за књигу „Српска народна скупштина“ откупљује мотор Русијановог авиона и наручује нову конструкцију за летелицу, планирану за будуће комитске акције. Конструктор Мерћеп склопио је авион, а Београђани се ускоро окупљају на Бањици да одгледају лет првог српског авиона. Пошто је пилот одбио да полети са

импровизоване писте, да не би разочарао окупљене грађане у авион седа Драгиша. Авион је полетео, али је приликом слетања ударио у хангар. Пад авиона и почетак балканских ратова прекидају Стојадиновићеву ваздухопловну каријеру, али остаје упамћен као један од иницијатора израде првог српског авиона, познатог под називом „Мерћеп – Комитски“.

Војни рок служио је у Зајечару, где је произведен у резервног официра и командира митраљеског вода 13. пука „Хајдук Вељко“, у коме остаје током целе своје ратничке каријере.

У Првом балканском рату у борби са Турцима одликован је Сребрном медаљом за храброст. Учествовао је и у опсади Једрена. У Другом балканском рату за показано јунаштво одликован је, међу првим српским официрима, Карађорђевоом звездом са мачевима 4. степена.

У ратовима су му се рађали синови. У Балканском рату добио је првог сина Ратимира, касније познатог српског вајара, а у Првом светском рату другог сина Слободана.

После балканских ратова ради у Министарству привреде и у Прагу издаје „Албум фотографија о Балканским ратовима и Арнаутској буну“, показујући да је један од најбољих ратних фотографа српске војске. Он се током целог живота никада није одвајао ни од оружја, ни од фотографског апарата и филмске камере.

Учесник великих битака

Учествовао је у свим великим ратним операцијама српске војске и о томе је писао: „У Првом светском рату био сам у почетку водник, па командир чете, а затим командир митраљеског одељења све до краја 1916. године. За то време учествовао сам у свим великим биткама од Цера, Чевртије, Колубаре и Београда, до повлачења кроз Србију, Црну Гору и Албанију. Снимао сам цело вре-

Мајор Воја Танкосић са четницима 1935. године

ме овога рата, али све снимке нисам могао сачувати, јер су ми ствари на товарним коњима где су снимци били при прелазу Албанских река падале у воду и плоче и филмови већим делом пропали или били искварени. Ипак сам сачу-

ИЗГУБЉЕНИ ЗЛАТНИЦИ

Трагајући за фотографским и кино-материјалом Драгиша Стојадиновић нашао се и у Италији. Осим сусрета с породицом, време проведено у Риму искористио је и за једну „споредну“ активност. Са кумом, сликарком Пером Почеком, направио је нацрт и калуп за ковање српског златника са ликом краља Петра. Чак је током кратког боравка у италијанској престоници исковао и неколико златника за чланове Владе. Сви примерци су изгубљени, а сматра се да тај златник има велику нумизматичку вредност.

НЕУСТРАШИВА СУПРУГА

Драгиша Стојадиновић оженио се 1911. године Олгом, ћерком познатог националног радника, министра и академика Љубе Јовановића Патка. Супруга убрзо постаје његов највернији пратилац у животу и сарадник у многим комитским пословима. Колико је Олга имала поверења у „свог човека“, како га је често називала, најбоље показује догађај с једног од не тако честих породичних скупова, када је један рођак у шали рекао да Драгиша више није „тако добар стрелац“ као некада. Отресита и одрешита, каква је увек била, Олга је устала, одмакла се, ставила јабуку на шешир на глави и рекла Драгиши да гађа. Овај се није пуно двоумио. Док су га гости забезекнуто гледали, потегло је револвер и погодио јабуку.

вао приличан број добрих снимака из тих времена и предао их Фотографској секцији при њеном оснивању у Солуну”.

За показану храброст у борбама унапређен је у чин капетана друге класе и одликован је Орденом белог орла са мачевима. Његови команданти истичу да је сваки задатак на бојном пољу извршавао смишљено, хладнокрвно и храбро. У односима са војницима и официрима важио је за пажљивог, дружељубивог и коректног човека.

Прве филмске кадрове снимио је 1914. године камером коју је војска запленила у Београду од једног неакредитованог страног новинара. О томе шта је снимао писао је супрузи 12. јануара 1915: „Обишли смо готово пола Београда... сишли смо на Саву и снимили целу обалу од моста до купатила, а потом и аустроугарске заробљенике како рашчишћавају град... Покушавао сам, док смо били у Србији, да добијем киноапарат који сам вратио Команди места у Нишу, али нисам успео, тако да сам, при повлачењу кроз Албанију, имао само свој фотографски апарат. За тим киноапаратом жалио сам целим путем кроз Албанију, јер су сцене биле тешке и жалосне и вредело их је снимити са киноапаратом да би се овековечиле. Одмах по доласку војске на Крф наређено је да се изврши набавка потребног материјала за оснивање фотографско кинематографске и уметничке секције при Врховној Команди. У Врховној Команди и Министарству војске знали су за мој стручан рад у фотографском снимању и за моје раније ратне снимке, те сам одређен да у Риму набавим сав потребан материјал за ову Секцију. Преко нашег посланства отворен нам је кредит за куповину апарата и материјала. Пристао сам на ову дужност, јер сам у Риму имао као избеглица своју породицу, жену и два синчића, а на Корзици оца, мајку и три сестре, те сам желео да се са њима видим пре одласка на Солунски фронт...”

У Риму се срео са супругом и видео тек рођеног другог сина. На Корзици је са родитељима посетио гроб сестре која није успела да се опорави од претрпљених мука преласка преко Албаније.

Хапшење Гаврила Принципа у Сарајеву

За време боравка у Риму, током свакодневне шетње, нашао се и поред стрелишта италијанске војске, када га је један од италијанских официра позвао да војницима покаже какав је стрелац српски официр. Он је вероватно мислио да ће Стојадиновић промашити мету. Међутим, преварио се. Није знао да је Драгиша Стојадиновић био један од десет најбољих стрелаца са италијанском пушком у Европи. Сви меци су погодили циљ. Сачувао је углед српског официра и о томе написао кратку причу.

Невољно у кинематографији

Оставио је белешку и о томе како се определио за филм: „Сав материјал набављени у Риму упућен је за Солун, а ја сам се вратио на Крф, захвалио на понуђеном месту шефа Секције и лађом кренуо за Солун, у свој пук. Пук сам нашао у Могленској равници, али још нисмо стигли до фронта, а мој 13. и 14. пук хитно су пребачени на Горничевске положаје, где су Бугари и Немци извршили продор и допрли до Чегана. Ту смо ступили у борбу. Био сам контузован и рањен у десну ногу од гранате и та места почела су да се гноје, те сам оперисан на фронту и упућен у Солун на лечење”.

Чак и тада је нерадо прихватио места шефа Фотографског одељења, тек на наговор таста Љубе Јовановића и супруге, и о томе пише: „Постао сам шеф секције 1916. године. Посао је био веома тежак, нарочито за кинематографску службу, јер сем мене и Михаила Михаиловића нико није знао да ради са кинема апаратима за снимање и израду кинематографских филмова, и тако исто и са пројекционим апаратима, који су у оно време радили са ацетиленским лампама. Уз помоћ француских инструктора извршена је обука људства. Секција је ипак брзо стала на ноге и ми смо могли да снимимо и прикажемо у Риму први наш ратни кинема журнал, а тако исто један да пошаљемо за Америку. Пожар Солуна 1917. године уништио је нашу Секцију, али сам ја успео да, са својим људством и једним аутом, изнесем сав државни материјал и сместим га у једну зграду у Улици Игњатија, где смо поново израдили нову лабораторију за фотографски и кинематографски рад. Ту нас је затекао пробој Солунског фронта и прелаз у ослобођени Београд. У току 1918. године Секција је већ у велико приказивала наше филмове, али и забавне филмове војсци на фронту и по селима дуж фронта.”

„КРИВАЦ” ЗА УСПЕХ САРАЈЕВСКОГ АТЕНТАТА

Уочи Првог светског рата Драгишу Стојадиновића, као прослављеног стрелца, позива стари пријатељ мајор Војислав Танкосић са молбом и захтевом да својим стрељачким вештинама обучи двојицу младића, студента из Босне. Драгиша то и чини, па Гаврило Принцип и његов друг одлазе у Сарајево посебно утренирани за гађање из пиштоља. Кога је увежбавао, Стојадиновић ће сазнати доста касније, тек после атентата у Сарајеву, у коме је Гаврило Принцип убио аустроугарског престолонаследника Франца Фердинанда.

Краљ Петар Карађорђевић

Заједно са својим сниматељима и фотографима Драгиша је у Солуну организовао да се сниме сва важнија збивања, од суђења Апису и „црнорукцима”, до догађаја који су претходили припреми војске за пробој фронта. Уочи пробоја Солунског фронта набавио је сав потребан материјал и сниматељи су имали довољно траке да прате и сниме све победе српске војске од Солуна до Београда.

Када се рат завршио Драгиша скида униформу. Поново постаје елегантни чиновник од каријере. Враћа се на рад у министарство. Кинематографска секција улази у састав Топографског одељења Министарства војске, а нови шеф постаје Драгишин најближи сарадник, филмски сниматељ Мика Михајловић, звани Мика Африка.

После рата поп Милоје Стојадиновић враћа се својим парохијанима у Крајину, задовољан што су му синови остали живи и поносан што су се прославили у ратовима за слободу Србије. Млађи син Димитрије два пута је одликован Карађорђевом звездом. Постао је краљев ађутант и завршио је највише војне школе у Француској. Данас, у француској Високој ратној школи стоји фотографија на којој се виде Димитрије и његов класни друг Шарл де Гол.

Драгиша се показао успешним и на војном и на уметничком плану. Поред одликовања за храброст добио је Орден Светог Саве за свој фотографски и кинематографски рад. Мајсторски снимљен портрет краља Петра и кратак филмски снимак остарелог краља на Халкидику заувек су га увели у историју наше фотографије и филма. ■

(Наставак у следећем броју)

ИЗЛОЖБА „ОМАЖ МИЛАНУ КОМНЕНИЋУ
– У ОДБРАНУ СЛИКЕ”

Враћање дуга великом уметнику

Иако није било сликар по вокацији, Комненић је добро разумео сликаре и њихово прегалаштво. Сliku не треба објашњавати умом него срцем, говорио је, а тога се у својим приказима сликарског умећа и држао.

У Великој галерији Дома Војске Србије, 5. маја, отворена је изложба посвећена познатом српском песнику, есејисти, преводиоцу и ликовном критичару Милану Комненићу, јединственом уметнику, који је волео да истакне значај уметничког ангажмана у сваком времену, а посебно оном које је оптерећено економским, социјалним, политичким, културним и сваким другим неизвесностима и изазовима. Веран себи и својим схватањима, Комненић није бежао од политике, али је изнад свега волео уметност и уметнике. Стога изложба „Омаж Милану Комненићу – У одбрану слике”, у организацији Медија центра „Одбрана” и Фондације „Главо”, на неки начин, представља и враћање дуга уметнику који се сликарством бавио „из другог угла”.

Публици је представљено 17 капиталних дела великих сликара, којима је Милан Комненић посветио значајан део истраживања. Многобројни љубитељи његовог стваралаштва, али и сликарског опуса представљеног на изложби, имали су прилику да први пут у Београду виде, између осталих, и дела „Лепотица дана” Љубе Поповића и велики диптих Миодрага Дада Ђури-

УМЕТНИК ДУХА

Милан Комненић, истакнути српски песник, есејиста, преводилац, рођен је у Пилатовцу у Црној Гори, а умро у Београду 2015, у 75. години. Оставио је трага у уметничком и политичком животу Србије.

Био је уредник у издавачкој кући „Просвета“, где је покренуо значајне едиције. Уређивао је књижевне часописе „Видици“, „Дело“ и „Реласион“, радио као предавач на универзитетима у Француској, Италији и САД. Говорио је француски, шпански, италијански и немачки језик.

Добитник је значајних књижевних награда, међу којима су и „Младост“, „Исидора Секулић“, „Милан Ракић“, и награде за преводилаштво „Милош Ђурић“. Остао је упамћен и као организатор многобројних изложби наших светски познатих сликара, о којима је писао запажене критичке есеје.

Комненић је један од оснивача Српског покрета обнове и истакнути члан Демократске странке. Био је министар културе након петооктобарских промена 2000. године и савезни секретар за информисање у Савезној Републици Југославији.

ћа, који је за ту прилику допремљен из Њујорка. Уз њих на изложби изложена су и дела великог формата Петра Лубарде, Воје Станића, Петра Омчикуса, Косе Бокшан, Тодора Стевановића, Ксеније Дивјак, Љубодрага Јанковића Јалета, Мира Главуртића, Станка Зечевића, Љубице Мркаљ, Владимира Дуњића, Драгана Вука Рачића, Милана Туцовића, Раше Тркуље и Бранислава Марковића.

У име Медија центра „Одбрана“ многобројне љубитеље ликовне уметности поздравила је на отварању изложбе потпуковник Биљана Пашић, која је изразила задовољство због остварене сарадње Фондације „Главо“ и Дома Војске, и искористила прилику да госте позове и на манифестацију „Музеји Србије 10 дана од 10 до 10“, у којој ове године учествује и Медија центар „Одбрана“. Уз обиље активности и садржаја који ће свакако поново пробудити интересовање Београђана и њихових гостију за уметност и уметничка догађања, манифестација се одржава од 10. до 20. маја.

– Увод у тај догађај свакако јесте изложба „Омаж Милану Комненићу – У одбрану слике“, посвећена човеку који је волео ликовне уметнике и уметност уопште. И сам је, као песник и есејиста, али и оштар и омиљен критичар сликарских дела великих мајстора, био део уметничког миљеа Београда и Србије. Многобројни љубитељи ликовног стваралаштва наших великих уметника, који су изазивали његово интересовање, овом изложбом добили су прилику да уживају у делима у којима је уживао и сам Комненић – рекла је потпуковник Пашић на отварању изложбе.

Критичко перо Милана Комненића било је наклоњено сликарима који су стварали велика дела, не марећи толико за славу и свременост, колико за обичног човека и његово

продуховљење. Комненић је сматрао, говорио и писао да слике не треба објашњавати умом већ срцем, и да сликарство оставља трагове и поручје у дамарима и трептајима које изазива код посматрача сликарских дела. Свака слика је различита и зависи колико од њеног ствараоца, толико и од онога ко у њој живи и ко о њој размишља. А размишљање о слици, посебно оној капиталној, какве су изложене у Великој галерији Дома Војске, што се дуже посматра, прелази из гносеолошке у онтолошку визуру и ту се задржава. Зато њен квалитет често зависи и од ока и срца посматрача, љубитеља сликарских творевина.

Мајстори кичице, нарочито они најславнији и највећи, чија је дела Комненић бирао за своје есејистичке огледе о уметности и њеном значају, често су истицали да је он о сликарству и сликама писао квалитетније, прецизније и с много више стручног знања и упућености од многих ликовних критичара, образовањем „позваних“ да се баве судбином ликовних уметника.

Аутор изложбене поставке је историчар уметности Никола Кусовац, који је на отварању говорио и о изузетном значају Комненићевог есејистичког рада, посебно кад је реч о оцени значајнијих сликарских дела. О пријатељству сликара и Милана Комненића говорио је и Милан Туцовић, сликар чије је дело приказано на изложби.

Изложба „Омаж Милану Комненићу – У одбрану слике“ отворена је до 31. маја. ■

Душан ГЛИШИЋ
Снимио Срђан ХАЈСТЕР

УСПЕХ ЈЕДРИЛИЧАРА ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Једриличарска екипа кадета Војне академије и припадника Војске Србије освојила је треће место у категорији земаља Медитерана и Црног мора и 10. место на 33. светском војном једриличарском првенству, које је одржано од 25. априла до 2. маја у Италији, на коме је учествовало 18 екипа из целог света. Нашу земљу представљали су капетан фрегате Срђан Миљковић (тим лидер), поручник корвете Александар Јовановић (скипер), потпоручник Никола Попов и кадети Никола Радосављевић, Јелена Пауновић и Урош Костић.

Према речима капетана Миљковића, наши једриличари су у неколико наврата били бољи и од светских првака и искусних помораца из Шпаније, без обзира на то што су били једина екипа из земље која нема море. Поручник корвете Јовановић као посебан успех наводи чињеницу да су остварили бољи пласман од обе екипе домаћина, који су једрили на познатој акваторији и на својим једрилицама.

Током боравка, нашу делегацију примили су градоначелник Ливорна и начелник Поморске војне академије Италије. Једриличарска екипа Војске Србије припремала се на Сави и Дунаву на позајмљеним једрилицама београдских једриличарских клубова. ■

ГЕНЕРАЛНА СКУПШТИНА И КОНГРЕС CISM

Од 2. до 8. маја у Атини одржана је 72. генерална скупштина и Конгрес CISM 2017, на којој су учествовали шефови делегација и делегати из 31 земље чланице те организације. Нашу земљу представљао је бригадни генерал Сениша Радовић, шеф Делегације Републике Србије при CISM.

Том приликом представљени су нови шефови делегација и исказане одлуке Борда директора, те разматрани стратегијски циљеви и бизнис план за период од 2017. до 2020. године. Учесници су анализирали и планове буџета за 2017. и 2018, као и рад спортских комитета CISM у овој години. Такође, разматрана су питања о могућностима сарадње на регионалном нивоу и организацији војних спортских догађаја у наредном периоду, наставку организације спортских кампова и заједничких припрема за међународна спортска такмичења, те учешћу чланица на 3. CISM светским кадетским играма у Индији.

Шефовима делегација презентована је организација 4. CISM светских зимских игара 2021. године у Немачкој. Изабрана је и земља домаћин за наредну Генералну скупштину и Конгрес 2018. године. ■

ПРВЕНСТВО СРБИЈЕ У УЛТРАМАРАТОНУ

Протеклог викенда, под покровитељством Атлетског савеза Србије, на Палићком језеру одржано је Првенство Србије у ултрамаратону – трка на 6 сати, 12 сати, 24 сата, на 100 и 50 километара, у категорији жена и мушкараца. Учествовале су и две припаднице Војске Србије, које су оствариле запажене резултате.

Десетар Мариана Чегар Лукић, из Спортског вода Катедре за физичку културу Војне академије, остварила је у

трци на 6 сати победу у женској конкуренцији, са истрчаних 68,77 километара и на тај начин освојила титулу сениорског првака Србије и оборила државни рекорд. Војни службеник Ксенија Бубњевић, професор на Катедри за физичку културу, наступила је у трци на 50 километара, у којој је с резултатом од 3 сата 48 минута и 2 секунде освојила титулу вицешампиона Србије и испунила норму (3:50) за Светско првенство у поменутој дисциплини. ■

Милоје Шћекић (1942–2017)

Човек од акције

Негдашњи главни и одговорни уредник листа „Војска“, пуковник у пензији Милоје Шћекић изненада је преминуо 28. априла у Београду. Животни пут започео је 28. јануара 1942, на обронцима планине Бјеласице, у селу Заград код Берана. Отац Војин отишао је у партизане, а мајка Душанка страдала је од непријатељског метка.

Када је ослобођена Југославија, Милоје је са млађим братом Радојем детињство провео са оцем. У једном од возова без возног реда стигли су до Вршца, где је завршио основну и средњу пољопривредну школу. Школовање је наставио у Војној академији КоВ у Београду. Изабрао је смер атомско-биолошке и хемијске одбране.

Најпре је службовао у Београду, у Гардијској бригади. Потом, по потреби службе, одлази у Крушевац, Осиек, Сарајево, па се враћа у главни град. Ређају се дужности – начелник рода АБХО у бригади, командант батаљона АБХО, референт за политички рад, официр за информисање, главни и одговорни уредник листа 7. армијске области „Борац“... Ванредно је унапређен у чин капетана, у време када је то представљало реткост.

По повратку у Београд постављен је за начелника Одсека за морално-политичко стање у Политичкој управи ССНО. У то време сваке седмице оцењивано је морално-политичко стање. Ништа није смело да промакне аналитичком сагледавању веома значајне области за борбену способност тадашње војске. Велика одговорност притискала је младог потпуковника и његове надређене. Савезни секретар редовно је на столу имао реалну оцену и процену морално-политичког стања целокупног одбрамбеног ешелона државе.

У време када је био начелник Војног музеја у Београду, Шћекић је са двојицом кустоса поставио сталну изложбу у Српској кући на Крфу, која сведочи о боравку српске Владе и војске на Крфу током Првог светског рата.

Отприлике годину дана пред агресију НАТО-а, постаје главни и одговорни уредник листа „Војска“, који је редовно доносио коментаре и чланке о збивањима на Косову и Метохији. Под његовом уредничком руком 1998. године објављен је специјални прилог посвећен Косову и Метохији, с текстовима домаћих научника и експерата. И данас се тај прилог користи као референтни извор података везаних за историју Космета и тамошњих збивања током минулих векова.

У анализама институције која негује традиције војног новинарства, стручних гласила и издавачке делатности, остаће трајно забележено да је у време агресије 1999. године главни и одговорни уредник био управо Милоје Шћекић. Током 78 дана рата, редакција листа „Војске“ објавила је 40 бројева, чије су текстове најчешће користили домаћи и страни новинари, извештавајући о најтежем рату који је током историје погодио Србију. Репринт издање тих бројева објављено је после рата, у облику књиге. Данас се то дело налази у књижном фонду многих библиотека у земљи и иностранству.

Родоначелник рубрике „Војска у вашем гарнизону“ био је нико други до Милоје. Готово свакога месеца екипа новинара и фото-репортера посећивала је локалне самоуправе и војне гарнизоне. После свестраног прикупљања података објављиван је посебан прилог који је говорио о том крају јуче, данас и сутра. Војни лист је тако афирмисао добру сарадњу војних јединица и друштвене заједнице и отварао перспективе новим иницијативама. Промоције тих посебних прилога биле су својеврстан културни догађај у местима где су приређивани.

Милоје Шћекић био је човек од акције, врстан организатор послова, официр чије су еполете биле опшивене племенитошћу, другарством и родољубљем. ■

З. ПЕШИЋ

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ
ВОЈНОМЕДИЦИНСКЕ АКАДЕМИЈЕ

РАСПИСУЈЕ

ЈАВНИ КОНКУРС

за избор у звање наставника у образовно-научном пољу медицинских наука:

1. једног наставника за ужу научну област неурологија у звање редовног професора;
2. једног наставника за ужу научну област психијатрија у звање редовног професора;
3. једног наставника за ужу научну област медицинска хемија у звање ванредног професора;
4. једног наставника за ужу научну област хистологија и ембриологија у звање доцента;
5. једног наставника за ужу научну област интерна медицина подобласт пулмологија у звање доцента;
6. једног наставника за ужу научну област радиологија у звање доцента.

Јавни конкурс за поновни избор у звање наставника у образовно-научном пољу медицинских наука:

1. једног наставника за ужу научну област медицинска биохемија у звање доцента.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

1. да кандидат поседује научни степен доктора наука из области за коју се бира;
2. да кандидат није правоснажно осуђиван за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи;
3. да је кандидат професионално војно лице/војни службеник.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

1. да испуњава услове за избор/поновни избор у звање доцента/ванредног професора/редовног професора из члана 16. и члана 17. Правилника о стицању звања наставника на Универзитету одбране („Службени војни лист“, бр. 21/16 и 3/17);
2. Кандидати за избор у звање доцента приступно предавање ће одржати 20. 6. 2017. године. Приступно предавање траје најдуже 20 минута. Тему бира кандидат, с тим да она мора да буде из уже научне области за коју конкурише за избор у звање доцента.

ДОКУМЕНТАЦИЈА КОЈА СЕ ПОДНОСИ УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС

Уз пријаву на конкурс кандидати прилажу:

1. документацију према Упутству за припрему конкурсне документације и израду извештаја за избор у звање

наставника (одлуке Сената број 7/56 од 20. октобра 2016. г. и број 9/66 од 21. априла 2017.г.), које је објављено на интернет страници Универзитета (Медицинског факултета ВМА);

2. попуњен одговарајући образац Извештаја комисије о пријављеним кандидатима за избор у звање наставника;

3. уверење надлежног органа МУП-а о непостојању правоснажне пресуде за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе, коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Пријаве на конкурс за избор у звање наставника подносе се на адресу Војномедицинске академије: **Црно-травска 17, Београд (преко шалтера деловодства) са знаком „конкурс за избор/поновни избор у звање наставника“.**

У пријави обавезно навести адресу и телефон, ужу научну област и звање за које се пријава подноси.

Непотпуне и неблаговремено поднете пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документација се неће враћати кандидату.

Конкурс је отворен 30 дана, рачунајући од првог наредног дана од дана објављивања. ■

СУСРЕТ 19. КЛАСЕ ВОЈНЕ ГИМНАЗИЈЕ

Некадашњи ученици 19. класе Војне гимназије, који су школовање започели 1988, а завршили 1992, обележиће 25 година од матуре 3. јуна 2017. године. Окупљање је планирано у 12 часова у интернату Војне гимназије, а дружење у београдском ресторану „Синђелић“, од 16.30 сати. Сви заинтересовани могу да се пријаве Данијелу Радаку – војни локал 23-026, 064-8329-412 или 065-464-63-62, и Александру Зорићу – 063-274-739, те добију додатне информације о скупу. ■

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТ ОДБРАНЕ У БЕОГРАДУ
ВОЈНА АКАДЕМИЈА
РАСПИСУЈЕ

49

ЈАВНИ КОНКУРС

за избор у звање наставника у образовно-научном пољу друштвено-хуманистичких наука

1. избор једног наставника за ужу научну област Економија логистике одбране и интендантура у звање ванредног професора,
  2. избор једног наставника за ужу научну област Политички систем у звање ванредног професора,
  3. избор једног наставника за ужу научну област Економска теорија и политика у звање доцента и
  4. избор три наставника за ужу научну област Менаџмент у одбрани у звање доцента.
2. попуњен одговарајући образац Извештаја комисије о пријављеним кандидатима за избор у звање наставника (CD),
  3. уверење надлежног органа МУП-а о непостојању правоснажне пресуде за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи,
  4. сагласност претпостављене команде за ангажовање у наставном процесу у оквиру студијских програма Војне академије.

ОПШТИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

1. да кандидат поседује научни степен доктора наука из области за коју се бира,
2. да кандидат није правоснажно осуђиван за кривично дело против полне слободе, фалсификовања јавне исправе коју издаје високошколска установа или примања мита у обављању послова у високошколској установи,
3. да је кандидат професионално војно лице.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ КОНКУРСА:

1. да испуњава услове за избор у звање доцента и ванредног професора из члана 16. и члана 17. Правилника о стицању звања наставника на Универзитету одбране („Службени војни лист” број 21/16);

2. кандидати за избор у звање доцента приступно предавање одржаће пред комисијом за приступна предавања дана 23. 5. 2017. године; приступно предавање траје најдуже 20 минута; тему бира кандидат, с тим да она мора да буде из уже научне области за коју конкурише за избор у звање доцента.

ДОКУМЕНТАЦИЈА КОЈА СЕ ПОДНОСИ УЗ ПРИЈАВУ НА КОНКУРС

Уз пријаву на конкурс кандидати прилажу:

1. документацију према Упутству за припрему конкурсне документације и израду извештаја за избор у звање наставника (Одлука Сената број 7/56 од 20. октобра 2016. године), које је објављено на интернет страници Универзитета (Војне академије),

Правилник о начину, поступку и ближим условима стицања звања наставника и Упутство за припрему конкурсне документације и израду извештаја комисије за избор у звање наставника налази се на интернет страници Војне академије.

НАЧИН КОНКУРИСАЊА

Пријаве на конкурс за избор у звање наставника подnose се на адресу Војне академије: **Генерала Павла Јуришића Штурма 33, Београд, са назнаком „конкурс за избор у звање наставника“.**

У пријави обавезно навести адресу и телефон, ужу научну област и звање за које се пријава подноси.

Непотпуне и неблаговремено поднете пријаве неће бити разматране.

Конкурсна документација се неће враћати кандидату.

Конкурс је отворен 30 дана, рачунајући од првог наредног дана од дана објављивања.

ВАЖНА НАПОМЕНА

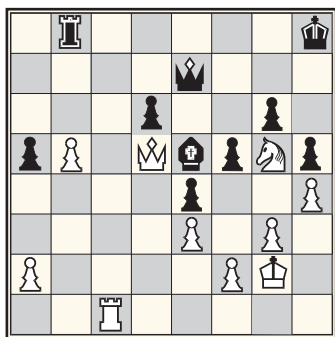
Кандидати који буду изабрани у звања наставника неће бити постављени на формацијска места наставника у Војној академији, већ ће права и обавезе наставника остваривати са формацијског места на ком су већ постављени, а у складу са чланом 73. став 4-6 Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/2005, 100/2007-аут. тум., 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/2013, 99/2014, 45/2015-аут. тум. и 68/2015). ■

ИЗАБРАНА ПАРТИЈА РЕЈТИНГ РЕКОРДЕР РОБЕРТ МАРКУШ

Наш олимпијски репрезентативац Роберт Маркуш је током фебруара ове године постигао рејтинг од 2.667 поена и претекао Ивана Иванишевића и постао наш рекордер по висини рејтинга. Рекорду је допринео његов наступ на Екипном првенству Мађарске, где је забележио вредну победу против чувеног Александра Бељавског, а ту партију доносимо у овом броју.

Роберт МАРКУШ (Србија) – Александар БРЉАНСКИ (Словенија) 1 : 0
Екипно првенство Мађарске, Будимпешта, фебруар 2017.
Дамина индијска одбрана

Бели: Kg2, Dd5, Tc1, Sg5,
пешаци: a2, b5, e3, f2, g3, h4 (10
фигура)

Црни: Kh8, De7, Tb8, Le5,
пешаци: a5, d6, e4, f5, g6, h5
(10 фигура)

(1) d4 Sf6 (2) c4 e6 (3) Sf3 b6 (4) g3 Lb7 (5) Lg2 Le7 (6) 0-0 (7) Sc3 Se4 (8) Ld2 Sxd2 (9) Dxd2 d6 (10) b4! Sd7 (бели игра активно спремајући удар на c5) (11) Tf1d1 a5? (грешка јер црни слаби тачку c6, а можда је најбоље било одиграти 11... c5 са нешто слабијом позицијом) (12) b5 Lf6 (13) Tac1 De7 (14) e3 g6 (црни је могао да са 14 ... Tad8 и 15 ... Lc8 побољша позицију мада бели има више простора и малу предност) (15) Se1 Lxg2 (16) Kxg2 Lg7 (17) Sd3 f5 (18) De2 Tad8 (19) Df3 e5? (бели активира даму, а црни жели да активира ловца али слаби тачку d5, а за црног је боље било 19 ... Sf6) (20) Db7! Sf6 (21) dxe5 dxe5 (22) c5! bxc5 (бели је после удара на c5 много бољи јер се пешачки распоред црног на даминој страни распао) (23) Dc6 Td6 (24) Dxc5 Te8 (25) Dc4+ Kh8 (26) Sc5 e4 (27) Sd5 Sxd5 (28) Txd5 h5 (29) h4 Tb8 (30) Txd6 cxd6 (31) Se6 Le5 (32) Dd5 Te8 (33) Sg5! Tb8

(види дијаграм)

(34) b6! и црни се предао јер не може да спречи упад белог топа на седми или осми ред са матним претњом.

ШАХОВСКИ ТУРНИР У ДОМУ ВОЈСКЕ СРБИЈЕ

Војна гимназија и Војна академија, у сарадњи са Удружењем „Живојин Мишић“, организују 20. маја 2017, у 10 часова, у свечаној сали Дома Војске Србије у Београду, шаховски турнир „Трофеј војводе Живојина Мишића“. Позивају се запослени у Војсци Србије и Министарству одбране да учествују на тој манифестацији. Такмичење је екипног карактера, на четири табле, а заинтересовани се могу пријавити до 18. маја, без обзира на то да ли имају екипу. Контакт особа је потпуковник др Даворин Миклуц, 066/8700-694, miklucd@yahoo.com.

РЕШЕЊЕ ШАХОВСКИХ ПРОБЛЕМА ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА:

Проблем број 1. – 1. Dd4! d5 (d6, Kf5, Ke7)

2. Df6 мат (De4 мат, Dd5 мат, Dxd7 мат)

Проблем број 2. – 1. Sf2 e1D (e1S, Lb2 или La3, Ke1, Ke3)

2. Dd3 мат (Se4 мат, Se4 мат, Dxc1 мат, Dd3 мат)

УКРШТЕНЕ РЕЧИ

Припремио Жарко ЂОКИЋ

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
17								18							19	
20									21							22
23			24							25						
26					27						28					
29							30						31			
32								33							34	
35		36								37						
38				39							40					
41						42						43				
44								45						46		
47									48							49
50										51						

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА ВОДОРАВНО: винопије, хуморист, Паг, о, иморално, авантуре, л, јон, концерто, Старка, Вокер, терорист, Роберт, оголити, еристичка, Исак, девети мај, атоналан, КИ, АН, виталист, Паја Патак, меса, Ана-долке, ацетати, изатин, беловрат, лимит, шаролики, аноксија, Ато, и, тријанон, таксатор, в, пар, налажење, аерисати.

ВОДОРАВНО:

17. Наш песник, Адам, 18. Туристички аутобус за разгледање града, 19. Млинско-пекарска индустрија (скр.), 20. Мајстори за све (фиг.), 21. Нигеријци из Ибадана, 23. Аћима одмила, 24. Средњевековни великаш, Ђорђе Комнин, 25. Продукт дестилације, 26. Нехај, 27. Украсне биљке, тамариске, 28. Мешавине метала, 29. Илегално дејство, 30. Атанас одмила, 31. Папин годишњи приход, 32. Не баш нарочито образован, 33. Завичај Чантавираца, 34. Градски одбор (скр.), 35. Атлетски клуб (скр.), 36. Крзно од риса, 37. Бугарски књижевник, Љубен, 38. Минерал из рудника, 39. Средства за надраживање, 40. Врста водоземаца, водењаци, 41. Онај који слаже слова, 42. Кружна тестера, 43. Поприште боја Срба и Турака 31. маја 1809, 44. Име песника Младеновића, 45. Сматрати да неко говори истину, 46. Отац одмила, оцо, 47. Гркиња са Крита, 48. Ушни лекар, 49. Лична заменица, 50. Облик презимена по Михајлу, 51. Завичај Петра Кочића.

УСПРАВНО:

1. Алпинизам, 2. Стаменин имењак, 3. Нота солмизације, 4. Крпе за судове, отарци, 5. Узрочна свеза, 6. Опонашалац, 7. Домаћин (тур.), 8. Горњи дом парламента, 9. Име глумице Де Филипо, 10. Ибидем (скр.), 11. Радио-телеграфиста, 12. Речна острва, 13. Бивши фудбалер, Ненад, 14. Антун одмила, 15. Милункин имењак, 16. Направити тетоважу, 18. Уништавати, сатирати, 19. Смотке, цигаре, 20. Споменик Србима из боја 31. маја 1809, 21. Становнице Ирака, 22. Шпанац из Арагоније, 24. Материја из азијских морских алги, 25. Сиромашни француски револуционар, 27. Лисичад, 28. Конструктор механичког разбоја, Едмунд, 30. Славни арапски лекар и филозоф, 31. Овивчавати, 33. Кит са дугачким рогом, 34. Привремена боравишта војске, 36. Данкова имењакиња, 37. Немилосрдан, 39. Асимин имењак, 40. Птица (лат.), 42. Узвик чуђења или дивљења, 43. Отпадак од сена, трина, 45. Иницијали филозофа Јасперса, 46. Иницијали књижевника Чехова.

МИНИСТАРСТВО ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
УПРАВА ЗА ОДНОСЕ СА ЈАВНОШЋУ
Медија центар „Одбрана”

ГРАДСКИ МУЗЕЈ ВРШАЦ

ЈАВОР РАШАЈСКИ ЦРТЕЖИ

Свечано отварање 11. маја 2017. у 19.00 часова

11–31. мај 2017.

Мала галерија Дома Војске Србије,
Браће Југовића 19, Београд

Специјални прилог

АРСЕНАЛ 101

АВИОН XIAN Y-20

КИНЕСКИ ТЕШКАШ

МОДЕРНИЗАЦИЈА БМП-3М

ДРАГУН НОВА КОНЦЕПЦИЈА

АВИОН П-47 „ТАНДЕРБОЛТ“

ГРМЉАВИНА ИЗНАД БАЛКАНА

САДРЖАЈ

Аутоматски пиштољи
Ingram-10 и М-11

**ОРУЖЈЕ ЗА ТАЈНЕ
ОПЕРАЦИЈЕ** 2

Модернизација БМП-3М

**ДРАГУН
НОВА КОНЦЕПЦИЈА** 8

Авион Xian Y-20

КИНЕСКИ ТЕШКАШ 15

Противбродска борба

**ТЕШКО ЈЕ ПОТОПИТИ
РАТНИ БРОД** 20

Авион P-47 „тандерболт“

**ГРМЉАВИНА
ИЗНАД БАЛКАНА** 25

Уредник прилога
Мира ШВЕДИЋ

Ликовно-технички уредник
Енес МЕЂЕДОВИЋ

АУТОМАТСКИ ПИШТОЉИ INGRAM M-10 И M-11

ОРУЖЈЕ

ЗА ТАЈНЕ

ОПЕРАЦИЈЕ

Пиштољи М-10 и М-11 замишљени су и конструисани првенствено као јефтина, једноставна и пригушена оружја за кратка растојања, где су ниво редукције звука, велика ватрена моћ и мали габарити стављени испред дometа, снаге метка и прецизности оружја. Погодни су за скривено ношење, борбу у затвореном простору, употребу из возила или као лично одбрамбено оружје. Иако их војници никад нису прихватили, славу су стекли на другој страни, а били су и обавезан декор акционих филмова.

Амерички конструктор оружја Гордон Б. Инграм (1924–1994), који је педесетих година прошлог века имао неколико успешних решења из области аутомата (Ingram М-6 и М-7), током 1964. радио је на развоју ултракратког аутомата, односно аутоматског пиштоља за такозване тајне операције. Истовременом конструише Ingram М-10 и још компактнији Ingram М-11. Први прототип М-10 произведен је у компанији "Erquiaga Arms", где је Инграм помагао у конструисању аутомата Erquiaga MR-64. Наредне три године, како би их заинтересовао за серијску производњу, на адресе многих домаћих и страних компанија за производњу оружја шаље брошуре са описом и тактичко-техничким карактеристикама пиштоља. Међутим, како у то време већина војски масовно уводи у наоружање аутоматске пушке, војно тржиште било је потпуно пасивно према аутоматским пиштољима.

Коначно, 1967. године Инграм упознаје Мичела Вербела власника компаније SIONICS, бившег оперативца OSS, плаћеника, конструктора пригушивача и контраверзног трговца оружјем. Договорено је да се аутоматски пиштољи

продају у комплекту са Вербеловим пригушивачима, са којима су на тестирањима одлично функционисали. У граду Паудер Спрингс, Џорџија, 1969. године основали су нову компанију "Military Armament Corporation" (скр. MAC), у којој је Вербел био директор, а Инграм шеф конструкторског тима. Амбициозно су мислили да ће аутоматске пиштоље прихватити стране војске широм света, специјалне снаге и да ће

ОЗНАЧАВАЊЕ

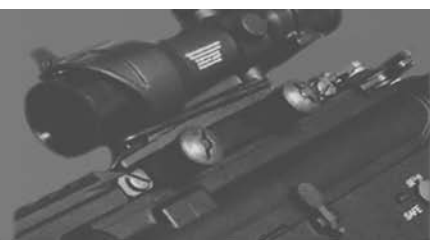
Номенклатурна ознака аутоматских пиштоља Ingram је М-10 и М-11 (М је Model). Међутим, у часописима о наоружању, на интернету и у филмовима често се користи неправилан назив MAC-10, односно MAC-11 по произвођачу "Military Armament Corporation", скраћено MAC.

Конструктор Гордон Б. Инграм

Мичел Вербел у Вијетнаму 1970. године

служити као одбрамбено оружје тенковских или хеликоптерских посада.

Одлике

Аутоматски пиштољи Ingram M-10 и M-11 разликују се у калибру, димензијама и тежини, али су у конструкцијском погледу идентични. Пиштољ M-10 основни је модел и производио се у два калибра: 9×19 mm Parabellum и .45ACP (11,43×23 mm), док је M-11 познат и као „мини инграм“, компактна, скраћена верзија основног модела у калибру .380 ACP (9×17 mm), тако звана кратка деветка.

Функционишу на принципу слободног трзаја затварача и дејствују из отвореног затварача. Произведени су применом технологије пресованих ли-

чење ремника је на задњем слободном делу цеви уз сандук. Ремник је кратак, израђен од најлона и служи за ношење пиштоља испод пазуха или као помоћни рукохват за држање оружја приликом дејства.

Сандук обједињава све делове пиштоља у једну целину. Израђен је од пресованог лима, правоугаоног је облика и равних линија. Састоји се од горњег и доњег дела, који су међусобно спојени само једном попречном чивијом. Покрива скоро три четвртине цеви, па је због тога оружје компактно и малих габарита. У сандук је смештен масивни коаксијални затварач са повратном опругом и њеном вођицом. Затварач је телескопски (такође због смањења габарита оружја) и обавија задњи део цеви. Ручица за запињање налази се на гор-

степени, блокира затварач и физички онемогућава нишањење, јер стрелац од ручице не може да види механичке нишане.

Рукохват са механизмом за окидање причвршћен је за доњи сандук и уједно је усадник оквира. Обарача је добро позиционирана, али је зато окидање претерано тврдо.

Телескопско-извлачећи кундак састоји се од две танке шипке, ослонца за раме и утврђивача, којим је фиксиран за сандук. Лако се извлачи, а по потреби се може скинути једноставним ослобађањем утврђивача. Међутим, кундак је мали, готово неупотребљив и није најбоље решење за гађање из згиба рамена. Произвођач је по посебном захтеву купца нудио могућност уградње фик-

Ingram M-11.380 ACP са извученим кундаком

мова, осим цеви и затварача, који су добијени машинском обрадом. Пиштољи су једноставне конструкције, малих димензија и масе. Погодни су за скривено ношење, борбу у затвореном простору, употребу из возила или као лично одбрамбено оружје.

Главни делови M-10 и M-11 јесу цев, дводелни сандук, нишани, рукохват са механизмом за окидање, затварач, кундак, оквир и прибор. Прибор оружја састоји се од платнене торбице, четири велика и четири мала оквира (за M-11), пригушивача пучња са два комплекта резервних преграда, кратког ремника и комплекта за чишћење.

Цев дужине 146 mm за M-10, односно 129 mm за M-11, учвршћена је у уметак горњег сандука. Водиште зрна има шест поља и шест жлебова са смером увијања удесно и то у размери 1 : 305 за 9 mm и 1 : 508 за калибар .45ACP. На предњем делу цеви је прстенасти испуст са навојем за учвршћивање пригушивача пучња. Пређица за ка-

њем делу сандука, што омогућава комфортно коришћење оружја и леворуким стрелцима. Слободно се креће кроз канал на сандуку. По средини је уздужно разрезана, јер се налази између веома ниских нишана. Задњи нишан је диоптерски, на троугаоној основи са једним отвором, док је предњи цилиндричног облика и подесив само по висини. Велики правоугаони отвор за избацивање чатура је са десне стране сандука.

Режим паљбе и кочење оружја регулишу се са два засебна механизма. Регулатор паљбе у виду полуге (решење преузето са пушке M-16) налази се на левој страни доњег сандука. Има два положаја: SEMI (јединачна) и FULL (рафална паљба). Кочница је на десној страни, поред браника обараче, са два положаја SAFE (укочено) и FIRE (откочено). Омогућава кочење оружја са отвореним и затвореним затварачем. Још један сигурносни механизам јесте и ручица затварача. Када се окрене за 90

сног дрвеног кундака.

Инграмови аутоматски пиштољи пуне се челичним дворедним оквирима капацитета 32 метака за моделе M-10 9 mm и M-11 .380 ACP и капацитета 30 метака за M-10 у .45 ACP. Модел M-11 користи и скраћене оквири од 16 метака, који су погодни за прикривено ношење.

Када је реч о оквиру треба напоменути да се први прототип M-10 9 mm пунио једноредним оквиром капацитета 32 метака од британског аутомата STEN. Међутим, од њега се одустаје због непоузданости, па су модели прве серије користили дворедни оквир од шведског аутомата Carl Gustav M/45. Због рата у Вијетнаму Швеђани обустављају даљу испоруку оквира, па се из Западне Немачке увозе и прерађују оквири капацитета 32 метака са аутомата Wallther MPL (то су стандардни оквири за M-10 9 mm). Модел M-10 у

Пригушивач SIONICS

калибру .45 ACP преузео је оквир од америчког аутомата М3 и М3А1 (чувени "grase gun"). Оквири од 32 и 16 метака за М-11 једини су оквири који су се производили у фабрици "МАС".

Революционарно решење пригушивача

Код овог оружја највише фасцинира SIONICS-ов дводелни пригушивач,

без кога се Ingram једноставно не може замислити. Конструисао га је Мичел Вербел и у то време био је нешто револуционарно, а и дан-данас иде у ред једног од најбољих решења пригушивача. Састоји се од алуминијумске цеви, односно тела пригушивача, два спирална лавиринта (дифузера или завојница) и сета преграда. У задњем делу, који се наврће на цев, налази се продужетак са експанзионом комором, док су у дужем предњем делу два спирална

дифузера и преграде (које се мењају после сваких испаљених 1.000 метака). Пригушивач се може користити као помоћни рукохват, ради лакше контроле оружја. На њему је навучена навлака од Nomex платна, која штити руку стрелца од опекотина приликом дуже употребе, јер се брзо прегрејава. Пригушивач за модел М-10 у оба калибра има дужину од 291 mm и тежину од 545 g, док је за М-11 дуг 224 mm и тежак 455 грама. Одлично је функционисао са муницијом .45 ACP и .380 ACP, која је са почетном брзином зрна од 250 до 300 m/s сама по себи подзвучна. Пригушење пуцња је одлично јер је пуцањ готово нечујан, а најлакше га је упоредити са звуком шиваће машине.

Произвођачи, модели и копије

Компанија „МАС“ 1976. године престаје са радом и проглашава банкрот. До тога је пре свега дошло због слабе заинтересованости војног тржишта, лошег руковођење компанијом, али и усвајање Закона о контроли извоза оружја 1975. године (енг. Arms Export Control Act), када је донета привремена мера забране извоза пригушивача

ПРИГУШИВАЧ ЗА АП М-70

Домаћа фабрика „Застава оружје“ применила је Вербелову конструкцију на првом пригушивачу за аутоматску пушку М70 ознаке М78 (може се видети у „Правилу пушке и пушкомитраљези 7,62 mm“ из 1983. године, стр. 53). Међутим, од ове изведбе се одустаје јер се пригушивач није добро показао у пракси, па су касније усвојени пригушивачи са левкастим преградама произвођача „Телеоптик“ и „Застава оружје“.

Модификовани Ingram М-10

Рогезијски Cobra Carabine 9 mm настао на основу Ingram M-11

и оружја са пригушивачем. Због тога су многе поруџбине из иностранства отказане, јер нико није желео ау-

томатски пиштољ без чувеног SIONICS пригушивача. На аукцији одржаној 1977. године машине, делове, техничку документацију и право на лиценцу производњу, купила је компанија "RPB Industries" такође из Џорџије.

Компанија „RPB“ имала је потпуно другачију продајну стратегију. Иако је и даље нудила војне моделе (са другим типом пригушивача), преоријентисала се на производњу полуаутоматских модела М-10 и М-11 намењених америчком цивилном тржишту. Интересантно је да су први модели са једне стране сандука имали утиснуту ознаку и серијски број компаније "MAC", а са друге ознаке компаније "RPB" (зато што су на аукцији купљени сандуци са већ утиснутим ознакама "MAC"). Продавали су се од 1977. до 1982. године веома успешно. Међутим, с обзиром на то да су цивилне верзије пиштоља могле врло једноставно да се преправе да пуцају рафално и да могу да их масовно користе терористи и криминалци у мафијашким обрачунима, Биро за дуван, алкохол и

ватрено оружје (АТФ) 1982. године забрањује њихову даљу производњу. Исте године компанија "SWD" (од 1986. године "Cobray") купује лиценцу и производи побољшани полуаутоматски модел М-10/9 калибра 9×19 mm (препознатљив по дужем сандуку и нешто већих габарита), који дејствује из затвореног затварача. То је иначе најзаступљенији цивилни Ingram и највиђенији у акционим филмовима америчке продукције.

Компанија "Cobray" је половином осамдесетих купцима нудила и модел Ingram M-10 Cara-

bine, у кон-ф и г у р а ц и ј и спортско-полуаутоматско оружје, варијанту са дугом цеви (419 mm) и модификованим металним или дрвеним кундаком (произведено је само 250 комада).

Осим наведених компанија, М-10 и М-11 су се углавном као полуаутоматски пиштољи у разним калибрима производили у фирмама "Jersey Arms", "MAC Texas", "Master Piece Arms", "Vulcan Armament" и по лиценци у британској "Section Five Firearms Ltd".

На основу аутоматских пиштоља Ingram у свету су рађене многе копије и деривати од којих су најпознатији: ју-

жноафрички Mikor BXP 9 mm; Cobra Carabine полуаутоматски модел 9 mm са продуженом цеви и преклопним кундаком (производио за време родезијског грађанског рата као одбрамбено оружје фармера и цивила); бразилски Enarm MSM/SMG (са предњим вертикалним рукохватом) и аргентински Pistola Ametralladora Patria, скоро идентична копија М-10.

Данас америчка компанија "Lage Manufacturing" из Аризоне нуди делове и комплете за модификацију и надоградњу модела М-10 и М-11 као што су горњи сандук са Пикатини шином, ергономски и предњи рукохват, добоши капацитета 50 и 70 метака, разни типови тактичких кундака, комплети за конверзију у калибар .22 LR и слично.

Корисници

Аутоматске пиштоље М-10 и М-11 су због њихових карактеристика (мали габарити, могућност скривеног ношења, коришћење пригушивача) одмах прихватили оперативци Централне обавештајне агенције (CIA) и поједине полицијске SWAT јединице. Војска САД је мањом количином пиштоља М-10 опремила само специјалне снаге (Зелене беретке и морнарички SEALs), а коришћени су и у Вијетнамском рату. Ипак, никада нису званично усвојени у наоружање америчке војске. Касније су продати или као војна помоћ додељени великом броју азијских и латиноамеричких држава. Све до увођења немачког аутомата H&K MP-5, британски SAS користио је Ingram

КАРАКТЕРИСТИКЕ АУТОМАТСКОГ ПИШТОЉА INGRAM			
модел	М-10	М-10	М-11
калибар	9×19 mm	.45 ACP	9×17mm
принцип рада	слободни трзај затварача		
теоријска брзина гађања	1090 мет/мин	1145 мет/мин	1200 мет/мин
почетна брзина зрна	366 m/s	280 m/s	293 m/s
дужина цеви	146 mm	146 mm	129 mm
дужина оружја	548 mm	548 mm	531 mm
дужина са извуч. кундаком	295 mm	295 mm	248 mm
маса са празним оквиром	2.84 kg	2.84 kg	1.59 kg
капацитет оквира	32 метака	30 метака	16/32 метака

M-10 као основно оружје за блиску борбу у противтерористичким акцијама. Пиштољи Ingram били су и у арсеналу специјалних јединица Португала, Шпаније, Грчке, Израела (занимљиво постојбине чувеног UZI-ја), као и бивше СФРЈ.

У наоружању ЈНА

Руководство Територијалне одбране некадашње СР Словеније, незадовољно квалитетом застарелог наоружања добијеног од ЈНА, 1972. године одлучује да својим финансијским средствима набави модерније оружје. Како, наводно, домаћа фабрика „Црвена за-

Позлаћени Ingram MAC-10 као комерцијални пиштољ америчких Зелених беретки

ПРВИ ПУТ НА ФИЛМУ

Прво појављивање аутоматског пиштоља Ingram M-10 на филмском платну било је 1974. године у филму „Мек Кју“ („McQ“), где га детектив, кога глуми Џон Вејн, користи у обрачуна са лошим момцима.

става“ није могла да удовољи захтевима, одлучено је да се без одобрења ССНО (Савезног секретаријата за народну одбрану) оружје купи у иностранству. Тако је словеначка Територијална одбрана (ТО), највероватније посредством контраверзног бизнисмена Слободана Бате Тодоровића, набавила око 500 аутоматских пиштоља Ingram M-11 калибра 9×17 mm са пригушивачима SIONICS. Будући да је оружје било набављено без знања ССНО и ЈНА, афера је заташкана тако што су смењени командант штаба ТО Словеније генерал-мајор Бојан Полак и политички комесар Алберт Јакопич.

Аутоматске пиштоље преузима ЈНА (мањи део ипак остаје у ТО) и њима опрема поједине јединице војне поли-

ције, а касније диверзанте, извиђаче и падобранце. Управа безбедности ССНО израдила је 1973. године и „Привремено упутство о употреби и коришћењу аутоматског пиштоља са пригушивачем пуцња 9 mm M11 у органима и јединицама ВП ЈНА“.

Предности и мане

Аутоматски пиштољи M-10 и M-11 веома су поуздани и одлучују се малим бројем застоја (узрокованих углавном лошим одржавањем и коришћењем неисправне муниције или оквира). У пракси су због велике брзине паљбе (више од 1.000 метака у минути) врло непрецизни. Оружје при рафалној паљби има тенденцију одскакања увис и тешко се

контролише. То се донекле може контролисати држањем оружја другом руком за пригушивач или кратки ремник, али ни то није најсретније решење. Јединачном паљбом, са ослонцем за раме, могу се добити погоци на даљинама до 50 метара, док је при дејству рафалном паљбом, уз употребу кундака, максимално ефикасно дејство око 30–50 метара (при чему од читавог оквира само неколико метака заврши у мету). Због тога су критичари подругљиво говорили да је „M-10/M-11 одличан за борбу у телефонским говорницама“.

Замерке се могу ставити и на веома ниске нишане, тешко покретљиву полугу кочнице, тврдо окидање, велики пламен на устима цеви и пригушивача, а код модела M-11 и на слабу зауставну моћ метка 9 mm K. У тактичком смислу, оружје због оваквих одлика није погодно за војну употребу.

Међутим, треба напоменути да су M-10 и M-11 замишљени и конструисани првенствено као јефтина, једноставна и пригушена оружја за кратка растојања, где су ниво редукције звука, велика ватрена моћ и мали габарити стављени испред домета, снаге метка и прецизности оружја. Инграмови аутоматски пиштољи су оружја занимљиве концепције, која су обележила седамдесете и осамдесете године прошлог века. Иако их војници никад нису прихватили, постали су омиљено оружје терориста и криминалаца широм света, али и обавезан декор акционих филмова. ■

Бојан РАЈИЋ

МОДЕРНИЗАЦИЈА БМП-3М

ДРАГУН

НОВА КОНЦЕПЦИЈА

Од усвајања у наоружање Руских оружаних снага 1987. године и првог јавног приказа 9. маја 1990. на Паради победе, борбено возило пешадије БМП-3 је за око три деценије постојања више пута модификовано, са мање или више успеха. Али нова етапа модернизације, техничко-технолошког унапређења и реконструкције возила практично је почела крајем прве деценије овога века. Наиме, пре шест година Емираћани, који су до тада купили око 600 БМП-3, тражили су од руских конструктора да прекомпонују распоред основних елемената возила са погонским блоком напред, јер су посаде, искрцни десант, нарочито код Арапа и руских јединица, имале примедбе на распоред погонског блок позади и про-

Компанија „Курганмашзавод“, која је у саставу Концерна „Тракторније заводи“, посветила је велику пажњу не само развоју серије борбених возила нове генерације на платформи БМП „курганец-25“, него је у великом захвату модернизације возила старије генерације из класе БМП-3. Тако је на Међународној изложби НВО RAE-2015 скинула вео тајне са модернизованих борбених возила пешадије БМП-3М „драгун“, БМП-3 „деријација“ и ваздушно-десантном СПТП 2С25М „спрут“ СДМ1, који би у серијској производњи требало да буду на платформи БМП-3М.

блематични излазак десанта преко мотора кроз два пролаза-ходника назад. Емирати су понудили и немачким фирмама да то учине, уградњом немачког мотора од 750КС, MTU V6 са аутомат-

ском трансмисијом. Међутим, Немцима то није пошло за руком, па је тај посао остао руским конструкторима, који су још тада модификовали своја возила и припремали нову генерацију БМП са та-

квом конструкцијом. Био је то додатни подстицај већ започетом раду на дубљој модернизацији БМП-3 и БМП-3М у наоружању руских оружаних снага (РОС).

По новој концепцији конструкције возила БМП-3, примењеним техничко-технолошким решењима уређаја, дизајну оклопног тела и функционалног распореда одељења основних система возила – погонског блока напред, простора за искрцну посаду позади – применом беспосадног борбеног модула-куполе БМ 100+30 (компанија „Курганмашзавод“) са даљинским управљањем, интеграцијом наоружања са најновијим оптоелектронским и дигиталним системима у саставу СУВ-а, појавио се БМП-3М „драгун“. Он је по свим тим конструктивним и техничко-технолошким решењима избио у сам врх борбених вредности у својој класи оклопних возила, али је сада конкуренција јача – Кина, Индија, ЈАР, Шведска, Немачка, САД, Француска, В. Британија, Јапан, Р. Кореја, Израел и друге земље.

Почеци

Све је почело зато што су Војсци Русије, знатно мањој од совјетске армије, била потребна ефикаснија борбена возила свих врста и модела. Зато се широко приступило модернизацији борбених возила пешадије, оклопних транспортера точкаша и гусеничара, тенкова и оклопних возила посебне на-

Прошлог у кругу „Курганмашзавода“

мене, развијаних на платформи базних модела. Тако је 2005. поновно захтевана испорука РОС-у мањег броја БМП-3, прво 30, а идуће године 40 возила. За 2007. годину била је планирана набавка 30+60. Поново су порасли захтеви за БМП-3 у јединицама: за КоВ – 190, за морнаричку пешадију – 150. Знатна модернизација очекује се и за возила Ваздушнодесантних јединица (ВДВ), испоруком око 250 нових БМД-4М, БТР-МДМ „ракушка“ и одређеног броја модернизованих самоходних ПТ топова 125 mm 2С25М „спрут“ СДМ-1.

Судбина БМП-3 у руским ОС била је неколико пута доведена у питање. Током 1994. године руско МО отказало је производњу и набавку БМП-3, али је 1995. настављена израда за извоз (око 250 возила), а 2.000. године достигла је пласман око 1.035 возила.

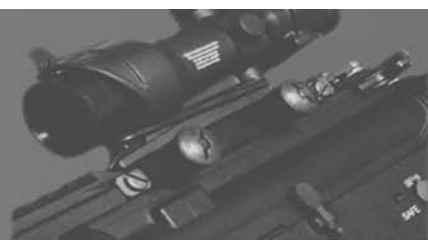
На платформи БМП-3 до сада је развијено око 20 типова наменских борбених возила ватрене подршке, ПОБ, ПВО и возила посебне намене. Возило БМП-3 уведено је у План модернизације РОС до 2.025. године. У тај план ушло је и око 150 возила БМП-3М (раније модернизованих), који су задржали основну конструкцију и наоружање, али су уграђивани модернији СУВ, оптоелектронске нишанско-осматрачке справе, појачан је погонски мотор (код неких), додатни оклоп са панцирним лимом или/и решеткастом заштитом, на неким и системи активне заштите. Коначно, усвојен је став да постојеће БВП-3М треба још више унапредити и задржати

их у наоружању, све док не пристигну из производње БВП нове генерације: „курганец-25“, тешки БВП Т-15 „армата“, точкашко БВП „бумеранг“ 8x8, а био је започет и развој БВП „атом“ 8x8 (у кооперацији са Француском), али се чини да је развој точкашког БВП „бумеранг“ 8x8, „атом“ изостављен из програма (вероватно и због санкција ЕУ према Русији). Одлучено је да се продужи век употребе БМП-3М, да се уради темељна модернизација и покрене производња, која је била у застоју, о чему говори и вест о производњи око 200 БМП-3М за РОС, али и тзв. дубока модернизација и промена концепције возила, до краја 2017. године (вероватније 2018, због презаузетих капацитета компанија).

На Међународним изложбама НВО у Русији приказана су, поред унапређених варијанти БМП-3М и БМП-3М „драгун“, још два возила дубоке модернизације – БМП-3М „деријација“ са БМ 57 mm и са АУ-220М 57 mm „бајкал“, и модернизовани самоходни авио-десантни ПТ топ – ловац тенкова 125 mm 2С25М „спрут“ („хоботница“) СДМ-1 са БМ 125 (топ 2А75).

Прекомпоновање оклопног тела

Према оцени војних стручњака, званичника у војсци и производним заводима Русије, због прекомпоновања оклопног тела и примене беспосадне куполе са даљински управљаним наоружањем, БМП-3М „драгун“, практич-

ки, представља novo борбено возило, које је омогућило Русији да задржи вођство на међународном тржишту у продаји борбених возила пешадије.

У поређењу основних карактеристика нове концепције БМП-3М „драгун” и БМП-3/БМП-3М постоји више разлика. Прва је у прекомпоновању оклопног тела возила и распореда виталних делова и уређаја возила. Моторно-трансмисионо одељење је напред, на средини је беспосадна купола – борбени модул БМ 100+30 са даљинским управљањем. Десантно одељење од осам војника распоређено је позади: шест војника са два реда седишта уз бочне зидове, окренути лицем у лице; два додатна седишта су десно и лево од корпе куполе; место возача је напред у среди-

ма, који ублажавају утицај вибрација возила. На бочним зидовима нема пушкарница. Да ли је то решење адекватно основној концепцији БВП или ОТ, могло би да се коментарише. Борбено возило за транспорт и борбу механизоване пешадије које нема пушкарнице, а снажно је наоружано, практички је ОТ за ватрену подршку јединица и сопствене искрцне посаде, када је ван возила. Претпоставља се да се тај мањак надокнађује широким избором оружја за борбу у различитим, па и у изненадним дејствима пешадије противника у блиској борби.

Друга значајна разлика јесте у примени борбеног модула, БМ 100+3 (око 3,6 т) са основним наоружањем топ-лансер олучене цеви 2А70 калибра 100 мм,

Четврта значајна иновација јесте уградња јаче варијанте вишегоривог дизел мотора УТД-32, номиналне снаге 600 kW/816КС. С таквим мотором постоји велика резерва снаге и за варијанту БМП-3 која би имала масу до 25 т, а очувала садашњу покретљивост возила.

Надмоћно наоружање

Основно оруђе јесте полуаутоматски топ-лансер, олучене цеви 2А70 калибра 100 мм и са њим спрегнути аутоматски топ са двоструким храњењем – 2А72 30 мм L/80.

Помоћно наоружање представља спрегнути митраљез ПКТМ 7,62 милиметра. Сектори ватреног дејства су 360° по азимуту и од -6° до +60° по вертика-

Десантно одељење у БМП-3М – корпа куполе у средини

ни, командира десно, а нишанције оператора лево од возача. Сва три члана посаде имају своје отворе са поклопцима и дневно-ноћним перископима. Десантно одељење улази и напушта возило кроз задња врата-рампу. Такав „класичан” концепт распореда погонског блока и посаде са десантом, за већину савремених БВП, али и руских БМП-1 и 2, суштински повећава заштиту посаде и побољшава услове уласка и брзог искрцавања десанта на месту и у покрету (при брзини око 5 km/h) преко задњих врата-рампе.

Патос је покривен специјалном металном заштитом од детонација мина и ИЕС. Због веће брзине у теренској војњи борци имају појасеве на седишти-

спрегнути аутоматски топ 2А72 30 мм и спрегнути митраљез 7,62 мм ПКТМ, а изостављена су два чеона митраљеза на прамцу возила.

Трећа иновација јесте примена новог система за управљање ватром (СУВ) „витяз” (вitez), који данас представља један од најбољих за ту врсту возила. Идентични комплети система постављени су испред седишта командира и нишанције оператора, за управљање наоружањем, осматрање и нишањење у свим метеоролошким условима, дању и ноћу. Такав СУВ доприноси повећању борбене ефикасности возила и нуди предност у остварењу ватрених задатак, отварањем ватре пре противника и на већој даљини.

Задња врата-рампа

ли. Наоружање има електрични стабилизатор за обе равни. Наоружање са муницијом и припадајућим уређајима за управљање и пуњење уграђени су у борбени модул БМ 100+30, који је изолован од посаде металном оградом и термоизолацијом испод топа, а осматрачко-нишански системи су на крову куполе десно (командиров) и лево испред куполе (нишанције оператора).

Даљина успешног дејства из топа 100 мм са тренутно-фугасним гранатама ЗУОФ19 достиже 7.000 м, а непосредним гађањем до 4.000 метара (крајњи домет је 12.000 м). Лансирање противоклопних вођених ракетних пројектила (граната ЗУБК23-3) 9М117М-1 „аркан” („ласо” или „омча”) могуће је на да-

Борбени модул БМ 100 + 30

Догађајно наоружање искричног десанца

ПОТПУНО НОВО РЕШЕЊЕ

Преносни пулт даљинског управљања наоружањем, дигитални (први пут у концепцијама БВП), са изводом видео-информација, управљањем нишанском справом и наоружањем за отварање ватре у реалном времену, када је посада ван возила, представља потпуно ново решење управљања ватром изван возила. На неки начин то је увод у процес развоја диригованих копнених возила без посаде. Такав систем није познат код других борбених возила ове класе у свету. У Русији је већ развијено беспосадно дириговано возило „уран-9“ на платформи БМП-3.

љинама од 100 до 5.500 метара. Пробојност панцирног оклопа достигла је 750 mm+ЕРО. Према руским стручњацима, за избацивање из борбе тенка М1А1 „абрамс“ фактор вероватноће учинка је 0,5%, за шта је потребно испалити 1–2 пројектила, а за М1А2 „абрамс“ 2– 3 пројектила. Треба подсетити да је даљина прецизне ватре тих пројектила скоро двоструко већа од непосредног гађања из тенкова, а та разлика компензује, у одређеној мери, слабију оклопну заштиту БМП-3М „драгун“. Брзина гађања из топа могућа је до 10 граната у мину (стандардно шест).

Значајна особина јесте и могућност гађања када возило плови (у предњем сектору 30°), чиме повећава шан-

се јединицама које форсирају реку да успешније освоје мостобран на супротној обали. Такође, велика елевација оруђа омогућује успешно дејство по надвишавајућим циљевима на брдовитом терену и у насељеним местима, на горњим етажама зграда, али и по ваздушним циљевима мањих брзина и ниског профила лета.

Ефикасна даљина гађања из топа 30 mm 2А72 је до 4.000 метара. По лако оклопљеним возилима ефикасно гађа на даљинама до 2.000 m, хеликоптере до 1.500 m и спорије летелице до 1.500 m (коса даљина 2.500 m). Поткалибарни пројектил ЗУБР8 „кернер“ („пробојац“ или „клин“) пробија панцирене плоче од 27 mm/60°/1.000 m, 33 mm/60°/500 метара. Брзина паљбе је око 500 мет/мин, а може и спорије, 250–300 мет/мин. Борбени комплет топа има 500 метака: 305 тренутно-разорних (ЗУОФ8, или ЗУОФ19) и 195 панцирних – ЗУБР6 или поткалибарних ЗУБР8 „кернер“ (по другима још 250 метака у издвојеном спремишту). Тренутно-разорних пројектила за избацивање стрељачког одељења у рову треба има од 4 до 14. Убитачно дејство пројектила против живе силе на отвореном простору покрива око 360 метара квадратних, а старији пројектил ЗУОФ17 160 метара квадратних. Пројектили имају самоликвидатор који се активира на путањи после седам секунди. У комплекту митраљеца има 2.000 метака 7,62x54 mm (обичних и панцирних).

Пионирски подухват – СУВ витез

У БМП-3М „драгун“ уграђен је нови, дигитални електронски СУВ „вitez“ (вitez) са аутоматизованим функцијама реаговања на кретање возила, циља и одабраног пројектила за гађање. Балистички рачунарски систем прати како се БВП и циљ крећу, управља и усклађује наоружање и дејство посаде, региструје балистичке параметре, врсту пројектила и метео-елементе, податке о кретању возила и циља, и уноси их у нишанске справе. Има могућности аутоматског праћења циљева на земљи и у ваздуху. Може да се користи и са издвојених положаја. СУВ је умрежен у јединствен тактички командно-информациони систем (КИС), смањује време припреме за отварање ватре и остварење принципа „први откри циљ – први опали“. У КИС-у се региструју сви значајни подаци из рачунара СУВ-а за праћење циљева и отварање ватре, те параметри функција осталих система и рада посаде.

Са „вitezом“ возило остварује преимућства у односу на стандардни БМП-3: скраћује се време спремности за отварање ватре; виши је ниво преживљавања посаде, дублирањем функције командира и нишанције оператора и унификацијом радних места повећава се безбедност посаде са могућностима да-

Управно-борбено одељење – командира, возача и нишанције

љинског управљања наоружањем са издвојеног места и, у одређеним ситуацијама, отварање ватре по борбеним летељима у ваздуху.

Две панорамске оптоелектронске, комбиноване дневно-ноћне нишанске справе (ДННС), типа „кречет“ („соко“, или „око соколово“), истих су карактеристика, с тим да оператор има могућности осматрања лево 90° и десно 45°, а командир кружно 360°. Код додатно оклопљеног БМП-3М „драгун“ полупанорамска справа нишанције постављена је, такође, на кров куполе, због додатног оклопа на куполи. Код модела БМП-3М „витез“ панорамска справа командира померена је са крова на десни зид куполе да ослободи улазни поклопац командира, јер су командир и нишанција у том возилу у куполи. Справе имају независну стабилизацију видног поља у две равни, са ТВ, термовиизијским и ласерским каналом (за мерење даљине до 10.000 м и вођење ПОР до 5.500 м). Обезбеђују видљивост у термалном каналу, не мању од 3.000 м (распознавање тенка), са широким и уским видним пољем. Аутоматско праћење циља у покрету, по руским наводима, јесте ефективније за осам пута у односу на ручно навођење. Тиме је обезбеђена електронска стабилизација слике циља, која се преноси на осматрачке мониторе.

За лансирање и вођење ПО ракетних пројектила уграђен је електронски блок К13-2 „рассвет“ („освит“) са ла-

У РУСКОЈ ВОЈСЦИ

У данашњим ОС Русије, у оперативним јединицама, налази се око 500 (по другим око 700) БМП-3 и БМП-3М. Масовна производња никад није постигнута као код БМП-1 и БМП-2, којих је у оперативној употреби од 500 до 1.000 (у резерви око 7.000), односно од 3.000 до 3.500 БМП-2 (1.500 у резерви). Према изјави директора „Курганмашзавода“, до краја 2017. године РОС би требало да приме око 200 модернизованих и новопроизведених БМП-3.

серским каналом за управљање, са независном стабилизацијом и аутоматским уношењем података из балистичког рачунара. Ракетни пројектили се на путањи воде по снопу ласерског емитера – даљиномера 1Д14.

Стабилизатор наоружања је електричан, дигиталан, стабилизује наоружање у обе равни. Спојен је са балистичким рачунаром и аутоматским пријемом података, којима се коригује положај оружја.

Радна места командира и нишанције су унифицирана, са аутоматизованим системима, са пултом за управљање и мониторима електронске слике окружења, која се аутоматски преноси на до оба екрана.

Преносни пулт даљинског управљања наоружањем, дигитални, представља потпуно ново решење управљања ватром изван возила. На неки начин

то је увод у процес развоја диригованих копнених возила без посаде. Такав систем није познат код других борбених возила ове класе у свету. У Русији је већ развијено беспосадно дириговано возило „уран-9“ на платформи БМП-3. Ако дође до отказа даљинског аутоматизованог СУВ-а, нишанција оператор прелази на помоћно седиште испод куполе, отвара посебан поклопац и прелази на ручно управљање наоружањем, користећи за нишањење помоћну оптичку справу ППБ-2. Тиме возило остварује већу живавост и опстанак у борби.

Возач располаже бинокуларним дневно-ноћним перископом ТВК-1 и два оптичка перископа. Основни перископ не мења се за ноћну вожњу, већ командним регулатором пребацује перископ на рад у режиму пасивног система за даљину осматрања до 250 м, у сектору 45° испред возила.

Стандардна оклопна заштита

Оклопно тело и купола израђени су од заварене алуминијумске легуре високе балистичке отпорности. На предњој страни тела и куполе су додатна ојачања са челичним плочама од композитног материјала. Предња страна обезбеђује балистичку заштиту од пројектила калибра 30 мм са даљине од 200 метара (по другима 300 м). Кров и бочне стране отпорне су на поготке стрељачке ватре, с пројектилима Б-3 калибра 12,7 мм, на даљинама 100–200 метара. На сајму RAE-2015 компаније су истакле да борбено одељење возила обезбеђује кружну заштиту, превазилазећи четврти ниво заштите по стандарду STANAG 4569 – заштита од пројектила калибра 14,5 мм Б-32, испаљених са даљине од 200 м – и чеону заштиту у сектору од 120° – ниво шест, заштита од поткалибарних пројектила калибра 30 мм, испаљених с даљине од 500 метара.

Основни оклоп је различите дебљине и угла профила, у распону од 10 до 45 мм, под угловима од 0° до 43° или 60°, зависно од места на возилу и куполи. У стандардни оклоп спада и додатна челична плоча на куполи и унутрашња плоча од челика и неметала на патосу

Прошћојшиј „драгуна“ са догајћним оклојом

десатног одељења за противминску заштиту. Додатни резервоари за гориво постављени су назад са обе стране врата-рампе. Према захтеву, ту се уграђују уређаји система за климатизацију и вентилацију.

Са доградњом модуларних плоча панцирног лима на БВП-3М „драгун“, какав је приказан на Форуму „Армија-2016“, маса возила порасла је на 21 т, а балистичка заштита је појачана. Додатни челични екрани су двослојни и размакнутих плоча да би имали већи ефекат заштите и компензовали већу масу возила у корист пловности. Када се додају решеткасте заштинне ограде, маса возила достигне 22,7 тона. Она умањује ефикасност кумулативних пројектила за 50–70% од ефективне пробојности због одмицања дистанце активирања упаљача (stand-off). Напомиње се да повећање масе возила није показало негативне последице на ходни део, па ни за амфибијска својства возила, чему је допринела и уградња снажнијег мотора. Уградња ЕРО продужила је возило са 6,7 на 7,2 м, ширину по челичним екранима и

ТАКТИЧКО-ТЕХНИЧКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Борбена маса возила.....21т (до 22,7т)
Посада.....11 чланова (3 стална, 8 искрцних)

Димензије:

- дужина.....6.715 mm (с топом 7.200 mm)
- ширина.....3.200 mm
- висина до крова куполе.....2.300 mm
- висина са ДННС.....2.570 mm
- клиренс .....450 mm

Мотор – четворотактни дизел УТД-32 појачани:

- највећа снага 600 kW/816КС
- специфична снага .....38,8 КС/т

Трансмисија хидромеханичка 4+1 степен преноса

Брзине кретања:

- на путу.....70 km/h
- теренска.....45 km/h
- на води.....10 km/h

Аутономија:

- на путу.....до 600 km
- на води.....7 m/h кретања

Наоружање: полуаутоматски топ-лансер 2А70

олучене цеви калибра 100 mm,
– муниција: граната.....40 (22 у аутомату,
18 ван аутомата), стандардних граната (32), вођених ракетних пројектила (8), аутоматски топ 30 mm 2А72 са 500 метака (300 ТФ и 200 ПО) + 250 у резерви, спрегнути митраљез 7,62 mm ПКТМ са 2.000 метака

СВБ:

- електронски са дигиталним балистичким рачунаром
- систем за вођење ПОВР по ласерском снопу „рассвет“
- стабилизатор електрични за обе равни
- дневно-ноћне панорамске „кречет“ са ласерским, даљиномером, ТВ и термалним каналом, за командира и нишанцију, помоћна дневна нишанска справа нишанције

са решеткама од 3,2 до четири метра. Код неких варијанти БМП-3М примењена је додатна заштита са ЕРО „кактус“ (модули панцирних плоча и решеткаста заштита), и тада маса возила расте до 23,4 тоне (када су неизвесна амфибијска својства). Водипропузори се не уклањају, већ остају спремни за употребу, ако се са возила уклони додатна заштита, када се процени у конкретной ситуацији.

На возилу је примењено шест (или 2x3) бацача димних кутија 902В „гуча“, за стварање димне завесе. По захтеву корисника уграђује се систем оптоелектронске заштите ТШУ-2 „штора-1“, која је ефикасна у елиминацији дејства кумулативних пројектила, почетних брзина мањих од 700 m/s, какви су вођени ПО пројектили или мине ручних бацача. Били су покушаји примене и система „арена-Е“, али је ређе прихватан због масе (око 1.100 kg), димензија и цене (око 300.000 долара). Иначе, тај систем је модернизован, није „рогобатан“ и високо издигнут изнад куполе, већ интегрисан у додатну заштиту куполе, како је већ примењено на последњој модернизацији тенкова серије Т-72.

Врхунска покретљивост

У возило је уграђен појачан, модификовани дизел-мотора УТД-32, снаге 600 kW/816КС, развијен на бази мотора УТД-32 од 485 kW/660К. Мотор је четворотактни, 10-цилиндарски, са директним убризгавањем горива под притиском, турбопрехрањиван ваздухом, хлађен течномашћу, а може да користи и друге врсте горива (бензин, керозин). Обезбеђује возилу специфичну снагу од 38 КС/т, што је максимални ниво код постојећих БВП у свету (M2A3 Bradley 19,74 КС/т, Puma 25,5–34,59 КС/т, VBCI – 18,6 КС/т, FV510 Warrior 23,5 КС/т). Мотор је довољно снажан да омогућује и варијанти БМП-3М „драгун“, са додатном заштитом, да остварује оптималне брзине и вучну снагу, не много мању од основне варијанте тога возила. Највећа брзина кретања на путевима је изнад 70 km/h, средња око 45 km/h, у задњем ходу 20 km/h, а када плови око 10 km/h.

Може да плови и у задњем ходу на мирној води. Аутономија на путевима је 600 km, када плови седам часова. Проходност и савлађивање препрека су адекватне стандардном БМП-3: успон 30°, нагиб 25°, ров 2,2 m, зид 0,7 метара.

Трансмисија је хидромеханичка (4+1 степен преноса), полуаутоматског типа, реверзибилна. Омогућује окретање возила не месту око пивота, покретањем једне гусенице напред, друге назад. Возилом се управља преко управљача, какав је на мотоциклу. Ходни

чим чланцима за кретање по савременим путевима. Када је уграђена додатна оклопна заштита, погонски точкови су јаче конструкције.

За допуну акумулатора и напајање уређаја електричном енергијом, када главни мотор не ради, ангажује се помоћни дизел мотор са електрогенератором од 8 kW. Улога тога агрегата значајна је у екстремним климатским температурним условима, када је потребно да буде укључен клима-уређај, који троши 7 kW енергије.

говоре да је тим времешним возилима, са реконструкцијом, дубоком модернизацијом, разноврсним модулима наоружања и опреме, век оперативне употребе знатно продужен за даљи остатак у наоружању оружаних снага Русије и више других земаља. Ваља подсетити на то да су борбени квалитети тих возила (која су боља од многих возила Запада) и продајна цена испред конкурената, што може утицати на њихову даљу потражњу изван Русије. Треба напоменути да је цена једног немачког IFV Puma 10,5 милиона долара, а да се продајна цена БМП-3/3М кретала (од 2009. до 2012. године) у распону од 2,35 до 3,08 милиона долара, а 2016. године од 3,5 до 4,0 милиона долара.

И Генералштаб Војске Србије рачунао је 2007. године, у Тактичкој студији „Могућност опремања Војске Србије модернизованим БВП М-80А“, да би набавка БМП-3 била пожељна, али финансијски недостижна. Стога се рачунало на „дубоку модернизацију“ наших БВП М-80А у модел БВП М-80АБ1, по цени за једно возило од 986.000 долара (делимична модернизација 392.000 долара), да би то био рентабилан издатак у односу на увозна возила. Нажалост, тај предлог није усвојила Влада.

Неке арапске земље наговештавају набавку 500 модернизованих БМП-3, а једна је у припреми за 950 возила. Грчка је била уговорила око 400 БМП-3М 2009. године, али је због финансијске кризе одустала од набавке. Друге државе траже виши степен модернизације и уградњу новоразвијених борбених модула наоружања са даљинским управљањем у своје постојеће БМП-3.

На крају, нема више јефтине оклопних возила, ни лаких ни тешких. Тенкови су се ценама попели до плафона, од 12 до 18 милиона долара по комаду, а борбена возила пешадије, у неким земљама, достигла су цене тенкова, па их и престигла, посебно руских и кинеских. Развој и производња нове генерације БВП потврђују да је општи тренд модернизација, модификација и унапређење последње генерације тих возила у већини земаља света. Можда је и за Војску Србије то неки показатељ, којим правцем ићи у непосредну будућност. ■

Милосав Ц. ЋОРЂЕВИЋ

„Драгун“ (десно), а „деришвајца“ (лево)

део са шест пари гумираних потпорних точкова, три пара носача гусеница, водећим точковима позади и погонским напред, има независно торзионо огибљење. На позицијама прва два пара и задњег пара точкова постављени су хидраулични амортизери, а размак између пара точкова је асиметричан, ради равномерног оптерећења масом возила. Развијене су и гусенице са гумира-

Перспектива дубоке модернизације

У целини, борбена ефикасност БМП-3М „Драгун“, у поређењу са основним моделом БМП-3, суштински је повећана, у великој мери и у односу на претходно модификоване моделе БМП-3М. Реконструкција оклопног тела и уградња погонског система у предњи део возила, постављање беспосадне куполе с новим СУВ-ом, двојно управљање ватром два члана посаде и могућност управљања са издвојеног места, представљају још један корак у правцу развоја борбених возила без посаде са даљинским управљањем, чија перспектива је већ отворена све интензивнијим развојем и производњом.

У осврту на дубоку модернизацију возила БМП-3М неки војни познаваоци те технике вероватно су у праву када

ИЗВОЗ

Данас се око 3.500 БМП-3 и БМП-3М налази у наоружању 20 земаља, највише у Уједињеним Арапским Емиратима (око 700 возила), где је 135 модернизовано у последње две године. Занимљиво је да је Русија ступила у преговоре са Јужном Корејом да откупи око 40 БМП-3, који су били уступљени за репрограмирање дуга Русије тој држави.

АВИОН XIAN Y-20

КИНЕСКИ ТЕШКАШ

Кинеске тежње за потпуном самосталношћу у широком дијапазону ваздухопловних пројеката у једном моменту одвеле су и у домен стратегијске транспортне авијације. Осим инжењерских изазова, битан подстицај били су и мотиви за стратегијску пројекцију војне моћи на различитим глобалним тачкама на којима савремена Кина има своје интересе.

Конструисање тешког транспортног авиона представља улазак у ексклузивни круг малог броја земаља које су способне да то учине, а и када то раде, најчешће се удружују. С једне стране, САД представљају изузетак са авионом C-17 Globemaster III, док су неколико других пројеката резултат сарадње више земаља. Типичан случај јесте европски транспортни авион A400M, а укра-

Највећи авион произведен у Кини носи ознаку Xian Y-20. Однедавно се налази у саставу транспортних јединица кинеског ваздухопловства. Овим авионом знатно ће се повећати кинеске могућности у глобалној пројекцији војне моћи. Кина ће добити инструмент којим ће моћи да штити свој војни и политички утицај и на другим континентима, и то брже и у већој мери.

јински Ан-70 такође је у једном периоду развијан заједничким улагањем са Русијом. Погоршањем односа са Украјином, прекинут је програм Ан-70, а Русија се, уместо пројекта новог тешког транспортног авиона, определила за набавку модерније верзије постојећег авиона „иљушин“ Ил-76.

Украјинско-руски односи, али и целокупна ситуација на постсовјетском тлу имала је одређени утицај и на кинеску филозофију опремања и пројектовања транспортних авиона. Наиме, почетком деведесетих година прошлог века Кина је набавила 14 примерака авиона Ил-76 на простору бившег СССР-а, тачније у Узбекистану, где се налазио погон за производњу Ил-76. У више наврата, покушаване су испоруке додатних количина тих авиона, али, и поред потписаних предуговора, као што је био

Са првим летом Y-20 Кина је постала четврта земља на свету, после САД, Русије и Украјине, способна да развије транспортни авион категорије 200 тона у летној конфигурацији

онај из 2005. године за производњу 34 Ил-76МД, није дошло до реализације, изузев испоруке пар половних примерака. Такав развој ситуације условио је да производња Ил-76 за руске потребе буде пребачена у погоне фабрике „Авиастар СП“ из Уљановска у Русији. Са друге стране, компликовани односи Русије са Украјином успорили су развој перспективног транспортера Ан-70. Кина, традиционално технолошки ослоњена на источне партнере, морала је да пронађе свој пут и, помало изнуђено, уђе у развој сопственог транспортног авиона стратегијске категорије.

Са ослонцем на Украјину

Премда кинески извори нису децидни и детаљни у наводима, претпоставља се да су прве развојне студије тешког транспортног авиона започете 2006. године, и то оног момента када је постало јасно да су авиони те категорије Кини практично недоступни на тржишту. Према западним изворима, Кина је

ПТИЦА ИЛИ БУЦМАСТА ДЕВОЈКА

Званичан назив авиона Y-20 је-сте „кунпенг“, што асоцира на птицу из кинеске митологије која је летела хиљадама километара далеко. У по-

јединим кинеским интернет изворима авион се назива и „буцмаста девојка“. На слици је први прототип у лету.

ушла у партнерство са украјинским „Авијацијским научнотехничким комплексом Антонов”, који је низ решења са авиона Ан-70 применио у новом кинеском пројекту. У недостатку властите погонске групе, за прототип је одабран руски турбовентилаторски мотор Д-30КП-2, који би требало да буде прела-

ОКВИРНЕ ТТ КАРАКТЕРИСТИКЕ

- погонска група...четири турбомлазна мотора Д-30КП2, потиска 117 kN сваки
- распон крила ..... 45 m
- укупна дужина ..... 47 m
- висина ..... 15 m
- површина крила ..... 330 m²
- маса празног ..... 100.000 kg
- макс. користан терет ..... 66.000 kg
- макс. полетна тежина ..... 220.000 kg
- крстарећа брзина ..... 900 km/h
- плафон лета ..... 13.000 m
- долет са 40.000 kg терета ..... 7.800 km
- долет са 66.000 kg терета ..... 4.400 km
- теретни капацитет ..... 140 војника

зно решење, до завршетка развоја сопственог мотора WS-20 Huanghe. За носιοца посла са кинеске стране изабрана је Ваздухопловна индустријска корпорација из Сиана (Xi'an Aircraft Industrial Corporation), а вођство пројекта поверено је инжењеру Тангу Чангону, који је водио и развој ловца бомбардера ЈХ-7.

Израда прототипа новог четворомоторног транспортног авиона започела је средином 2009, да би његово комплетирање и припрема за летна испитивања уследили 2012. године. Фотографије првог прототипа евиденцијског броја 20001 појавиле су се на интернету крајем 2012. године. Први званичан лет забележен је 26. јануара 2013, док је прво званично приказивање авиона било током 10. кинеске интернационалне ваздухопловне изложбе у новембру 2014. године.

Изглед авиона Y-20 и уочљива решења нису револуционарна. Карго терет укрцава се кроз задњу рампу, која се налази испод тзв. Т-репа. Стајни трап са по три пара точкава са обе стране трупа прилагођен је операцијама са слабије припремљених полетно-слетних

У поређењу са другим, сличним транспортним авионима, Y-20 не одуара много визуелном прекознајљивошћу (на слици у зелено-жутој боји), јер су готово сви авиони висококрилци, са робусним стајним трајом и Т-рејом

МОТОРИ

Према се стално калкулише са развојем домаћих кинеских мотора, у овом случају WS-20, чињеница је да је октобра прошле године Кина у Русији наручила 224 мотора Д-30КП-2, што јасно указује на то да мотор WS-20 још дуго неће бити спреман и да би бар 50 Y-20 могло да буде опремљено тим агрегатом, уколико Кина те моторе не усмери за комплетирање бомбардера Х-6К. Такође, оправдано се претпоставља да прве серије Y-20 неће имати тражене особине, јер би нови мотор требало да пружи бар 10 одсто већи потисак у односу на Д-30КП-2.

стаза. Авион Y-20 има трочлану посаду, два пилота и руковаоца теретним простором. Пилотски простор опремљен је дигиталним приказивачима и садржи стандардне инструменте и системе уобичајене за новије авионе те категорије.

Иако су поједини западни извори тврдили да је реч о компилацији постојећих решења са сличних пројеката, позадина пројекта ипак је мало другачија јер са собом носи неке конструктивне и технолошке победе које нису очите на први поглед. Наиме, у пројектовању је примењена MBD (Model-based definition) техника, која обухвата и CAD CAM технике, што је било обавезујуће и за подуговарање. Циљ је побољшање и убрзавање процеса пројектовања, израде и контроле директним интегрисањем свих елемената техничких цртежа у 3D модел. Низ компоненти рађен је на 3D штампачима, а напретком на пољу ваздухопловних

ДИНАМИКА РАЗВОЈА

Израда прототипа новог четворомоторног транспортног авиона започела је средином 2009, да би његово комплетирање и припрема за летна испитивања уследили 2012. године. Фотографије првог прототипа евиденцијског броја 20001 појавиле су се на интернету крајем 2012. године. Први званичан лет забележен је 26. јануара 2013, док је прво званично приказивање авиона било током 10. кинеске интернационалне ваздухопловне изложбе у новембру 2014. године. Већ крајем 2015. у ваздуху је био и пети прототип авиона, а први серијски авион (евиденцијски број 11051) предат је на употребу јединици јула 2016. године! Прва јединица опремљена са Y-20 јесте 12. пук 4. транспортне дивизије из Ченгдуа.

Y-20 је тренутно највећи транспортни авион који се налази у серијској производњи, након престанка производње авиона C-17 Globemaster III

композитних технологија, задовољавајући при том стандарде дефинисане документима унутар FAR Part 25 (поводбено-ност транспортних авиона), Кина се ослободила зависности од увоза.

Оперативна употреба

Уважавајући данашње стандарде, развој авиона текао је брзо. Већ крајем 2015. у ваздуху је био и пети прототип авиона, а први серијски авион (евиденцијски број 11051) предат је на употребу јединици јула 2016. године! Прва јединица опремљена са Y-20 јесте 12. пук 4. транспортне дивизије из Ченгдуа. Иако ти рокови делују импресивно, пут од прототипске форме до праве оперативне употребе у већини технолошки напредних земаља ипак је другачији, а различита су и поимања око потпуних оперативних капацитета нове летелице као и лимита до којих се авиони могу употребити. Даљи логичан пут представљају трупна испитивања, која (пред) серијским авионима тек предстоје.

У сваком случају, кинеске оружане снаге добиле су значајан транспортни алат, који би према наводима, између осталог, могао да понесе и стандардни кинески тенк Тип 99, тежак 58 тона. Веома вероватан је и даљи развој авиона

у варијанти летеће цистерне или ваздушног командног места, односно ваздушног центра за рано радарско упозорење. Користи од новог авиона имаће и народ Кине, нарочито у мисијама у којима кинеска војска помаже народу у разним ванредним ситуацијама, када је неопходан брз дотур помоћи или евакуација са једне на другу страну огромног кинеског простора.

У моменту када се претпоставља да је пројекат кренуо у правом смеру, започеле су и калкулације око потребног броја примерака. Већина извора говори о пожељних 400 авиона, како би се Кина приближила руским и америчким ваздушним транспортним капацитетима. Међутим, овакви авиони нису јефтине ни великим државама. Такође, број набављених руских мотора указује на то да је у наредном средњорочном плану извесна производња 50 авиона.

Ипак, без обзира на број авиона, могуће је да се закључи да ће с тим авионом Кина добити инструмент којим ће моћи да шити свој војни и политички утицај и на другим континентима, и то брже и у већој мери. Такође, може да се очекује и знатније присуство кинеских војника на појединим неуралгичним тачкама на којима их до сада није било. ■

Др Славиша ВЛАЧИЋ

ПРОТИВБРОДСКА БОРБА

ТЕШКО ЈЕ ПОТОПИТИ РАТНИ БРОД

Глобално присуство, пројекција силе и уопштено надмоћ над противником не зависи од глаорификованог ваздухопловства, већ од ратне морнарице. Премоћ над светским океанима директно зависи од могућности потапања противникових ратних бродова. Та констатација звучи прилично једноставно, међутим, потопити савремени ратни брод није нимало лак задатак.

Амерички десантни брод Shenectady, дејласмана 8.590 t, пошодљен је 23. новембра 2004. са седам вођених бомби масе по 454 kg из стратешког бомбардера B-52

Од свих средстава ратне технике, за противбродску борбу намењен је вероватно најшири дијапазон „противмера“. Традиционално, ту су топови, који су данас ефикасни само против мањих бродова, затим, противбродске ракете лансране са других бродова, авиона и са копна, најразличитији типови бомби (класичне, вођене, планирајуће, погоњене), торпеда, мине и др. Преферирани тип средстава свакако су она специјализована, ракете и торпеда, с тим да упркос изузетно високим финансијским средствима уложеним у противбродске ракете (где су се поред крстарећих ракета појавиле чак и балистичке противбродске ракете), тренутно примат ипак имају торпеда.

Ојачавање компоненте заштите

Најмоћније светске ратне морнарице улажу велика средства како би с једне стране ојачале своју противбродску компоненту, а са друге стране што је могуће боље заштитиле своје бродове. Заштита властитих бродова такође је веома разноврсна – системи за ранопозоравање флоте, ловачки авиони, ракете брод-ваздух, топови система електронског ометања, мамци... Наравно, све те противмере су мање или више ефикасне, тако да је од великог значаја да се конструкционим решењима ратни бродови учине што отпорнијим на противбродска средства. У те мере спада традиционална оклопна заштита, која је (од готово неизбежног) спасила десетине и стотине ратних бродова у историји поморства. Развијане су квалитетније врсте челика, а спајање заковицама уступило је место заваривању.

У последњих неколико деценија обилно се примењују композитни материјали на бази кевлара, који штите највиталније делове брода, попут погонског система. Такође, одувек се тежило тзв. комперментализацији, односно примени херметички затворених „хелија“, односно простора који дозвољавају попуну водом, али спречавају продор веће количине воде. Управо је та последња техника обезбедила, поред повећане ве-

роватноће преживљавања, и већу крутост трупа брода. Савремени ратни бродови користе управо две последње технике повећања преживљавања, с тим да у томе предњаче највећи и најскупљи ратни бродови, носачи авиона чији депласман достиже и до 100.000 тона. На тим бродовима, чија дужина превазилази 300 m, постоје хиљаде таквих простора – „хелија“.

За бољу заштиту бродова важни су и материјали, бродски челици. Металургија је последњих деценија драстично напредовала, те новији челици имају већу чврстоћу и жилавост у односу на челике примењиване шездесетих и седамдесетих година прошлог века, пре свега захваљујући смањеном садржају сумпора и фосфора. Тако, при дејству бојеве главе, било да је реч о парчадима или ударном таласу, долази до мањих оштећења, те се савремени бродови могу сматрати озбиљним изазовом за потапа-

хова употреба органичена и вратила је примат традиционалнијем челику.

Најбољи тест за проверу борбене издржљивости ратног брода представљају испитивања расходованих бродова. Наиме, последњих неколико година ратна морнарица САД извршила је на појединим повученим бродовима низ тестова како би проверили њихову отпорност на разна средства наоружања из сопственог арсенала. Ипак, пре него што се наведу резултати тих испитивања, корисно је подсетити се досадашњих „потапања“ бродова од периода Другог светског рата на овамо.

Из ратне праксе

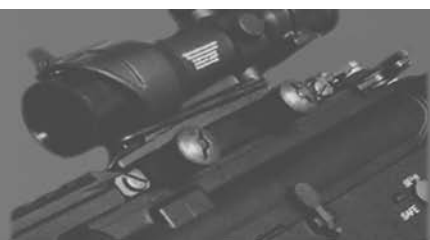
Рањивост ратних бродова из периода Другог светског рата јасно се показала 21. октобра 1967. током израелско-арапског рата. Том приликом, два египатска ракетна чамца класе „комар“,

Пожар и пошљавање бриџанског разарача Coventry

ње. Једно време била је актуелна примена легура алуминијума, јер су захваљујући готово три пута мањој густини обећавале знатно мању масу надградње, која је због додатне масе наоружања и сензорских система постала знатно већих димензија. Међутим, у неколико случајева показао се основни недостатак легура алуминијума – знатно мања отпорност према пожарима – те је данас њи-

иначе совјетског порекла, лансирала су укупно четири противбродске ракете П-15 „термит“ (SS-N-2 Styx). Три такве ракете погодиле су израелски разарач „Еилат“ у близини Порт Саида. Био је то прави шок за западне савезнике, јер се на тај начин показала ефикасност новог противбродског средства – противбродске ракете. То оружје се, заправо, већ исказало у Другом светском рату, јер су

Немци употребљавали противбродске ракете Henschel Hs 293 и њима потпили или оштетили 26 савезничких бродова. Совјети, суочени са надмоћу у површинској флоти, врло озбиљно су усвојили та искуства и видели противбродске ракете као одлично средство чиме би се релативно брзо достигао потенцијални противник. Њихова преференција су велике противбродске ракете, способне за ефикасно дејство против већих ратних бродова. Тако је П-15 био само почетак, а прави „горостаси“, са знатно већим бојевим главама, дометом и можда најважније, повећаном брзином, тек су стигли у каснијој фази.

Кинези су у периоду након Другог светског рата обилно копирали и унапређивали те ракете, које су се у варијанти Silk Worm користиле у великом броју у тзв. танкерском рату између Ирана и Ирака осамдесетих година прошлог века. За дејство против великих бродова показале су се опасности него француске Exocet из простог разлога јер су имале приближно три пута већу бојеву главу, а трговачки бродови нису били опремљени артиљеријским и ракетним одбрамбеним системима, а ни мамцима. Њихова ефикасност постала је знатно слабија када су примењене против ратних бродо-

ва. А кад је мета био амерички бојни брод Missouri, током Заливског рата 1991. године, успех је у потпуности изостао – једна је пала у море, а другу је обориле британски разарач Gloucester, који је на њу лансирао ракету Sea Dart. Основни недостаци у односу на савременије противбродске ракете били су ограничен домет, али још критичније, релативно велика висина лета, велике димензије и велики радарски и инфрацрвени одраз.

Западна филозофија пројектовања противбродских ракета била је знатно другачија – тежило се мањим ракетама, додуше подзвучним, са мањим бојевим главама, способним за лет на екстремно малим висинама, што је уз знатно мање димензија резултовало мањим циљем, који се далеко теже открива и обара. Такве ракете могле су у већем броју да носе и мањи ратни бродови типа ракетне топовњаче, а што је, такође, од великог значаја, надопуњавање се могло релативно једноставно изводити на мору. Типичан пример јесте француска ракета Exocet, с могућношћу лансирања из ваздуха, са бродова и подморница. Свој „звездани“ тренутак доживеле су током Фокландског рата 1982. године. Наиме, 4. маја разарач Sheffield погодила је једна таква ракета лансирана са аргентин-

ског ловца бомбардера Super Etandard француског порекла. Иако није експлодирала бојева глава, ватрено дејство остварено је преосталим чврстим ракетним горивом, које је изазвало неконтролисани пожар, чему је допринела и алуминијумска надградња. Брод је потонуо шест дана касније. Осим тога, потопљен је и транспортни брод Atlantic Conveyor, а оштећен је и разарач Glamorgan.

Користили су их и ирачки авиони Mirage F1 против иранских танкера и против америчких бродова у краткотрајном сукобу током танкерског рата. Две такве ракете погодиле су 17. маја 1987. америчку фрегату Stark, потпуно челичне конструкције, иначе класе Oliver Hazard Perry, врло чврстих и цењених хладноратовских бродова. Иако су почиње-

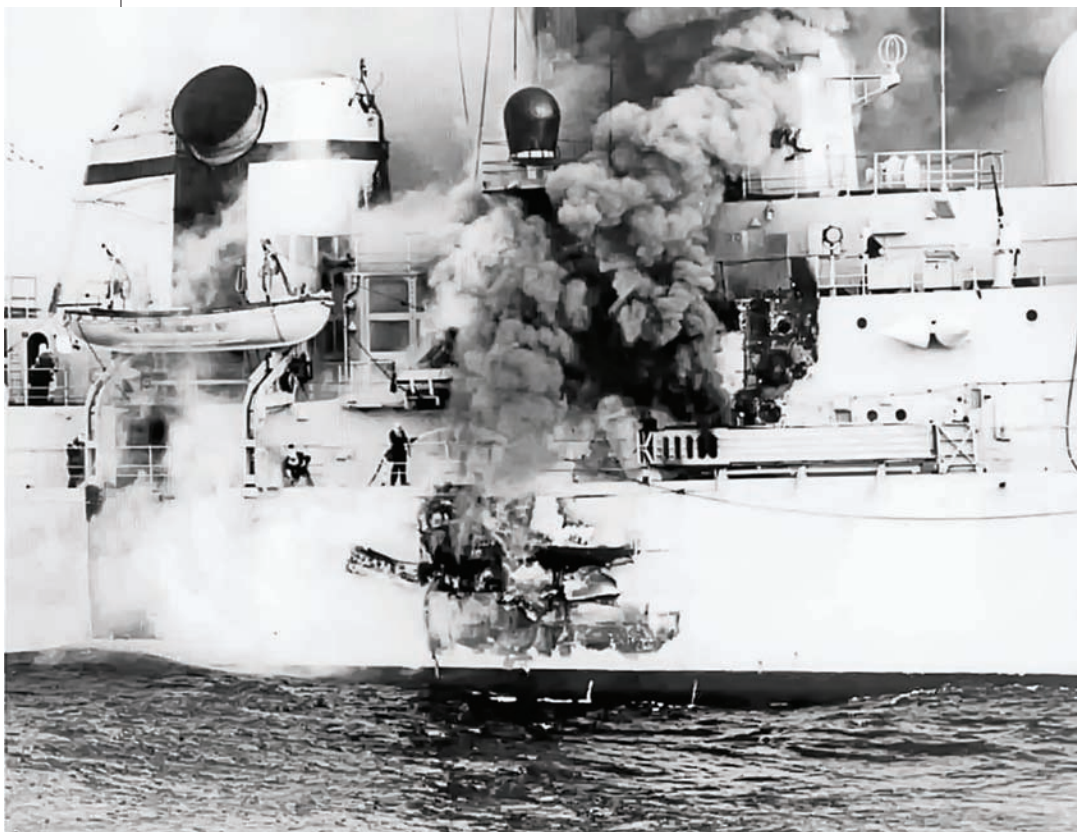
МОЋ ЧЕЛИКА

За бољу заштиту бродова важни су и материјали, бродски челици. Металургија је последњих деценија драстично напредовала, те новији челици имају већу чврстоћу и живавост у односу на челике примењиване шездесетих и седамдесетих година прошлог века, пре свега захваљујући смањеном садржају сумпора и фосфора. Тако при дејству бојеве главе, било да је реч о парчадима или ударном таласу, долази до мањих оштећења, те се савремени бродови могу сматрати озбиљним изазовом за потапање.

на одређена оштећења, брод није потонуо, поправљен је и враћен у службу.

Америчке ракете Harpoon такође имају богат „стаж“. Наиме, иранске ракетне топовњаче су новембра 1980. тим ракетама потопили два ирачка ракетна чамца класе „оса“, совјетског порекла. У рату 1986. Американци су потопили два либијска патролна брода, а две године касније иранску фрегату Sahand са две ракете. Иранци су у истом сукобу лансирали такву ракету против америчке крстарице Wainwright, али је она скренута с курса системом мамаца SRBOC. Коначно, исте године, децембра 1988, амерички авион F/A-18 лансирао је Harpoon то-

Оштећење на разарачу Sheffield које је нанела ракета Exocet

ком маневара у близини Хаваја, а погођен је индијски трговачки брод Jagvivek, који се грешком у навигацији нашао у забрањеној зони одвијања маневара. Ракета је на срећу била с инертном бојевом главом, али је услед удара погинуо један индијски морнар.

Последњи пут противбродске ракете употребљене су 2006. године. Тада су борци Хезболаха лансирали противбродску ракету кинеске производње С-802 на израелску корвету Hanit. Иако тај брод има више него два пута мањи депласман у односу на британски Sheffield, требало би да је мање толерантан према оштећењима, па се очекивало да ће ракета попут С-802, класе француског Exocet-a, релативно лако потопити тај брод. Међутим, Hanit је само оштећен. Чак се сопственим погоном удаљио од места инцидента и, као епилог, поправљен је.

Фокландски рат однео је још неколико „жртава“, као последица дејстава авио-бомбама. Разарач Coventry потопио је 25. маја 1982. аргентински авион А-4 Skyhawk са три бомбе масе 250 килограма. Фрегата Antelope, 23. маја 1982, дословце је „преполовљена“ дејством бомбе 454 kg, коју су покушавали да деактивирају. Наиме, брод су погодиле две такве бомбе, али ниједна није експлодирала. Аргентинци су фрегату Ardent погодили, 21. маја 1982, са чак девет бомби, од којих су три експлодирале. Коначно, десантни брод Sir Galahad је 8. јуна 1982. погодило неколико бомби, те је 21. јуна, након краја рата потопљен. Горка искуства Британаца у Фокландском рату ре-

Чамац са импровизованом експлозивном наплавом оштећено је амерички разарач Cole

зуловала су знатно унапређеним системима за откривање нисколетелих авиона попут Super Etandard-a и А-4 Skyhawk-a, као и за дејство по надоласећим противбродским ракетама – ракетним и артиљеријским, али и мамцима.

У ратној пракси знатно ређа су била торпедна дејства. Најпознатији инцидент десио се 2. маја 1982, када је британска нуклеарна подморница Conqueror потопила аргентинску крстарицу General Belgrano уз губитак 323 људска живота. У инциденту су коришћена торпеда Mk-8 mod.4, „ветерани“ из Другог светског рата, без навођења, дакле са праволијнским кретањем, али прилично снажном бојевом главом од 365 килограма. Та торпеда су у то доба још била коришћена, из простог разлога јер су знатно савременија акустички вођена торпеда типа Tigerfish Mod.0 била непоуздана. Такође, што је занимљиво, споменута крстарица заправо је америчка лака крстарица USS Phoenix класе Brooklin, која је поринута давне 1935, а завршена 1938. године. У Другом светском рату служила је у борбама у Индијском и Тихом океану, те рефлектује филозофију градње крстарица наоружаних са чак 15 топова калибра 152 mm, без торпеда, солидне брзине и огромне аутономије, типичне за америчку ратну морнарицу. Упркос депласману већем од 12.000 t, два торпеда била су довољна да јој запече судбину.

Истина, то није први послератни брод потопљен торпедима. Та „част“

припала је пакистанској подморници Hangor, француске класе Daphne, која је 9. децембра 1971. потопила индијску фрегату Khukri, британске класе, са два торпеда Е-15 са бојевом главом масе 300 килограма.

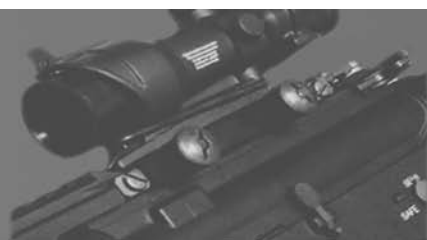
Коначно, требало би приказати још један пример, посебно због чињенице да је коришћено импровизовано средство за противбродску борбу. Реч је о самоубилачком нападу чамцем са експлозивом у близини Адена (Јемен), 12. октобра 2000, на амерички разарач Cole. Том приликом погинуло је 17 морнара, 39 је рањено, а страдала су и два нападача терористичке организације Ал Каида. Процењено је да је експлозив имао масу између 180 и 320 kg, те да је, што је занимљиво, био обликован као кумулативна бојева глава. Несрећна околност за Американце била је та да је напад изведен када су морнари били у реду за ручак. Брод је оштећен, али је ипак поправљен и враћен у службу.

ПРЕТЊА ИМПРОВИЗОВАНИМ СРЕДСТВИМА

У противбродској борби у новије време користе се и импровизована средства. Реч је о самоубилачком нападу чамцем са експлозивом у близини Адена (Јемен), 12. октобра 2000, на амерички разарач Cole. Том приликом погинуло је 17 морнара, 39 је рањено, а страдала су и два нападача терористичке организације Ал Каида. Процењено је да је експлозив имао масу између 180 и 320 kg, те да је, што је занимљиво, био обликован као кумулативна бојева глава.

Тестирања издржљивости

Као ратна морнарица с највећим буџетом, уједно и најснажнија на свету, америчка ратна морнарица у испитивање ефикасности отпорности ратних бродова улаже огромна средства. Наравно, треба знати да се знатан број старијих бродова редовно повлачи из

употребе, тако да се уместо једноставног претапања могу искористити за испитивања с једне стране властитих противбродских средстава, а са друге, за стицање утиска о њиховој отпорности. Може се, наравно, препоставити да су оперативни бродови отпорнији од тестираних с обзиром на инкорпорирана каснија сазнања из те области, али с друге стране, ти тестови изводе се без присутног горива или других запаљивих супстанци, које и те како могу да повећају опасност од потапања. Ипак, треба такође напоменути да су Американци одувек придавали велик значај заштити својих бродова, укључујући и контролу хаварија и пожара, што не може у потпуности да анулира присуство опасних супстанци, али може да смањи њихов ефекат на најмању реалну меру.

Америчка ратна морнарица вероватно је једина на свету која себи може да приушти потапање бродова депласмана готово 20.000 t (Guam) и око 85.000 тона (America). Примљен у службу 1965. године, Guam је припадао класи великих десантних бродова класе Iwo Jima. Тај брод је „ветеран“ низа акција, почев од грађанског рата у Либану, преко инвазије Гренаде, до Заливског рата, а учествовао је и у низу других акција – од мисија спасавања, мировних мисија, хуманитарних... Способан да понесе им-

ИСПИТИВАЊА

Као ратна морнарица с највећим буџетом, уједно и најснажнија на свету, америчка ратна морнарица у испитивање ефикасности отпорности ратних бродова улаже огромна средства. Она је вероватно једина на свету која себи може да приушти потапање бродова депласмана готово 20.000 t (Guam) и око 85.000 тона (America). У оквиру тестирања које је спроведено 16. октобра 2001. на Guam је испален импресиван арсенал различитих средстава, а 2005. године изведен је још један сличан тест на носачу авиона America. У другом случају показало се да ниједно од испитаних средстава наоружања само по себи није довољно за потапање таквог брода, те је он касније потопљен у контролисаним условима.

Носач авиона America током потапања

пресиван број од преко 30 средњих и тешких хеликоптера, па чак и борбених авиона са вертикалним полетањем и слепањем, као и 1.800 маринача, такав брод и те како има могућности које би свака ратна морнарица само пожелела. Чак и данас. У оквиру тестирања које је спроведено 16. октобра 2001. на Guam је испален импресиван арсенал различитих средстава: две противрадарске ракете AGM-88 HARM, две AGM-114 Hellfire, две противбродске AGM-119 Penguin, четири AGM-65 Maverick, касетне бомбе CBU-99, 40 ласерски навођених бомби са бојевом главом 227 kg, десет ракета AGM-84 Harpoon, велик број граната 127 mm с бродских топова Mk-45 и коначно један торпедо Mk-48 ADCAP, током 12 часова испитивања. Опет, треба нагласити да је тест изведен на броду који није носио гориво и наоружање, те да није било ни посаде, која би могла да ограничи дејство појединих средстава.

Још један сличан тест изведен је 2005. на носачу авиона America, који је примљен у службу 1965. године. Способан за ношење осамдесетак авиона и хеликоптера, тај брод је још пожељнији за светске морнарице, с обзиром на то да га према својим могућностима (и могућностима преживљавања) превазилазе само актуелни носачи авиона класе Nimitz. Коришћен три пута током рата у Вијетнаму, Либану, Либији и другде, он је представљао једно од истакнути-

јих пловила у арсеналу ратне морнарице Сједињених Америчких Држава. Последњи задатак био је тест отпорности на различита противбродска средства. У том случају, нису објављени детаљи о томе која су средства коришћена, али се из чињенице да је реч о броду који има бар четири пута већи депласман од Guam-а, може закључити да је и број и снага искоришћених средстава знатно већи. Посебан акценат наводно је стављен на подводна средства. То довољно говори о томе која су противбродска средства најефикаснија, односно одакле Американци верују да им прети највећа опасност. Показало се, наиме, да ниједно од испитаних средстава наоружања само по себи није довољно за потапање таквог брода, те је он касније потопљен у контролисаним условима.

За одвијање таквих испитивања неопходна су огромна финансијска средства. Брод који се потапа, иако је повучен из употребе, ипак кошта, јер се не претапа, а да се не спомиње цена средстава која се испуљују и употребљавају за испитивање попут бомби, ракета, торпеда и др. Мора се знати да су таква тестирања најприближнија реалним условима, иако су нереална у смислу да се не испитује дејство противничких средстава наоружања, с обзиром на то да се њима ни не располаже, већ сопствена, уз примену одређених импровизација. ■

Проф. др Себастиан БАЛОШ

АВИОН П-47 „ТАНДЕРБОЛТ”

ГРМЉАВИНА ИЗНАД БАЛКАНА

Највећи и најтежи једноседи ловац Другог светског рата П-47 „тандерболт” (Thunderbolt) на први поглед деловао је робусно и у пракси се показало да изглед тог авиона не vara. Одликовала га је велика ватрена моћ и страшна брзина обрушавања – неки од пилота су се наводно приближили и брзини звука. На борбеним задацима „тандерболт” је био ефикасна пратња бомбардера у дубоким продорима. Као ловац бомбардер био је изузетно користан у уништавању живе силе и железничких комуникација.

Тај авион води порекло од низа ловачких авиона пројектованих између два светска рата у фирми „Северски” (Seversky Aircraft Co.), коју је

Прва асоцијација коју познаваоци авиације имају када се помене „тандерболт” јесте робусност тог авиона, која је проверена и доказана на борбеним задацима током Другог светског рата. Због борбене моћи „тандерболти” су били први на листи средстава које је југословенска авиација добила из америчке војне помоћи почетком педесетих година прошлог века.

„Тандерболти“ до лета 1943. године имали су поклопац кабине састављен од равних плоча флексијабилно уграђених између дебелих рамова (РВ САД)

1931. године основао руски ас из Првог светског рата Александар Прокофијев-Северски. На једном борбеном задатку остао је без ноге од дејства властите авио-бомбе, али је наставио да се бори са протезом. Од марта 1918. године био је на дужности у руској амбасади у Вашингтону. Северски се није вратио у отаџбину, у којој као племић не би имао перспективе. Добио је посао консуланта у ресору одбране и примио је америчко држављанство.

Њему се у пројектантском раду тридесетих година придружио још један руски емигрант Александар Саша Картвели (односно Картвелишвили), артиљеријски официр који је у време револуције био на школовању у Паризу. Као и хиљаде присталица тзв. белог по-

крета преживљавао је бавећи се разним пословима – радио је у циркусу и паралелно се школовао и постао пројектант авиона у француској индустрији. Свој нови посао наставио је у САД радећи као шеф пројеката у фирми „Северски“, у радионици на Лонг Ајленду из које је изашао низ једнокрилних ловаца.

У серијску производњу и наоружање оружаних снага САД ушао је авион П-35, нискокрилац са звездастим мотором, који је личио на велико буре са крилима. У том маниру су у „Северском“ наставили да раде на новим пројектима. Фирма је 1939. године преименована у „Рипаблик“ (Republic Aircraft Corporation), а њена посебност била је присуство знатног броја руских емиграната. У то време Картвели је радио на пројекту

новог једноседног лаког ловца по захтевима америчке авијације са мотором од 1.150 КС у два модела, са привременом ознаком ХП-47 и ХП-47А. У ходу су, 1940. године, на основу првих извештаја о искуствима из рата, промењени тактичко-технички захтевима и затражено је, као приоритет, снажно наоружање и борбена живавост.

Настанак и серијска производња

Тим који је водио Картвели понудио је авион ХП-47Б са мотором Р-2800 од 2.000 КС са двоструком звездом са 18 цилиндара, који је кротила велика четворокрака елиса. Снага мотора на

великим висинама одржавана је турбокомпресором са агрегатом који су покретали издувни гасови мотора. Авион је наоружан са осам митраљеза калибра 12,7 mm, смештених у крилима. Први прототип „тандерболта“ полетео је 6. маја 1941. године. Резултат рада пројектаната био је највећи једноседи ловац свог времена.

Остала је забележена Картвелијева изјава о свом авиону: „то је диносаурус, али диносаурус са складним пропорцијама“.

На први поглед види се на шта је мислио, јер је велики попречни пресек мотора наметнуо гломазан чеони део авиона, али су пројектанти елегантно обликовали аеродинамички ефикасан труп. Крила су била елипсастиг облика и смештена су релативно високо у средишњи део трупа. Високи технолошки ниво америчке индустрије обезбедио је квалитетну израду авиона од квалитетних материјала пре свега дуралминијума.

После уобичајене процедуре отклањања недостатака уочених на прототипу, авион је уведен у наоружање под ознаком П-47Б. Пролећа 1942. године завршени су први примерци и током лета почело је преоружавање јединица 8. ваздушне армије стационираних у Великој Британији, којима је био потребан ловац погодан за пратњу стратегијских бомбардера у летовима на великим ви-

Са одбацивим резервоаром на подшрујном носачу „тандерболт“ је имао витално важну улогу заштитника стратегијских бомбардера (РВ САД)

Последња производна варијанта „тандерболта“ био је П-47Н са повећаним крилом са више места за гориво и потребног за дуге летове изнад Тихог океана (РВ САД)

синама. Први задатак изнад фронта изведен је 10. марта 1943. и уследиле су хиљаде свакодневних летова. Пројектанти су стално усавршавали авион и разне модификације примењене су у ходу током производње. После модела „Б“, уследио је П-47Ц. Једна од важних новина која је уведена на једној од подвари-

КОРИСНИЦИ

Ако се изоставе прототипови, прецизна америчка статистика ратне производње наводи да је израђен 171 примерак П-47Б, 603 П-47Ц, 12.558 П-47Д, 354 П-47Г, 130 П-47М и 1.816 П-47Н. Око две трећине тих авиона дошле су до ратишта. Оборена су или уништена у удесима 5.222 авиона.

Током рата америчка авијација користила је „тандерболте“ у јединицама 8. армије стационираним у Великој Британији, 12. армији у Италији, у 5. и 7. армији на тихоокеанском ратишту у 10. и 14. армији у Кини и Бурми. На „тандерболтима“ су летели британски, француски и совјетски пилоти, Бразилци из база у Италији и Мексиканци изнад Тихог океана.

После рата се преко програма МДАР повећао број корисника. Авиони П-47Д су децембра 1950. ушли у наоружање РВ Италије, а 31. децембра 1951. први авиони стигли су у луку Пула за потребе ЈРВ. На листи корисника била су РВ Бразила, Чилеа, Доминикане, Еквадора, Кине (односно Чанг-Кај Шекове снаге на Формози), Кубе, Никарагве, Перуа, Португалије, Турске и Венецуеле.

јанти модела „Ц“ био је подгрупни носач за додатни резервоар горива или бомбу од 500 фунти (227 kg).

Први примерци „тандерболта“ имали су резервоаре за 1.155 литара горива, што је било довољно да великом ловцу обезбеде летове даље од осталих ловаца, али недовољно за задатке дубоко у немачком ваздушном простору, где су одлазиле посаде бомбардера. Од лета 1943. године папирни или метални одбациви резервоари горива обезбедили су ловцима 8. армије дубоке продоре и они су почели да се појављују изнад сваког кутка Немачке.

У ходу стално се радило на усавшавању „тандерболта“, који је доведен до треће стандардизоване варијанте П-47Д. Производња је, осим у матичној фабрици у месту Фармингдале на Лонг Ајленду у Њујорку, покренута у Евансвилу у Индијани. У производњи организованој по лотовима, који су имали унифицирана техничка решења, изнад ознаке лота, суфикс РЕ односи се на производњу у старој фабрици, а РА у новој. Истовремено, „тандерболти“ су

ТАНДЕРБОЛТИ ИЗНАД ЈУГОСЛАВИЈЕ

Од децембра 1943. до завршетка рата „тандерболти“ су коришћени у јединицама 12. ваздушне армије, чија је зона одговорности обухватала средоземни базен, југ Француске, Италију и Балкан и пратњу бомбардера на задацима изнад Аустрије и Немачке. Амерички пилоти полетали су са аеродрома на јужном делу Италије на задатке

подршке Народноослободилачке војске Југославије. Изнад источне обале Јадрана П-47 појавили су се 16. децембра 1943, када су дејствовали по једном немачком ратном броду код Задра и по немачким положајима на Пељешцу. Уследиле су стотине задатака тежишно на заустављању немачког поморског, железничког и путног саобраћаја.

израђивани по лиценци у фирми „Куртис-Рајт“ (Curtiss-Wright) у Бафалу, која је користила ознаку П-47Г за авионе који су идентични моделу „Д“.

На фронту, авиони П-47Д почели су да лете изнад Пацифика, а пилоти 8. армије су у повратку са пратње бомбардера све чешће користили неутрошену митраљеску муницију за дејство из бришућег лета по немачким снагама на тлу. Од подваријанте са ознаком П-47Д-10 уграђиван је мотор са инсталацијом за убризгавање воде, која је дозвољавала, у случају крајње потребе на борбеним задацима (war emergency power), крат-

котрајно повећање снаге мотора за око 15 одсто.

Пилоти „тандерболта“ жалили су се на лошу видљивост према назад, јер се поклопац кабине, састављен од низа рамова, продужавао у задњи део трупа, који је стварао неких 20° мртвог поља. Решење је пронађено у прилагођавању мехурастог поклопца кабине, каквог је имао британски ловац „хокер тајфун“ (Hawker Typhoon) и „резања“ конструкције авиона до нивоа завршетка поклопца. Пилоти су од подваријанте П-47Д-25-РЕ/26-РА имали несметан поглед према назад. Од подваријанте П-47Д-27-РЕ

Идилна атмосфера стада оваца и „тандерболта“ у позадини (из састава 86. ловачког сквадрона) у Италији у време када су амерички пилоти свакодневно летели на задатке подршке против Немаца (NARA College Park)

уведена је додатна површина пред вертикалним стабилизатором. Авиони П-47Д-35-РА и каснији модели имали су поткрилне лансере за до 10 ракетних зрна ХВАР од пет инча.

За борбу против немачких ракета Фау-1 у наоружање је уведен врло брзи ловац П-47М, са мотором од 2.800 КС. Последњи серијски модел био је П-47Н прилагођен захтевима ратишта изнад Пацифика, који је имао мотор од 2.800 КС и повећано крило са више горива. Изнад тог великог пространства „тандерболт“ је могао да остане у ваздуху 2.350 миља у пратњи бомбардера В-29.

У борбеној каријери „тандерболта“ убележено је 545.575 борбених летова. Процењује се да су уништили 12.000 противничких авиона, бацили су 132.482 тона бомби и 59.567 ракета.

После рата отказане су нове наруџбине „тандерболта“, а активни део флоте задржао се краће време (до 1949. године), до преласка на млазне авионе у пет ловачких група у САД и Немачкој. У међувремену, од 11. јуна 1948, по новом систему доделе ознака, авиони П-47 преименовани су у Ф-47, а наслеђени су суфикси који су се односили на поједине варијанте авиона.

Погоршани односи са комунистичким државама пред крај четрдесетих година довели су до прекида послератног таласа смањења оружаних снага САД и неке јединице су обновљене. Реактивиран је авијацијски елемент националне гарде (Air National Guard) и сквадрони на истоку и југу САД добили су „тандерболте“ – почетком 1950. године у саставу 28 сквадрона налазило се око 500 авиона.

У кратком периоду током зиме 1952/53. године, у време када се страховало од продора бомбардера са црвеним петокракама на крилима, део „тандерболта“ ушао је у службу РВ САД у саставу Команде Противвадушне одбране.

Ипак су на крају млазни авиони коначно превладали и јула 1954. године „тандерболти“ су повучени из наоружања. Стотине авиона из вишкова преко Програма помоћи за заједничку одбрану (Mutual Defence Aid Programme – МДАР) поклоњени су савезницима, као прелазни корак до доласка млазних авиона Ф-84Г „тандерџет“. Нови корисници „тандерболта“ постали су Иран,

Оружари пошљављају широкоруке лансере за ракете М8 калибра 4,5 инча (110 mm) на „тандерболт“ из 65. ловачког сквадрона, који је 1944. године летио са аеродрома у Италији (NARA College Park)

Италија, Португал, Турска и Југославија. Неки промерци отишли су и у руке америчких савезника у Латинској Америци. Најдуже су летели перуански „тандерболта“ – све до 1966. године.

Војна помоћ ФНРЈ

Под притиском источног блока, југословенско водство одлучило се да 1951. године потражи подршку од САД, које су у то време пружале велику помоћ за јачање одбране савезника на основу програма МДАР. У листу држава које су обухваћене тим програмом ФНРЈ ушла је након што је са САД потписала Уговор о војној помоћи (Military Assistance Pact). Тај документ су 14. новембра 1951. потписали врховни командант маршал Тито, за југословенску страну и амбасадор у Београду Џорџ Ален (George Allen), за америчку. Пре потписивања тог правног акта већ су вођени преговори о техници која би била најпотребнија за попуну и модернизацију ЈРВ. Американци су одлучили да је „тандерболт“ најпогоднији авион за државе које су обухваћене програмом МДАР и на то није имао утицај став корисника.

У Команди ЈРВ процењивали су да је „Ф-47 тежак и слабо покретан ловац

који би више одговарао као јуришник, али да понуду треба прихватити“. По мишљењу југословенске авијације, погодан авион био би Ф-51 „мустанг“, ловац из Другог светског рата, који је, у време када је отворено питање америчке помоћи, коришћен за ватрену подршку у Кореји. Из Земуна је можда „мустанг“ изгледао као добар избор, али су Американци те авионе сматрали превише осетљивим на ватру противавионске артиљерије и пешадијског аутоматског оружја и зато су имали релативно високе губитке у борбама против севернокорејских и кинеских снага. У време рата пилоти из америчких борбених јединица предлагали су да се на фронт пошаљу робусни „тандерболти“, али „мустанзи“ су били знатно бројнији у јединицама авијације. Зато су преко МДАР Американци савезницима понудили „тандерболте“. У пакету помоћи за ЈРВ као први део подршке САД предвиђено је да се пошаље 126 авиона Ф-47Д са роком примопредаје од три месеца за првих 60 комада, а остатак за шест месеци.

Југословенска делегација на преговорима у Вашингтону, коју је предводио Коча Поповић, одлучила је да коначну одлуку препусти Команди ЈРВ. У Земун је 11. јуна 1951. послат телеграм на име команданта ЈРВ генерала Зденка Улепи-

ћа са кратком информацијом о понуди, који је завршен реченицом „одмах одговорите шта мислите“. Преговори по стручној основи у тимовима за видове вођени су августа 1951. године у Вашингтону. Одлучено је да прва пошиљка за ЈРВ буду „тандерболти“ и да пратећи део буде наоружање 13.000 пламених авио-бомби (НАПААМ) и 18.000 ракетних зрна ХВАР-5.

Са Американцима су усаглашени детаљи око преобуке људства. За преобуку из разних јединица ЈРВ изабрано је 19 старешина и они су 11. децембра 1951. стигли у Сједињене Америчке Државе. Десет пилота на преобуци предводио је потпуковник Никола Лекић, командант 198. пука и један од перспективних официра авијације свог доба. Одмах после завршетка училишта 1947. године у првој класи, у којој је био најбољи питомац, постао је командир ескадриле, а затим командант пука. На преобуци су били мајор Алек-

сандар Секулић, капетани Владислав Жановић, Стево Лека, Вељко Лукић и Маркоје Ракочевић и поручници Данило Перовић, Стеван Бугарски, Боривој Петков и Конрад Зајц.

Преобука

За преобуку 10 пилота ЈРВ одређена је 108. ловачко-бомбардерска група (108th Fighter-Bomber Group, FBG) из Базе „Годман“, која је део велике базе оружаних снага САД Форт Кнокс (Fort Knox) у Кентакију. Домаћин југословенским пилотима била је 141. ловачка ескадрила (Fighter-Bomber Squadron, FBS), а обуку су помагале 149. и 153. ескадрила.

Тај задатак Американци су озбиљно схватили и провели. Почетком децембра почеле су припреме за пријем пилота. Документ под називом „Југословенски програм обуке“ (Yugoslavian Training Program) израдили су мајор Џозеф Цинк (Jo-

seph D. Zink), који је одређен за вођу привременог одреда за обуку југословенских пилота (Yugoslavian Training Detachment), и капетан Џон Симонс (John M. Simmons) из 141. FBS, официр за обуку у привременом тиму. План теоретске обуке на земљи и практичне обуке у лету са налетом од 40 часова по пилоту припремили су поменути Симонс, мајор Роберт Петерсон из 141. FBS и капетан Џозеф Бурке (Joseph Burke) из 149. FBS.

Амерички официри добро су урадили посао и зато су југословенски пилоти после доласка у Годман брзо кренули са обуком – у базу су дошли 13. децембра и дан касније почели су часови у једној малој учионици. Почетне проблеме са језичком баријером отклонио је долазак преводиоца из 132nd FBG – у америчким документима он се помиње само по чину и презимену капетан Славиц. Он је пружио неизмерну помоћ у програму преобуке. Накнадно је ангажован још један преводилац.

Југословенски Ф-47Д из касних серија били су са два бојокрылна носача за авио-бомбе и 10 лансера за невођена ракетна зрна ХВАР од 5 инча (127 мм) – на фотографији се види смештај лансера по шри од носача бомби према завршетку крила и два унутрашња („Крила армије“)

Вођа југословенских пилота на преобуци за „џандерболта“ у САД био је Никола Лекић, који је касније постао генерал-пуковник авијације (збирка породице Жановић виа М. Мицевски)

ДОМАЋИН ПРЕОБУКЕ – 108. ГРУПА

У време када су југословенски пилоти дошли на преобуку, 108. FBG била је у саставу 40. ваздушне дивизије (40th Air Division) Стратегијске ваздушне команде (Strategic Air Command). Главни задатак пилота Ф-47Д из 108. FBG био је заштита стратегијских бомбардера носача нуклеарних бомби. Из резервног статуса у Ваздушној националној гарди Њу Џерсија, 108. FBG ушла је децембра 1951. године у састав SAC, а активирана је ефективно од 14. јануара 1952. године. Тог дана командант 108. FBG потпуковник Доналд Ј. Стреит преузео је дужност и изабрао водеће људе свог штаба. Марта 1952. године 108. FBG примила је у свој састав три летачке ескадриле које су преузете од Националне гарде – били су то 141. ловачка ескадрила (Fighter Squadron, FS) из Њу Џерсија, 149. сквадрон из Вирџиније и 153. сквадрон из Мисисипија.

Током боравка југословенских пилота, у 108. FBG имали су 79 „џандерболта“. У 141. и 149. FS летели су на Ф-47Д, а у 153. FBS на Ф-47Н.

Петокраке које су југословенски пилоти носили на џинсовкама биле су изузетно необичан симбол за САД 1952. године, у време кулминације „лова на вештице“, прогона свега што подсећа на комунизме (збирка породице Жановић виа М. Мицевски)

Заједнички снимак америчких инструктора и југословенских пилота на курсу преобуке на „тандерболта“ 1952. године (збирка породице Жановић виа М. Мицевски)

На курсу је у највећој мери била заступљена практична настава, уз примену макета и тзв. линк-тренера З-1, једног од раних симулатора лета. Када су југословенски пилоти сели у кабину „тандерболта“ прво су возили авион по земљи, док нису овладали применом кочница и јасно схватили све визуелне инструкције техничара. За прилагођавање, сваки пилот летео је на двоседу Т-6 „тексан“ најмање два часа. Американци су по једног од пет инструктора задужили да ради са по два југословенска пилота. Један додатни инструктор је, по потреби, учествовао у настави и касније летењу.

Те 1952. године зима се није лако предала и због продуженог перио-

да хладног времена са снегом и ниском доњом базом облака, изгубљено је пола месеца за летење. Решење је пронађено у измештању обуке у базу Шоу (Shaw Air Base) у Јужној Каролини, где су били повољније метеоролошке прилике. Тамо су отишли инструктори и пилоти ЈРВ и пребазирано је 14 „тандерболта“. Сваки инструктор био је одговоран за два југословенска пилота и летео је једном дневно са сваким студентом. Током летачке обуке Симонсу је у помоћ дошао Цинк и они су водили петонедељни програм са привикавањем на „тандерболта“ и обуком која је имала тежиште на навигацији и акробатском летењу.

Програм од 400 часова налета завршен је 7. фебруара 1952. године. У историји 108. FBG пише: „Показан је врло задовољавајући напредак и курс је постигао изванредан успех. Иако је постојала језичка баријера између наших и југословенских пилота, програм је завршен без инцидената“.

Осим рада у бази Шоу, пилоти су имали прилику да научне понешто о практичној тактици РВ САД, јер су пратили припреме вежбе „Лонг Хорн“, због које су делови 108. FBG 5. марта 1952. привремено пребазирани у Сан Ангелис у Тексасу. ■

(Наславак у следећем броју)

Александар РАДИЋ